

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

X. évfolyam – 2015. február–március

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY,
A „PARASZTHÁBORÚ” ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI REPREZENTÁCIÓI

KERESZTES ZSUZSA, TURCSÁNYI BÉLA KIÁLLÍTÁSAI
A TÁJ ARCAI – KÉPZŐMŰVÉSZETI BESZÁMOLÓ KOLOZSVÁRRÓL
KÖTŐJELEK – RIPPL-RÓNAI ASSZOCIÁCIÓK

TÖRÉKENY ASSZONY EZER ALAKBAN
HOLLÓ LÁSZLÓ MŰZSÁJA: MAKSA OLGA

VENDÉGSÉG:
ANDICS ALPÁR, FÁTYOL ZOLTÁN, GANÓCZY GYÖRGY, PÁVA SZILÁRD VERSEI
RÁCZ GÁBOR ÉS PÓSÁN FERENC TÁRCANOVELLÁI

FLÓRA FÉNYE – KÉRY ANNA LILLA ÚJABB FLÓRA-KÖNYVE
KÉK NAGYAPÓ MESÉI – KÖYVBEN ÉS BÁBSZÍNPADON
VITÉZ ANNA DÍJNYERTES MESÉJE, VITÉZ KATA VERSEI

SZÉPEN MAGYARUL, SZÉPEN EMBERŰL – KÖDÖBÖCZ GÁBOR KÖNYVÉRŐL

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

63. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, X. évfolyam; 2015. február–március
(63. kötet; 47. megjelenés)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com

✉ Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
a *www.licium.hu* oldalon és az *Országos Széchényi Könyvtár
Elektronikus Periodika Archívumában (www.epa.hu)*

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a 163/2314/2/2011. számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben, egyes múzeumokban, művészeti galériákban, közgyűjteményekben és közművelődési intézményekben, civil szervezeteknél, irodalmi kávéházakban, a Holló László-emlékhelyeken, a debreceni BLONDEX Művészellátóban, egyes kulturális és képzőművészeti események helyszínein.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

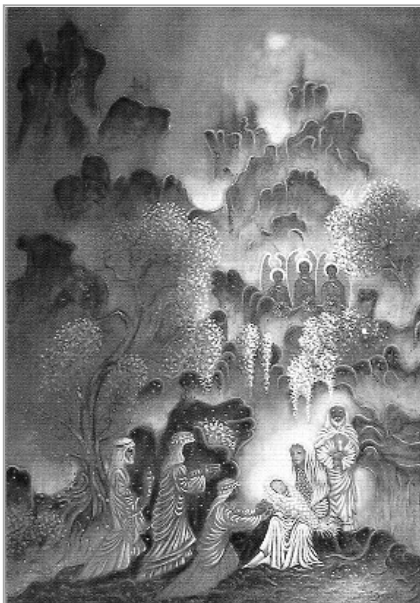

A FOLYÓIRAT 63. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2014. DECEMBER 31-ÉN VOLT.

BETLEHEM

SZÓNYI SÁNDOR Holló László-díjas festőművész képeiből nyílt kiállítás adventi zenés áhítat keretében 2014. december 20-án a derecskei római katolikus templomban (énekekkel közreműködött: Jantyik Zsolt Csokonai-díjas dalszövegíró és előadóművész)

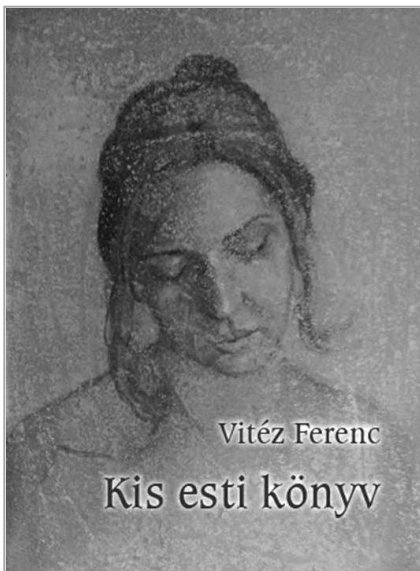
*Háromkirályok imádása
Szőnyi Sándor olajfestménye*

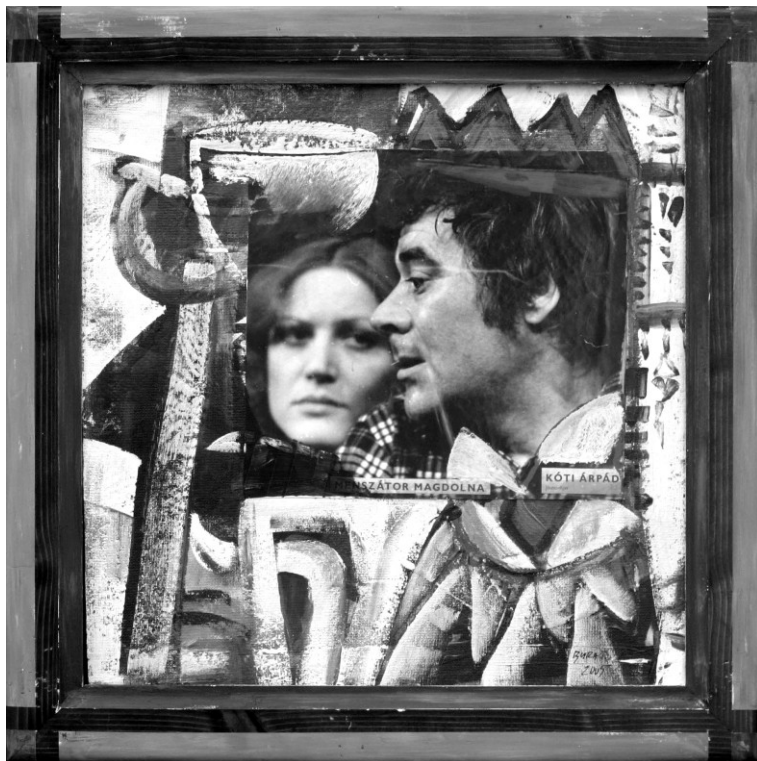

AJÁNDÉKKÖTET A NÉZŐ • PONT ELŐFIZETŐINEK

Kis esti könyv címmel a 2015. évi első folyóiratkötetel egyszerre jelent meg a *Néző • Pont* előfizetőinek készített idei ajándékkötet. A zsebbe vagy párna alá, olvasólámpa mellé való könyvecskében összesen 115 lírai aforizmát, rövidebb kommentárt, gondolatot, tanulságot és tanácsot adok közre, melyek írásakor Kosztolányi és Márai nemes példája is előtttem lebegett. „Toronyasztárnak” neveztem el a könyvet, s annak betűtéglaíhoz a folyóirat *Toronynapló* rovata is adott néhány gondolatnyi pótlást.

A borítón Turcsányi Béla Tanulmány a Múzsához című festménye látható

BURAI ISTVÁN

SZÍNHÁZI FESTMÉNY-KOLLÁZS SZOROZATÁBÓL:

Menszátor Magdolna és Kóti Árpád,

a Debreceni Csokonai Nemzeti Színház tagja,

2014-ben Kossuth-díjas színművész, a Nemzet Színésze

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A folyóirat
megjelenését támogatta:
NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

Azokban az időkben, amikor sok minden történik velünk, s alig van módunk számot vetni azzal, mit és hogyan tettünk, meg kell ragadni minden alkalmat egy kis megállóra, egy csöndes órára félrehúzódní, s készíteni egy listát. Mi volt jó, mi volt rossz és miért: hogy újraéljük az örömet vagy azért, hogy tudjuk, mit kell másként cselekednünk, ha megadatik az új próba, az új lehetőség.

Ilyen megálló ez a mostani nyitóoldal is: az évfolyamjelzés azt mutatja, hogy a 2006-ban szeszélyből indított folyóirat az idén a 10. életévébe lépett, az előfizetői bizalom és szeretet pedig reményt kínál ahhoz, hogy a Néző • Pont megérje ezt a kerek születésnapot. Ünnepi alkalom volt 2013 tavaszán az 50. kötet megjelenése (noha darabszámban e félszázas határt csak most fogjuk elérni), s a kultúraoptimizmus már a 75. és a 100. számot is elének csillogtatja a második tíz évben. Az elmúlt időszak egyik újdonsága volt a Vendégség rovat rendszeressé tétele, melynek köszönhetően sok más hang és szólam is jelen lehet az enyém mellett – de én mind-egyiket a sajátomnak érzem. Büszke vagyok azokra, akik a bizalmukkal megtisztelnek és segítik szebben előadni közös muzsikánkat. Nemkülönbén az olvasóknak jár köszönet, akik szeretetükbe fogadták ezt a képes-szöveges kottát!

*Hangszerkészítők:
a hangszer anyga-
lai – Szilágyi Imre
rézkarca*

VERSEK A LABIRINTUSOKBÓL

Rejtvények

Rejtvények állják utadat
minden elágazásnál.
Jaj neked, ha nem tudod
a választ, és jaj neked,
ha túl hamar jössz rá,
hogyan vagy!

Szereplők

Csak akkor létezel,
ha elolvastalak.
Aztán a szereplőm leszel,
követsz a villamoson, a liftben,
leülsz mellém a vacsorához,
már az ágyamban vagy
és befurakszol az álmaimba,
még ha nem is emlékezem
a nevedre két gyertyalobbanás
között.

Végül eljutsz

Ha eltévedtél, legokosabb,
ha nem váltogatod
az irányokat.
Végül eljutsz valahová,
amit elnevezhetsz
az otthonodnak.

Milyen messze

Végül is mindegy,
hogy milyen messze vannak
a csillagok.
Te már annak is örülhetsz,
ha tudod, hogy mi van a hegy
másik oldalán.

Ha már túl régen

Ha már túl régen
bolyongsz az útvesztő
járataiban, előbb-utóbb
találkozni fogsz
saját magaddal is.

Egyszerre

Kövek testébe hatolsz,
gyémánt élű fény vagy;
virágzó cseresznyeág
és rothadó avar,
sirálykacagás a nyárban:
egyszerre vagy
mind a négy évszak.

„*labirintusok*” címmel jelent meg új verseskötetem, melyben a fenti csokor is olvasható. A 64 oldalas kötet postaköltséggel együtt mindössze 1.000 Ft.-os áron rendelhető meg a *Néző • Pont* borítóimpresszumában jelzett címeiken.

DOLGOK

(Bothné Dóra cserépfestményeihez)

Érintések. Fények.
Elképzelt helyek.
Titkok és repedések.
Felriadnak
alvó tetőpikkelyek.

Ablakok. Felhők.
Gyónás az ég alatt.
Harangszó. Szellőt
bogoz az est.
Ködben kuporgó falak.

Tornyok és kereszték.
A fűben lábnyom.
Tüskék közt kereslek.
Csikó sír.
Jólesik néha fájnóm.

A HEGYEK TERMÉSZETÉRŐL

A padláson mindenki
gyerek. Forró por száll.
Közel a fény, nagy az Isten.
hancúroznak az egerek,
Itt egy gerendába akadt
csillag, megolvadt égi vér,
amott aranyzálon hintáznak
a cserepek. Nap, hold, szökik őz.
Jegenyék álma. Rigó is, fütty is
remeg. A mese éjig ér.

Megyek végig az úton.
Megtorpanok. Eleredek.

Tüzes tarkómon bárány
lepel – én csupa nevetés vagyok,
és soványak még az egek,
de lassan csak felnövök.
Nemsokára felérek a hegyre.

Ezer bokor énekel
fülembé, hogy játszak még
kicsit, szerelmes patakcsobogás
legyek, kövessek zsenge
csipkelépteget. Utóbb majd úgy is
szakad a szép lepel: mindenkit
megcsálnak a hegyek.

A tetőn a mese véget ér,
nincs másik oldal.
Boldogan élt, meg ilyesmi –
ez már senkit se érdekel.

Bothné Dóra cserépfestménye

A FÁK ÉGIG ÉRNEK

*Keresztes Zsuzsa kiállítása
a DOTE Elméleti Galériában*

Sokan ismerik a mondást, miszerint *A fák nem nőnek az égig*. Van ennek egy olyan jelentése, hogy a hatalmasokat (vagy a kiskirályokat) mindig meg lehet állítani, mindennek és mindenkinek megvannak tehát a maga korlátai.

Ismerjük ezzel szemben az *égig érő fa* mesei jelképét, az *életfa* vagy *világfa* szimbolikus mindegyikét. A világfa tetején új élet van, ott fészkel a Nap, tehát ott uralkodik a Fény, s onnan tekint le reánk Jézus – a karácsonyfa tetejéről. Mondhatni: az életfa tetején kinyíló egzisztencia afféle mesei – és ebben az értelemben egyszerre szent és profán – örök élet.

Téli erdő – Keresztes Zsuzsa rongyképe

A fa minden létező növényi jelkép közül a leginkább összetett és egyetemes szimbólum. Az olyan, folklórbeli megjelenéseiről szintén hosszan lehetne beszélni, mint pl. a májusfa, a szerelemjósító Katalin-ág vagy a barkás vesszőből fonott boszorkányseprű szerepéről.

Fából készül a bölcső, s fából a koporsó, a gyermekjáték és a kereszt vagy kopjafa. Az édenkerti fa tiltott gyümölcse miatt vagyunk mi most ilyen emberek, és nem a „Jelki szegények” boldogsága a részünk. Van családfánk, nemzetségfánk, s fája van a történelemnek vagy a reformációnak is – gondoljunk a debreceni líciumfa (Ambrosius és Bálint pap) történetére. De még a pszichológusok is érdekes következtetésekre jutnak, amikor arra kérnek egy gyermeket vagy felnőttet, hogy rajzoljon le egy fát. Örök a festőpélda is: húsz művész húsz különböző képet fog festeni ugyanarról a fáról, mert önmaga képe lesz a fa, illetve azt fejezi ki, hogy milyen a természethez, a világhoz való viszonya. A fa tehát nemcsak *világ-jelkép*, hanem a *világkép* kifejezője is. *A gyűrűk ura*

fikciós világában útra kelő fák egészen másról szólnak, mint Lázár Ervin lépegető fenyőfája, Nagy Zoárd, s Umberto Eco sem egyszerű fákra gondolt, mikor írásművészeti, narratológiai esszégyűjteményének azt a címet adta, hogy *Hat séta a fikció erdejében*.

Mielőtt belekanyarodnánk ebbe az erdőbe, mihez tartás végett jegyezzük meg, hogy ha egy fának a csúcsa a fényt jelképezi, a gyökerei azért az alvilágba nyúlnak. Ha nem kutatunk a múlt vagy a lélek mélységében (mikor is a lomb élete nem érhető a gyökér sorsa nélkül), úgy megelégszünk annyival, hogy az eget köti össze a földdel. Ezért mondják megint mások: dehogyis nem nőnek égig a fák! – Ki tudná megmondani, hol kezdődik az ég?! Attól függ, hogy honnan nézzük, hol jelöljük ki a horizontot, mert a horizont fölött már az ég van.

Keresztes Zsuzsa mindenesetre azt vallja, hogy *A fák égig érnek*. Új kiállításának ezt a címet adta. Égig érnek akkor is, ha csak az erdő részletét mutatja meg nekünk, s azért csak a részletet, mert hiszen a többi ott van az égen.

Erdőrészletek jelennek meg a kiállítás egyik ciklusában, pl. a *Hófűvással szemben* hideg romantikájában, a *Ködös ősz* lelket zsongító sóhajtásában, amelyben a szépségvágy és a szorongás vetül egymásra; a *Vörös izzásban* című kompozíció madárfüttty zokogásában; s a *Zsongás* című képen, ahol a fák és a levelek között játszadó fénynek van ez a furcsa hangja.

A fák funkcionális átalakulása, pl. egy létrává, ugyancsak az égre mutat, vagy egy faajtó szintén az átjáró szerepet tudatosítja, mert a dolgok szerves rendjében a kint és a bent éppolyan kapcsolatban van egymással, mint a fent és a lent.

Ködös ősz (középen); Deres ágak (lent)
– Keresztes Zsuzsa rongyképei

Az ablak kerete is fából van, a gyermekkorra nyíló ablak az emlékek szintjét is kettéosztja, s azon a különös, az égig érő fát is meghágni képes létrán lehet följutni a tiltott padlásra, ahol ugye minden régi titok el van rejtve, és ahol a fényben szálló por mögött találkozunk önmagunkkal.

Az önmagunkkal való találkozás fontos alkalmá nemcsak az egyedüllet vagy a meditáció, hanem az utazás is. Országjárásai során Keresztes Zsuzsa nem fényképeket készít, hanem folyton rajzol, s igyekszik megörökíteni a letűnőben lévő világ értékeit, rekvizitumait. Ennek lett szimbóluma a szekér.

*Keresztes Zsuzsa:
Ablak gyermekkoromra*

A szekér anatómiai rajzában szintén a fa egzisztenciájának sajátos megnyilvánulását érzékeljük, a korhadás és a foghíjas kerék az elmúlást, a felejtést és a hiányt asszociálják, ami fölébresztheti a melankólia romantikus teremtőerzetét

– benne a megsemmisülés csábításával. Érezzük ugyanakkor az életért lélegző formák igézetét. a megrajzolt formában a költői ritmusokat is, nemcsak az etnográfiai hitelességet.

*Keresztes Zsuzsa grafikája:
Egy szekér anatómiája*

Hiszen mindenütt valamilyen geometriai szellem igazgatja a dolgokat, akár a szekerkerékben, akár a sűrű erdő párhuzamosaiban, s még az ágak látszólag szabálytalan íveiben is ott van a rend. Talán azért olyan csábító a művész számára a fa motívuma is, mert föl lehet fedezni valamilyen isteni, teremtő szellemet a növényvilág szabálytalan geometriájában.

A középkori filozófus egyházatyák találó és talányos válasza arra a kérdésre, hogy kicsoda Isten, ez volt: „Az Isten hosszúság, szélesség és mélység.” Mások pedig ezt mondták: ő a nagy geométer, az Építész, aki a szépséget az arányosságban fedezi föl, és az arányossághoz hozzátartozik a jó és a rossz dolgok kellő mértékben való adagolása.

Keresztes Zsuzsa művészetének jellemzésekor minden bizonnyal akkor van a legnehezebb dolgunk, ha klasszikus fogalmakat szeretnénk rá alkalmazni.

Ő a keramikus, szobrász és rongyképezés titulusokat használja, pályafutása során a szobrászati munkák is megáltalák, az intarziakészítő, műszaki rajzó és a marketinges státusz mára hiányzik a névjegykártyáról. Talán a műteremből is – noha nem egészen. Művei sokat megőriznek az intarziának a különböző mintázatú felületeket kompozícióvá alkotó módszeréből, s bizony, saját marketingeseként kell gondoskodnia a folyamatos jelenlétről a közönség előtt.

Számos ez a feladat is, elég csak az idei esztendő bemutatkozásait végigsorolni, még ha ebben csoportos tárlatok is vannak az egyéni szemlék mellett. Januárban és februárban három kiállítás, áprilisban és májusban az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és a Vármező Galéria, májusban Kistarcsa, s e mostani kiállítás után ismét Budapest, a TIT Stúdió székháza fogadja az alkotásait.

A művészetek, technikák sokfélesége, együttélése természetes számára. (E kiállításon is föl tudja villantani sokféleségét: nemcsak rongyból alkot „festményt”, funkcióból – s immár a funkcionálküliségből – esztétikumot, hanem látjuk a grafikai sorozatát, a pala- és megfestett kerámiaképeket is tárlóban, mintegy a régészeti leletek illúzióját adva.) Diplomás keramikusként részt vett pl. az Országház, a Budapesti Műszaki Egyetem, az Óbudai zsinagóga beruházási munkáin. Épület-maketteket, a Magyar Televízió szcenikai műhelyében 14 évig szobrokat és díszleteket, a budapesti és vidéki színházaknak kellékeket és maszkokat készített. Számos alkotótáborában járt, ahol az új művészeti technikák vonzották, megismerte a rézkarc- és szitanyomat-készítést, közben folyamatosan rajzolt. Átértzi, amit Holló László vallott – tudniillik, a rajzban nem lehet tréfálni, mert ott minden kiderül. Ez az ő aranyfedezete is.

Az összegyűjtött, elhasznált és maradék textíliákból 1995 óta készít „rongyképeket”. Ennek a 4–5 napig tartó folyamatnak a technikáját videoklipen is-

merteti a honlapján. De olvasható a szöveges változat is, *Mi az a rongy-kollázs?* címmel, ebből emelek ki néhány mondatot:

„Előttem a rajzom, a közvetlen élmény képe. Ezt fogom rárajzolni a lealapozott farostlemezre. Az egész felületet egy- vagy többszínű anyaggal leragasztom. [...] A falfelületekhez csíkokra vágom az anyagot. Többféle árnyalatot teszek egymás mellé. A fehérnek látszó fal is többféle fehér: kopottas, mállott, öreg. Így játékosabb, festőibb a felület. [...] A képen látható kőfelületekhez formátlan, legömbölyített, apró, többszínű anyagot vagdosok. Nem ragasztom szorosán egymás mellé, így a barna alapanyag fűgának, árnyéknak tűnik. [...] az előzően megfestett gézdarabokkal 'lágýtóm', 'puhítom'. Így festőibb a látvány. [...] A lombokhoz is formátlan darabkákat használok. Többféle színű és különböző anyagfésülés kerül egymás mellé. Van, aminek a mintája – ebben a léptékben – levélnek tűnik. Ugyanez egy másik képen lehet kő vagy kéreg. [...]

Az illúzió itt is fontos! Anyagnak, színnek, témának egymáshoz kell alkalmazkodnia. Ha az elkészült részlet másnap reggelre nem tetszik, visszatépek (a festő ilyenkor átfesti); más anyagot használok, vagy meghagyom azt a különös faktúrát, amit a tépés ott hagyott.”

*In memoriam;
Pinceajtó (a túloldalon) –
Keresztes Zsuzsa rongyképei*

Ugye milyen egyszerűnek tűnik? Bevallom, engem először megtévesztett. Keresztes Zsuzsa több alkalommal állított ki Debrecenben, s ez még az első találkozásunk idején volt, a '90-es évek második felében. Egészen közel kellett mennem, hogy rájójjek, tényleg nem festmény, amit messziről remekbe szabott festett enteriőrnek néztem. Ezt az illúziót csak tovább fokozta, hogy a kompozíciók üveg alá kerültek.

A rongyképesz kifejezés ezért is találó: a fényképészre emlékeztet, aki fényvel rajzol. Ezt teszi Keresztes Zsuzsa is, noha rongyot használ. Az lesz művészet, ahogy a belőle áradó fény beleköltözik azokba az apró szövetdarabokba, amelyek fölépítik a képeit. A fényre itt szakrális, metafizikus értelemben van szükség, így valósulhat meg a „rongy apoteózis”

A „rongy apoteózisa” kifejezést még egy 2008. októberi megnyitón használta Feledy Balázs művészeti író. Úgy véli, hogy Keresztes Zsuzsa a jellemzően szemben álló folyamatokat egyesíti műveiben. Olyan anyagokat emel be a képzőművészetbe, amelyek ott addig nem kaptak helyet. A rongyot sokféle tárgy előállítására használták, de festményhatású képhez nem. Használja a patchwork, a kollázs, de önállóan egyikből sem lesz kép.

Keresztes Zsuzsa művei nem „iparművészeti tárgyak”, hanem autonóm mondandójú, egyedi műtárgyak. Feledy megjegyzése szerint Keresztes Zsuzsa jól idomul a modern művészet jellemző vonulatához, az újrahasznosító szemlélethez, amelyben fontos az iparszerű társadalom hulladékának művészi újrahasznosítása. Ám „amíg a többi művész ilyen technológia alkalmazójaként a pusztulásról, a pusztításról, a civilizációt fenyegető veszélyekről készít jellemzően borús atmoszférájú művet, addig Keresztes Zsuzsa a szó legszorosabb értelmében újra teremt. Az elpusztult anyagból, nem elpusztult (lepusztult) művészet lesz, hanem ideateremtő, már-már eszményítő” alkotás.

Ábrázolását máig befolyásolja a gyermekkor, a tanyák és a falvak világa, a növényvilág, az állatok, az utazás – s szinte minden témára látunk egy vagy több példát a kiállításon. A keleti és szecessziós hangulat éled meg itt (akár Van Gogh mandulavirágait is az eszünkbe juttatva), és a magányos fa szimbóluma borítja ránk mellőle a feledés zsidó sósóhaját; mediterrán városi zsánere ott; allegorikus csendélet-kompozíciók, életképek és álomképek sorjázna.

Meghatározó lett továbbá egy sajátos témacsoport, a szőlő (szőlőskert), a szüret, a bor (és a borospincék) világa, csendéletek, tájképek, természeti és belső enteriőrök vagy mozgalmas zsánerek képein. Keresztes Zsuzsa óvatos indoklasként jegyzi meg, hogy tulajdonképpen csaknem minden művészeti díjat a szőlő és a bor témájában kapott. Mi pedig nyugodtan hozzátehetjük, hogy a témának egyrészt megvan az októberi aktualitása, illetve azt, hogy ezek a képek igen virtuóz módon érzékeltetik a főntebb jelzett, a profánból valamilyen szakrális művészi átalakulásra való képességet. Ezeknek a képeknek tehát az artiztikumi karakterjelző szerepét sem lehet elvitatni.

S ne feledjük a zenei allegóriákat, a zenélő figurás képeket sem, a hárfa és a fuvola ihletett megjelenítését. – Ezek a rongyképek jóval többek, mint a zenélés helyzetének elbeszélései, sokkal inkább élményreprezentációk, a hangszer és a zenész meghitt találkozásának gesztusát érzékeltetik, a mélység és magasság, a zenei átéltség különleges atmoszféráját kívánják kifejezni.

A fák tehát mégis felnőnek az égig. Különben hogyan változhatna fénné a rongy, s mindabból, ami a hétköznapi ember számára hulladék, hasznavehetetlen kacat, hogyan lehetne népszerű megközelítésű, ám legmagasabb rendű művészet?!

A fenti szöveg Keresztes Zsuzsa októberben nyílt debreceni tárlatnyitójának szerkesztett változata. Keresztes Zsuzsa december 5-étől Budapesten, a TIT Stúdió Egyesület Zsombolyai utcai székházában mutatta be új alkotásait – Jósvainé Kislőrincz Edit akvarellfestő műveivel együtt

Keresztes Zsuzsa: Sára (jobbra, fent); Szüret (lent)

TANULMÁNYOK A MÚZSÁHOZ

(Turcsányi Béla festményéhez)

I.

Szomorú vagy. Szép is.
Nem tudom, melyik volt előbb.
Óvatos gyertyafény suhan,
s rebben ajkad a szó előtt.

Így nézed már ezer éve
szoknyádon a csipke vágyat,
bűvölöd a lassú kertben
virágzó cseresznyeágot.

Szeretnék a csönded lenni,
nyelved hegyén a néma szó,
a reggel füttye, bodzadal,
szénaillatú altató.

S a csöndben megértenélek,
várnám, hogy rám emeld szemed.
Hadd lássam benne, ott van-e
Isten a csillagok felett.

II.

Bekopognék hozzád.
Egész nap ez járt fejemben,
meg-megálltam.

Felhőkbe rajzoltam
bálványos arcodat hárfán
remegő lázban.

A SZENVEDÉLY SZÉPSÉGÉTŐLA SZENVEDÉS ÉRTELMÉIG

Turcsányi Béla festőművész Életérzések, hangulatok című kiállításának megnyitója

Nem féljünk a nagy szavaktól, ezért jelentsük ki, hogy ma egy rendkívüli művészeti esemény tanúi vagyunk. Egy olyan alkalomnak, amikor valaki nemcsak kísérletezik egy új kifejezésmóddal az eklektikus 21. század érték-deficit környezetében, hanem újra is születik.

Mert Turcsányi Bélával most ez történt. Újraszületett művészetében, és erős fegyverzetel lépett elénk. Határozott elképzeléssel, a tehetsége legjavát kínálva a közönségnek. Belötvözte új sorozatába a magas szintű mesterségbeli tudást és a gondolatot, a lelket is, ami igazi művészetté emeli a mesteriséget. Mondhatni: a *genius* és a *spiritus* adott randevút egymásnak.

Meg kell azonban kérdeznünk: Mi az indoka, hogy ebbe az igen erős és egységes, 12 képből álló új sorozatába „belebeszéljenek” a korábbi időszak Turcsányi Béla festészetének képei?

Véleményem szerint a művész is megérezte, hogy ezúttal egészen más, eddig ismeretlen arcát mutatja meg nekünk. Szinte a lélek csontvázáig vetkezik, amikor kegyetlenül szép sors- és önvalomással festi az életallegóriáit. A lélekcsontváz erkölcsi *autonómiáját* és morális *anatómiáját* érzékeltetve, viszonyítási alapként, az esztétikai és gondolati korszakváltást is jelölő pontként villant föl képeket a korábbi időszakaiból.

Hangsúlyozzuk ugyanis: ennek a mai kiállításnak az egyik fele azt hivatott reprezentálni: milyen volt az elmúlt években Turcsányi Béla festészete, és a másik azt mutatja be, miről szól a művész ma, milyen új alkotói gondolatok foglalkoztatják.

Bemutatja egyebek mellett a kiváló karakterérzékenységet és portréfestő vonásait. Jelzi a plein air impresszionizmusra való virtuóz hajlamát s a bensőséges atmoszférateremtés módjait. Áttételesen utal a szerelem- és halál-ösztön harcát rejtő erotikus csönd, az érzéki ábrázolás iránti vonzalmára.

A hagyományos *Éva*-megjelenítés ikonográfiai jeleként festi a nő kezébe az almát. A szimbolikus tartalomhoz azonban olykor szokatlan médiumhasználat társult, gondoljunk például az „ablakkeretbe” festett ötletes képre, amely egyúttal a remény szívszorítóan szép kifejezése is lett – a *Vigasváró* egzisztenciális határhelyzetére.

Külön méltattuk az elmúlt években azt a Szabó Magda-sorozatot, amely esztendőökön keresztül járta az országot. Nemcsak a festői karakterábrázolás vagy a szituációteremtés remek példáira hívhattuk föl a figyelmet, hanem az emblémajellegre és a szimbolikus reprezentációkra is. Beépült a képbe a szöveg: egyrészt a Szabó Magda-műveken keresztül, másrészt vizuális elemként olvashatjuk az idézetet. A szöveg itt egyszerre volt jel, kód és üzenet. (S ez a mostani alkalom egy fajta emlékidézés is, mert az író november 19-én hét éve, 90 esztendőskorában hunyt el.)

Mivel azt gondolom, hogy Turcsányi Béla új sorozata, ez a 12 festmény, önmagában is képes betölteni, magába szippantani egy nagyobb teret, óvatos megjegyzésem, hogy kissé idegennek érzem a visszatekintő csokrot. Funkcionálisan viszont elfogadható ez a jelenlét. Fokozza ugyanis az új festői világkép erejét, ember- és művészetértelmezése tiszta képletekbe sűrített karakterét.

A második kérdés pedig a címre vonatkozik. Az „Életérzések, hangulatok” – úgy vélem – nem fejezi ki az új sorozat erejét, üzeneteit. Itt ugyanis nem az életérzések vannak jelen, hanem az *életértelmezések*, és nem a hangulatok dominánsak, hanem a *drámák!*

Ezen túl azonban csupa nagyszerű észrevételt tudok ehhez a kiállításához – hangsúlyozottan az új festményciklushoz – fűzni, amely már a legelső képtől s ötlettől kezdve a bűvkörébe húzott. A festőműhelyben tett első látogatásom alkalmával az *Énekek éneke* egy másik variánsát láttam – sőt, nem is erről a bibliai helyről származott az idézet –, azonban ez a mostani a szerintem találó megoldás (*lásd a reprodukciót alább*).

A szakrális találkozik, szinte katartikus erőt sugározva szét, a szállóigévé lett idézettel jelzett kollektív ösztönben az archaikus profán, szókimondóan erotikus tartalommal. – A „*Tégy engem mint egy pecsétet a szívedre...*” szintén összekapcsolja a halált a szeretettel, a megismerést pedig az (ön)áldozattal köti össze.

S hadd illusztráljam irodalmi példával a bibliai idézet művészi reprezentációs sokrétűségét – és ezen belül azt a képességét, hogy

a szakrális szöveg a világ profán tartalmainak legszélesebb spektrumát ki tudja fejteni. Amikor Umberto Eco egy középkori kolostorban játszódó *A rózsza neve* című regényének egyetlen erotikus jelenetét írta – egészen pontosan egy szexuális aktust festett le szavakkal –, ehhez kizárólag az *Énekek énekéből* és *Szent Hildegard látomásaiból* összeállított szövegmontázst használta.

A szent és profán viszonya megint új értelmezési keretet kap – tudjuk, hogy Turcsányi Béla a vallásos témákat korábban is szívesen feldolgozta. Ma nemcsak a kezekkel körbeölelt (az arcot szinte fotorealista módon kidolgozó) *Korpuszt (Levétel a keresztről)* sorolom a szakrális tematika sikeres újragondolásához – ahol a kezek Jézus életének meghatározó szereplőit, Máriát, Mária Magdolnát és Jánost jelképezik, sőt, a kezek cselekvések, sorsok és küldetések megjelenítői, de még az érzelmeket is a kezek fejezik ki. Úgy vélem,

ebbe a sorba szervesen beleillik az *Angyali üdvözet* reneszánszig visszanyúló, mégis mai, modern interpretációja vagy a *Múzsához* készült tanulmány is.

*Turcsányi Béla:
Levétel a keresztről;
a következő oldalon az
Angyali üdvözet*

Az *Angyali üdvözet* klasszikus ikonográfiája a 19. század második felétől lassú változáson ment keresztül, noha már az itáliai reneszánszban is láttunk Gábrriel nélküli üdvözeteket, ahol a Mária-figura önmagában utalt az üdvtörténeti mozzanatra. A 20. században egyrészt profanizálódott a téma, illetve emberi válsághelyzetekre utalt, vagy éppen aktuális társadalmi problémákra reflektált.

Turcsányi Béla magát a hiányt fejezi ki angyal nélküli üdvözetével, illetve a mellett a felnőtté válás illúzióvesztéseire is utal. A hiány egyúttal a szakrális (a „szent másik”) iránti vágy újjáéledését is jelöli, és áttételesen a kommunikációs kapcsolatok, az igazi társak nélküli közösségek újragondolását sürgeti.

A könyv az üdvözlétabrázolások állandó tartozéka, csakúgy, mint a lilium. A magányos Mária ujjai közül lepergő szírom az anyagában és minőségében is egylényegű a ruhájával. Létezik a költő képek egy sajátos változata, a szinekdoché, a névcseré, mikor az egészet a résszel vagy valamit az anyagával jellemzünk. Nos, Turcsányi Béla festményén ennek értelmében a lehulló virágszirom egyúttal azt is jelenti, hogy a festő liliumba öltöztette Máriát.

A nő tehát egyértelműen átváltozott Tisztasággá azok után, hogy már túl van a csalódáson (erősen hasonlít ugyanis ez a lány egy mai tinédzserre) – és ez az elveszettség-érzés tükröződik az arckifejezésében, amelyben expresszív belső sugárzással jelenik meg a hiányt kitöltő reménység is. Jól illeszkedik a kép nemcsak a 20. századi pap-festők – pl. Prokop Péter és Szúdy Nándor – *Üdvözlé*-képeihez, de a világi művészek, a 19. század közepétől újraértelmezett hagyomány képviselőihez (pl. Dante Gabriel Rossetti, Tanner, Maurice Denis, Waterhouse, Rafael Soyer, vagy a magyar Nagy Gábor és Lajtha Gábor neve említhető e sorban).

Egy másik Turcsányi Béla-művet ezt megelőzően is sok százan láthattak: szerepelt a 2014. évi őszi tárlaton. – A festmény, a kétalakos *Múzsza* egyszerre utal a melankóliára, a szomorúság boldogságára (illetve fordítva), s egyúttal allegorikus a kép, amennyiben a bohóc és szerelme kapcsolatában fölfedezhetjük az emberi kötődések drámáját, a további értelmezések között pedig a művész mint mutatóványos (artista) identitáskereséséről, önazonosságának pillanatba feledkező faggatásáról is szó lehet a festményen.

A sztereotíp bohócbábrázolás szerint a bohóc a színpadon vidám, amikor azonban leveti az álarcát, szeme sarkából csorog a könnycsepp. De mit kell látnunk itt? Az álarc szomorú, akár a halotti maszk, olyan. – Tehát inkább a lemondás, mint a vágyakozás, sőt: belehalás a vágyakozásba. A szépség egy fajta extázisként jelenik meg a festett arcon, közelítve a Hamvas Béla szerinti értelmezéshez, miszerint valami még fölragyog a maga teljességében, mielőtt megsemmisül. Ez a fájdalom szinte már gyönyör.

Az álarc maga az ember, a Múza a remény. Nem ösztönzés, nem inspiráló erő, hanem a lét megélésének lehetősége. Annak a pillanatnak a fölismerése, amikor az öröm még itt van, de már fáj az elvesztése. A kép egyszerre mutatja az együttlétet és a magányt. S úgy tűnik, inkább a megértés, az együttérzés vágya fogalmazódik meg, a hiány drámai erővel formált keretében.

Van persze klasszikus bohócunk is, szomorú bohóc a kulisszák mögött, de Turcsányi Béla itt is meglepi a nézőt. Művészi trouvaille-ként a bohóc szomorúsága nem is a festett arcra ül ki, hanem a szakadt ruhában és a rojtos kabátujjban van ott. A szomorú vagy inkább üres arckifejezés valóban puszta élethangulat volna, az egész figurára transzponált érzésből azonban tragikus sors lesz.

Turcsányi Béla: Bohóc

A színpadnál maradva, a balett táncos lány csodálatosan intim pillanatai nemcsak impresszionista utalásokat tartalmaznak – Degas és Toulouse-

Lautrec táncosnői a fény és a mozdulat profán apoteózisai lettek –, hanem a harmóniavágy finom, szűzies megfogalmazásai. Ebben a szépségben is ott van a hiány, az idő hiánya, az idő nemléte, a pillanatba való belefeledkezés öröme.

*Turcsányi Béla:
Kis balett táncos*

Jellemző allegorikus helyzet Turcsányi Bélánál az álarc mellett a tükör – mindkettő az önértelmezésre, azonosságkeresésre vonatkozik. Nem is mindig a szembesülés ténye válik a legfontosabb elvvé, hanem az önmagunkkal való szembenézés kényszere. Olykor a tünde buborékokban születik újra az illúzió, máskor a fantázia népesíti be a környezetet és a bohóc színes labdái vonják el a figyelmet a megélt tragédiákról.

Az is kérdés, hogy kit akarunk látni a tükörben? Néha a legtökéletesebb tükör sem tudja korrigálni az önmagunkról kialakított hamis képet. Máskor önmagunkat szeretnénk viszontlátni a másik tekintetében. De mi történik akkor, ha a másik álarcot visel? Vajon hány réteget kell lefejtünk a látszatról, míg eljutunk az igazságig?

Turcsányi Béla azért írt most történelmet saját művészi útján, mert eljuttott oda, hogy emberi és művészi problémaként egyszerre kívánja lefejtetni a rétegeket a látszatról.

Olyan érzésünk van a képek között, mintha egy régi templom falképeit látnánk, melyeket éppen most restaurálnak. A vakolat mögött feltárul egy újabb réteg, egy másik kép, egy másik idő. Művészettörténeti korokat, klaszszikus témákat fednek az új feldolgozások és a modern értelmezések.

Így tárul föl a rétegek alól a sorozat talán legpuritánabb, mégis a legszebb képe, a *Tanulmány a Múzsához*.

Összeköti a kép a reneszánsz artisztikumot és a mai életkérdéseket, a magasságot és mélységeket. Egyszerre sugároz áhítatot és lemondást, vágyat és közömbösséget, álmodni tudást és illúzióvesztést, a szépség extatikus pillanatait és a szorongást, az elmúlás gondolatának fájalmát.

Úgy tűnik, hogy a sorozat egészére jellemző módon kevésbé hivalkodó a kolorit, s fegyelmezett a forma- és színhasználat. Azonban még a szürke vagy a monokróm árnyalatokban és a játékokat vagy a nézőpont-áthelyezéseket is szépen tűrő formafegyelemben is rengeteg szenvedély van.

A sorozat érett karakteréhez bizonyára az is hozzájárul, hogy a szenvedély szépsége a szenvedés értelmének a felfedezéséből fakad. S gondoljuk át bátran még egyszer ezt a viszonyt!

Hogyan segíthet a szenvedély szépsége föltárni a szenvedés értelmét? Ugyanis a szépségtől csak így jutunk el az igazságig.

TANULMÁNYOK
A MŰZSÁHOZ

*Turcsányi Béla
festményéhez*

III.

Mária vagy, most ment el
tőled az angyal; még nem tudod,
hogy ezer év múlva lovagok
téged keresnek minden
messzi szerelemben,
hogy te szenteld meg égi
vágyukat, mellyel a földhöz
szorítanak a lányt,
akiért készek lennének
meghalni is.

IV.

E kis cellában minden én vagyok.

Papír és toll az asztalon,
billegő lábú szék,
violaszínbe mártott alkonyat,
epedő érnyc a falon,
rozsdafolt a pléhkancsó nyakán,
sajgó csillag a mellkasom fölött,
a sarokban száradt lepkeszárny.

Gondold meg jól, akarsz-e látni.

V.

Ébredszik homlokodon
a május; friss kenyér
illata bizserget; mámoros
szédülettel hintázza
hajnali sugarát a szerelem
forró álmodtól kibomlott,
aranybarna árnyékot vető
két kis szemérmes tincseden.

Rád gondolok, míg száradt
kiflivéget rágok; elfeküdnek
harmatos kerteden,
hadd borítsák be tünemény
virágok sebzett
arcomat.

A TEKINTET MOZGÁSTERE

Fátyol Zoltán jubileumi kiállításáról

Fátyol Zoltán jubileumi (60. születésnap) kiállítását rendezte meg december 5. és 2015. január 11. között a debreceni Kölcsey Művelődési Központ a Bényi Árpád Teremben. Az ünnepi – egyben adventi – köszöntőt Fekete Károly professzor, a Fátyol Zoltánt is művésztanárként foglalkoztató Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora mondta, a tárlatot pedig P. Szabó Ernő művészettörténész nyitotta meg.

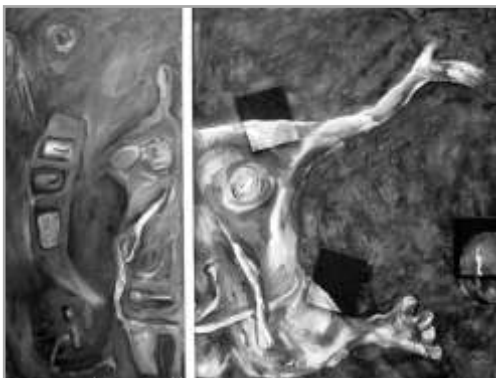
Fátyol „a képek ösztönző erejével játszik, az impulzusok ömlesztve jelennek meg nála, többnyire meghatározás nélkül, álomszerűen összeillesztve. A kaotikus megjelenésű misztérium és anyag üzeneteiből nem hiányzik azonban az elegancia – fogalmazott L. Carducci művészettörténész a kiállítást gondozó Főnix Rendezvényszervező előzetes kritikai ajánlásában. – Fátyol Zoltán vegyes technikájú képeinek sora megannyi felfedezésre váró vájat, vagy inkább termékeny vidékek, ahol szétszóródtak a múlt apró, néha fanyarul nevetséges elemei. De éjszakai városok is lehetnek, ahol meghatározhatatlan lények kóborolnak az árnyékban. Hirtelen finom sziluettek telepednek a vázlatok közé, arról tanúskodva, hogy nyers, alaktalan anyagon túl rejtett esztétika van.

Kiállítási enteriőr – az előtérben Fátyol Zoltán installációja: Kariatidák

Homályosak, bizonytalanok ezek az ösztönös vázlatok, mint egy felfedezőúton készített feljegyzések, de biztos kézbe kerülnek, s gyakran ragyogó pontosság irányítja őket. Az elemek rendetlenségében a tárgyak itt-ott merengőek és áhítatosak, ragasztottak, függesztettek és kivallatottak, ahogy azt a különlegességeket gyűjtő akarja. Hogy mindezt létrehozza, a művésztudatosan alkalmazza a vegyes technikában rejlő materiális lehetőségeket.

E titokzatos, felderíthetetlen mélységű világok krónikákat és legendákat egyesítenek, s úgy jelennek meg, mint megcsontított tudósítások, eltévedt üzenetek, melyek mégis minden kétséget kizáróan jelzik a bizonyosság útját. De a kulcs elveszett, és semmi nem ad meg-fejtést. Sok bejárat létezik azonban e komponált jelenségkörben, s mindennek velejárója több nyitott zóna és a köd átláthatósága” – írja Carducci.

*Fátyol Zoltán: Ősfigura
(a születésnap tárlat egyik
jellemző alkotása)*

A jubileumi kiállítás Fátyol Zoltán folytonos mozgásban lévő művészetét, egyúttal az utóbbi évtizedek áttekintését adja. Az 1988–1994 közötti korszakát „újmitosz”, az innen az ezredfordulóig ívelő időszakot „újbizánc” névvel jelöli, mely elnevezések utalnak érdeklődésére, illetve a társadalom átalakulásának aktuális irányaira. A legutóbbi művek „újkókor” képi rendje ugyanúgy épít az „újmitosz” vizuális érzékenységre, mint az „újbizánc” eklektikus szemléletére.

A kiállítás középponti darabja a kariatida figurák együttese lett, amelyhez a motívumot variáló műtárgycsoport kapcsolódik. A kariatida figura értelme is megújul, ezekben az alkotásokban a teherhordozás egyetemességét fejezi ki; vagy miként Fekete Károly utalt erre köszöntőjében: a Pál apostol levelében üzent „Egymás terhét hordozzátok” parancsa szükségszerűen követeli meg a „páros teherhordás” egzisztenciális formáit Fátyol Zoltán művein is.

VENDÉGSÉG

MÉG ÉPP HIHETŐ címmel jelent meg FÁTYOL ZOLTÁN válogatott verseinek kötete, melyet a jubileumi kiállítás-megnyitón lapozhattunk föl.

Amikor a címadó költemény született, 2003-ban, a költő-képzőművész meghatározó léthelyzetének érezte a folytonos metafizikai határvonalon állást – „még innen valami elkövetkezőn, amiről semmit sem tudunk, de már túl mindenben, ami eddig megtörténhetett” – írja, úgy gondolva, hogy már túlléptünk ezen a ponton, viszont, „ha lehet, még reménytelenebbül lett minden esetlegessé, időn túli véletlenné, valószerűtlen realitássá. Nehezen tudjuk eldönteni, hogy valódi-e még a körülöttünk lévő világ misztériuma, vagy olcsó, bazári szemfényvesztéssé lett az is? Most minden emberi hang, a leg-halkabb is – szólaljon meg bármely téren és szinten – önmaga kifejezhetetlenül fontos jelzésévé válik. Bár azt jelzi csak, hogy jelen van, még hallható.”

Ilyenféle „önmagát jelző hangra” gondolt (és vágyott) Fátyol Zoltán is, az újabb kötet szerkesztése közben...

BERTHA ZOLTÁN irodalomtörténész méltatása a kötet hátoldalán olvasható:

„... a folytonosan munkáló metafizikai érzékenység az, ami elsősorban megragadhatja az olvasót – s vele (amit már mi teszünk hozzá) az artisztikusan finom esztétikai kimunkáltság és változatosság...

... A tárgyak transzcendens sugárzása és aurája lengi át a versbeszéd folyamatosan hullámozó dallammenetét, meditatív elmélyedésre készítő atmoszféráját, konkrétum és elvonatkoztatás, hétköznapiság és motivikus emelkedettség, bibliusság arányosan vegyített tónusait.

... Vizualitás és verbalitás őseredeti és megfajthatatlan antropológiai szféráihoz közelítünk, amikor a jelenvalóság lényeit és tényeit faggatjuk mibenlétünk okairól, természetéről, összefüggéseiről – a költővel együtt.”

FÁTYOL ZOLTÁN versei

ELVESZETT SZAVAKRÓL

Néha elvesznek szavak
titokban és rejtelmes módon
álltak össze akkor hogy leírjanak
egy hajnalt egy hajnali ima
szétgördülő hullámait a reggel
első jelei felé vagy elbukó
ferde árnyakat az esti erdőn

olykor eltűnnek szavak
magukba fogadtak egy káprázatot
és a folyton osztódó örökös fényt
mögötte aztán maguk is hajnallá lettek
vagy kései árnyékká váltak az esti
erdőn az emlékezetben már végleg
megkereshetetlenül

RONDÓ

A fény hullámai a csésze alján
Reggeli tea maradéka fölött
Ahogyan az ősz jár úgy mozdul
A susogás a járdán dallamot ír
A tovább vastagodó mohának
Mint kiürülő tenyérben
Kanyarognak a sorsvonalak
Egy lencsenagyságú zárvány körül
A fény hullámai a csésze alján
Reggeli tea maradéka fölött

HAJNAL A MALOM-GÁTON

Kibontja fénylő tömbjeit a hajnal
éj-homokból derengő
zöld-változatokból
a reszkető szemcsék fölött
pusztai csapások
tisztá hangján szólítgatta őket
elillant kísérők lettek
föld alá ég fölé
merülő társak rejtett
zugok sarkaiban
vetkőző sötét nővérek
az éjszaka rögei idáig vonultak
a fény mögött
most elperegnék végleg fekete raj
bújik riadtan a felhők szétzilált odvaiba
megadva minden erejét
a fénytelen hatalomnak
mint tegnap mint egymillió éve
magányos óceánok társtalan föld felett

VÁMOSPÉRCSI ELÉGIA

Feljön a telihold
a hosszú szalagban futó
kukoricások, dohány- és tormaföldek fölé,
kiserdők tetejéről gördüln egyre
magasabbra, amíg eléri csúcsait
az alvó falu fölött.

Lélek és test egyszerre lebegnek most,
együtt, vagy egymástól elszakadva,

itt, az alkalmi szálláson is van, ki alszik már
és van, aki fáradtan üldögél még
a sötétséggel szemközt, a lassan
hűlő éjféli huzatban.

A csendben az elektronika dolgozik csak,
a hőségben hűtőgépek zörögnek a főtéri
bódék lezárt odvaiban, hangjuk befonja
az éjszakát, az éjszaka meg az alvók
szívét szövi be, az álom helyét,
ahol hajnaltájban megszületik majd.

Feljön a telihold,
méltósága egyenletes és
törhetetlen. A költő azt mondja, olyan, mint
vérző köldök az Univerzum testén, egyszerre
idéz múltást és keletkezést, és az ember gondolatait
együtt őrzi a Teremtőével, máskor azt mondja,
nincs titok, sem a Hold vörösében,
se másutt, s te nem tudod
melyiket hidd, hihetsz-e neki, aki,
miként a bányász, mélyben dolgozik,
de légszomját nem oltja oxigén, és néha,
kimerülten, maga sem tudja, mit higgyen
abból, amit kimond, szólongatva
a szavakat, amikkel egykor, valaki
megnevezte a dolgokat ezen a tájon,
a forróságtól átizzott csendben.

Feljön a telihold,
aztán lassanként, észrevétlenül
kifakul. Valahol számláló
kattan, a távoli, hajnali rikoltások között is
tisztán hallani, mintha megfejthetetlen
változást jelezne.

SZÉKELY GÉZA (*Kolozsvár*)

A TÁJ ARCA

A tájnak lelke, arculata van, amely meghatározza az ott élők szellemiségét, gondolkodásmódját. Erről az úgynevezett *genius loci*-ről ír Hamvas Béla is az *Öt géniusz* című esszéjében. Kifejti, hogy a kárpát-medencei magyarság szellemi, kulturális arculatát hogyan alakította, alakítja a nyugati, az alföldi, az északi, a déli, illetve az erdélyi géniusz. Ez utóbbiról például megállapítja, hogy hegyes-dombos-szakadékos karakterű arculatából adódóan, inkább a drámaiság és a balladisztikus vonások jellemzik a „szellemujja” irányítása alatt élő emberi közösségek mentalitását, világlátását.

Minden bizonnyal ezek a továbbgondolásra érdemes megállapítások is segítségünkre lehetnek, amikor mérlegeljük mindazon tájábrazoló törekvéseket, amelyek az utóbbi bő évszázadban – a Nagybányai Iskola 1896. évi indulásától kezdődően – lényegesen befolyásolták és befolyásolják Erdély képzőművészeti életének alakulását.

Ilyen vonatkozásban is élményt nyújthatott, és értékítélet-alkotásra adhatott alkalmat a Kolozsvári Magyar Főkonzulátus kiállítótermében 2014 őszén bemutatott tárlat, amely a Maros Mezőségi Művésztelep – Mezőbánd, Mezőbergenye, Mezőmadaras, Csittszentivány – alkotótáborában lévő gyűjteményekből válogatott.

Nyomon követhettük az erdélyi tájábrazolás stilisztikai jegyeit, így az ún. nagybányaiságot s annak ihletadó erejét, ezen belül is a Ferenczy Károly és Hollósy Simon által fémjelzett klasszikus, látványelvű irányzatot.

*Katona György akrilképe:
Mezőmadarasi udvar*

*A túloldalon:
Fábián Margit akrilképe*

Ide sorolható Czirjék Lajos lendületes ecsetkezelésű, a fény-árnyék viszonylatok tanulmányozása jegyében fogant olajfestménye (*Tornácbéjáró*), Katona György egy mezőmadarasi udvar-„látképét” megjelenítő, bizonyos groteszk felhangokat sem nélkülöző, napfényben úszó, emberalakos akrilfestménye, Simon Miklós drámaiságot sugalló, a fény-árnyék kontraszthatásban rejlő expresszivitást kihasználó olajképe (*Udvarsarok*). Ebbe a vonulatba illeszthető be Hadnagy Gabriella lírai hangvétellű olajfestménye, vagy a kísérletező kedvű Fecsó Szilárd vegyes technikában készült képe is (*Boglya*).

A Nagybányai Iskola másik nagyhatású irányzata, az elsősorban Ziffer Sándor nevéhez köthető „neósok” formabontó törekvései, s az azokban rejlő, továbbélő tanulságok sejlenek fel Benk András: háztetők ritmusára fókuszáló, érzékletesen kifejező pasztellrajzán. Zsigmond Márton festményének összehatása pedig (*Mezőségi dombok*) mintha a „kockamintás pokróc lenne a táj” képzetét villantja fel a nézőben.

Ugyanakkor Sipos Lóránt erőteljes, helyenként már-már fauvista színhatásokat alkalmaz. Míg Bánházi Gyöngyi a citromsárga intenzitásúra építi kontraszthatású, a sötét tónusú kékeszöldek uralta, vegyes technikában kivitelezett képterét. Ebbe a vonulatba sorolható Forró Ágnes szürrealisztikus vonásokkal átítatott, meseszérségbe hajló képi világa is.

Mély átéltségről és elvonatkoztató készségről vallanak mindazon művek, amelyek a Mattis Teutsch János által európai színvonalon képviselt tájértelmezés tanulságait gondolják tovább, és építik be tudatosan vagy ösztönösen látásmódjukba. A „lelki táj” jellegében rejlő metaforikus képzettársítási lehetőség kapcsolja össze ezeket a műalkotásokat. A másik meghatározó sajátosságuk ábrázoló módszerükben rejlik, mely szerint többszörösen áttételes, szublimált formában történik valamely tájmotívum megjelenítése. Ennek az irányzatnak az egyik vonulata víziószerű látomássá lényegíti át a tájélményt (Gonda Zoltán, Fábíán Margit, Marton Márta Ágota).

A másik vonulat pedig az adott tájmotívumot szűri át, vonatkoztatja el szuverén képi struktúrává (Balló Andrea). Részben ide sorolható Bordy Margit

képalkotó módszere is; aki viszont a maga külön-utas módján enged teret árnyalatokkal gazdag fogalmazásmódjában egy fajta metafizikai töltetet hordozó képiségnek. Figyelemfelkeltő, megfogalmazásban, az op-art nyelvezetében fogant Fazakas Tibor térstruktúrája, amely szűrőkbe ágyazott okkeres színvilágával, ugyancsak lelki tájakra kalauzolja a nézőt.

Az újszerűség irányába tett kísérletként értelmezhetők a Nagy István-féle-(az erdélyi géniusz talán legbeavatottabb képviselője) szellemi holdudvarban megszülető munkák, amelyek az expresszivitás felé elmozdulva, teret nyitnak a konkrét tájélmény által sugallt lelki reflexiónak, eljutva olykor akár az absztrakt expresszionizmusig is (Simó Enikő, Székely Géza).

Naturalizmusba oltott, a plein air jegyeit magában hordozó, érzékeny pasztellrajz Ősz Zoltán és Sz. Kovács Géza intim hangulatú mezőbergenyei

tája és faligete. Ritók Lajos szénrajzban kivitelezett, kucsmás öreg férfit ábrázoló portréja pedig a maga ráncaival akár egy kerges, barázdált tájrészletet is asszociáltathat a nézőben. Érzelmekben gazdag Zoltai Attila olajban megfogalmazott tájképe. És nem utolsósorban Csutak Levente nagy műgonddal megrajzolt portrékompozíciója, amely az erdélyi szellemiség három személyiségének: Nyíró Józsefnek, Reményik Sándornak és Wass Albertnak állít emléket.

*Nyíró József, Reményik Sándor,
Wass Albert – Csutak Levente
hármás portréja*

A fent említett alkotások besorolása meglehetősen esetleges. A különböző beállítottságú alkotói viszonyulásokban fellelhető főbb irányvonalakat szándékszük mindössze kitapintani, elsősorban a néző ilyen irányú érdeklődésének felkeltése végett. Szem előtt tartva, hogy nemcsak részesei, de tevékeny formálói is vagyunk valamely táj, tájegység lelkületének, arculatának.

PÁVA SZILÁRD versei

FÉLTÉS

tágra érett zöld szemek
tükrén test bíbort remeg
bíborszívóból mártogat
elvarázsol mar bekap

NYUGTATÓ

Tükör a párnám kényes tollpíhéken
én vagyok ki nevet aztán éles
holdsütésre jó napot feszül
a márványpaplan jáspiságyon
átölel pizsama csillog
rajtam hajnalonta alva lel

KERTEM

Szőlőt érlelek édes a szem
készen lelve a fürtöt eszem
gömbölyded puha őszibarack
kedvem szűk ha belőle nem adsz
tőled kérem a málna levét
hoznék érte kosárnyi fügét
nem törné a diót nehezen
körtén megpihenő tenyerem
nyelvem hűsíti alma falat
árnyék vár a gyümölcsfa alatt
kaptáramban aranylik a méz
kertben a mámor előnteni kész

ŐSZ

felhő hull hűshegyfokot borít
szellő fúj bús erdejébe hív
párát hajt érett avarba vág
pár sóhajt nyög s zúg a lombos ág
szirmot hajtó büszke rózsaszál
meg nem hajló tüske óvta szár
sűrű felleg hogyha ráborul
zúgó szélben szirma egyre hull

BIPOLÁRIS

Most vállalom mikor nem szabad
most tépkedem mikor nem szakad
és most tudom mikor nem lehet
s így lettem az ki bármit tehet
most érzem mikor nem vagy ott
most nem leszek mégsem elhagyott
mert nem vagy ott mégis elviszel
lány gondolattal mi átölel
hogy távlat így adhat új vigaszt
két tépés között mikor szakadsz

SERDÜLÉS

Nem érint előbb nyár se télnapsütés nem simít se szél
kabátban fehérség marad kicsiny talp cipőhöz tapad
de már vonz kibontó tavasz megöntöz megáztat saraz
esővíz kabáton pereg finom csepp cipőig csepeg
meleg köd magával takar kifulladászt eláraszt hamar
kabátlan fehérség dagad cipőtlen csupasz talp ragad

KEZELETLEN

Napfény hevét szívom remény telíti színemet
felhő zavar s árnyék takar de hűvösöm lehet
zápor locsol rajtam dobol ha öntöz dús leszek
szél megfeszít félek letép de sok kárt nem tehet
száram kemény vastaggyökér a földben jó helyen
mélyen csak egy élősködő emésztését lesem.

Psalmus (3)
Papp Károly grafikája

GÁNÓCZY GYÖRGY versei:

IKTUSZ

lassan tágul az éj
Isten pikkelyein
sóvárgón kutató
tekinteten

izzó kéj csorog át
Mindenségnek ölén
vibrál szem küszöbén
törékenyen

minden nap szerelem
nagy Kozmosz-szerelem
bennünk van amiben
mi mind vagyunk

fordulnak tavaszok
nem halványul a Rend
titkok pamlaga min
megágyazunk.

(1995)

DAKHMA

A csönd pengéje átvágta torkomat,
s szememben tompa köddé szürkültek
a tágas szivárványok. Nyúgóm
már csak arra jó, hogy erőt adjon
utakhoz eltökélt szárnyaknak,
s kemény csőrök koppanásait hallgassa
megvillanó csontjain.

Az voltam-e, minek lehetnem kellett?
A kilencből megmaradt, tiszta fényű
Csinvaton ki jön majd felém?

(Az őszinte kíváncsiság alázat,
sok elégedetlenség hiúság volt:
tudatlan ember van, nem gonosz.)

Most itt vagyok kiterítve,
őszintévé szégyenítve,
fogaim közt csikorgó
percek, füvek, életek,
s az aszaló Nap omló
hússommal eteti
a még most is oly drága
déliabos időt...

(Minden
jelenség
lényeg.)

(2004)

A túloldalon: Post scriptum (4.) – Papp Károly grafikája

RÁCZ GÁBOR

A JÓSLAT

A nap, mint lángoló tűzgolyó kelt föl a hegyek mögül, vérvörösre festve a Templom keleti falát. A város búzlótt az oszló tetemek és égő hullák szagától. A rómaiak igyekeztek minden holttesttől megszabadulni, hiszen nem hiányzott egy pestisjárvány a városban.

Gischalai János a Templom egyik szobáját rendezte be magának főhadiszállásul. Elméletben csak léviták élhettek volna a Templom e részén, de háború volt, és ilyenkor néha meg kell szegni a törvényt. János sokszor megtette ezt. Egy gischalai rablóvezér volt, aki jó időben volt jó helyen ahhoz, hogy nagy hadvezér váljon belőle, de ehhez sokat kellett kegyetlenkednie.

Azokat a harcosokat, akiket gyengének talált, kivégeztette. Sohasem tűrte meg a gyengeséget maga körül, talán éppen ezért tisztelték őt annyira az emberei. Nem is tisztelet volt ez igazán, hanem megrögzött félelem. Még József ben Mattijáhút, a későbbi Josephus Flaviust, Galilea főparancsnokát is orvul meg akarta öletetni, de József szemfüles ember volt, nem lehetett csak úgy megölni.

Miután a rómaiak elfoglalták Gischalát, híveivel Jeruzsálembé menekült, de ott újabb ellenségek fogadták Simon bar Giora és Eleázár ben Simon személyében. Eleázárt könnyen eltette láb alól. Miután megnyitotta a páska ünnepre a templom kapuit, János egyszerűen bement és lemészárolta az ott lévőket, Eleázárt is. Simonnal sem rokonszenvezett, mivel azonban Titus már északnál volt, jobbnak látta, ha megbékélnek egymással.

De a dögkeselyűk már köröztek a feje fölött. Áron ben Emmet, János egyik legjobb katonája és barátja egy álmot látott. Látta a jeruzsálemi Templomot lángok martalékává válni, és hogy János és Simon részt vesznek Titus diadalm menetében, és hazájuktól távol fognak meghalni.

Pontosan erre a „prófétálásra” nem volt szüksége. Az élelmiszerkészletük rohamosan fogyott, és a harcosok morálja is eléggé alacsony szinten volt. János azon nyomban cselekedett: ha a föld alól is, de kerítsék elé Áront.

A vezér a főhadiszállásként szolgáló szoba közepén sétált fel-alá. Szakálla kócos volt és rendezetlen, ruhája néhány helyen elszakadt, teste szinte ragadt a portól és az izzadságtól. A vízzel is takarékoskodnia kellett, nemcsak az étellel.

A szoba eléggé szegényes volt egy tábornokéhoz képest. Egy asztal, melyen egy méceses világított, két szék és egy ágy. Ennyi volt az, amit a felszerelésének mondhatott. Az ágya mellett ott volt egy agyagkorsó, tele borral. Az asztalról elvette az egyik agyagkupát és töltött magának. A bor édes volt, elkelt egy kis édes íz ilyen vészterhes időben.

Kisvártatva Rúben ben Zakarjá, János egyik hű embere lépett be. Robosztus alakja alig fért át az ajtón. A keze és ruhája véres volt, de nem a saját véréből.

– Elfogtuk – mondta. Hangja inkább hasonlított egy medve dörmögéséhez, mint bármilyen emberi hanghoz.

– Szóljatok Simonnak, és az embereinek, valamint Naftali ben Ámócnak, ha megjöttek, hozzátok be a mi „harcostársunkat” – mondta kurtán János.

A hegyméretű Rúben biccentett egyet. Sohasem volt a szavak embere. Fatörzskezeivel kinyitotta az ajtót és eltűnt.

Egy óra múlva megjelentek azok, akiket János hivatott. Simon bar Giorát két embere kísérte el, akiket János csak látásból ismert. Fapofával biccentett az érkezők felé, akik szintén érzelemmentesen viszonyozták a fejmozdulatot. Simon tisztában volt azzal, hogy bármennyire is szeretné, nem oktathatja ki Jánost, mert az az életébe kerülne.

Hamarosan Naftali ben Ámóc is megérkezett, aki János egyik legmegbízhatóbb embere volt. Végül Rúben jött be, a vállán egy összevert emberrel, akinek a kezét és lábát összekötötték. A monstrum kegyetlenül leejtette a földre a rabot, majd kissé felemelte a földről, hogy letérdepeltesse. A megköztözött nem tekintett fel fogva tartóira.

Gischalai odalépett hozzá, erőteljesen belemarkolt a hosszú, zsíros hajba, és hátraszegte a fogoly fejét. Egy összetört arcú embert látott. Felrepedt szájból még erősen folyt a sötétpiros vér, akárcsak a szemöldökéből. Arcán mindenütt duzzanatok és véraláfutások éktelenkedtek, Barna szakálla már-már vöröses színű volt a vértől. Gischalai viszont felismerte.

– Áron ben Emmet – mondta ki hangosan a fogoly nevét. – Örülök, hogy eljöttél közénk, már nagyon vártunk – és megeresztett egy gúnyos félmosolyt.

Áron nem szólt semmit, tekintete próbálta kerülni a Jánosét, de nem sikerült. Gischalai egy ideig nézte az összetört arcot, majd elengedte a férfi haját. Áron feje nem csuklott le, hanem figyelte, hogy János mit tesz.

– Áron, Áron... próféta vagy talán, hogy olyan dolgokat beszélsz, melyek soha nem történhetnek meg velünk? – szólt gúnyosan János.

– Mondhatsz, amit akarsz... úgy láttam álomban az egészet, mintha valóság lett volna. Ilyen álmot csak az ÚR tud küldeni – mondta dacos hangon Áron. – Láttam égni a Templomot, a Felsővárost. Anyák siratták fiaikat, nők a férjeiket. Láttalak téged és Simon bar Giorát a rómaiak győzelmi menetében vonulni... – és mondta volna tovább, de János felpofozta.

Áron elhallgatott, a többi jelenlévő pedig kifejezéstelen arccal figyelte. Gischalai a fogoly hajába kapott, és hátrarántotta Áron fejét. János szemében valami vad tűz égett, ami ha valóban az lett volna, felperzselte volna egész Jeruzsálemet.

– Most én prófétálok neked! – mondta mennydörgő hangon. – Győzni fogunk, te pedig meghalsz! – szolt és mélyen Áron mogyoróbarna szemeibe nézett. Bár a fogoly arca eltorzult Rúben ütéseitől, mégis ki tudta venni harcostársa helyes vonásait. Ő volt a legderekabb ember az egész hadból. Magas, szálfá egyenes tartású, és jóképű volt. János nem ismert nála hűségesebb harcost, aki a zélóta ügyért küzdött volna. De nemcsak e miatt tisztelte. A barátja is volt.

Gischalában ismerkedtek meg. Mind a ketten fiatalok voltak, akiket a vériük és a kalandvágyuk hajtott. Nem egyszer loptak együtt birkát a környéken lévő pásztoroktól. Még a gyilkosságtól sem riadtak vissza. Áron bárkinek nekiment, szinte gondolkodás nélkül, ezért is csodálkozott el Gischalai, amikor pár nappal az elfogatás kihirdetése után Rúben könnyűszerrel csak úgy elfogta Áront, pedig ő volt a leggyorsabb mindnyájuk közül, és most itt térdel előtte megsemmisülve.

Mélyen a szívében János szánalmat érzett volt barátja iránt, de nem engedhette meg magának az érzelgősséget. Ha gyengének mutatja magát Simon bar Giora rögtön fellázadt volna ellene, és megölte volna. Nem lágyulhat el.

Kivonta az oldalán lévő vaskardot, és előrehúzta Áron fejét. Lecsapott, de a keze megremegett, ezért nem tudta egy ütéssel elválasztani a fejet a testtől. Négyszer ismételte meg a műveletet, mire sikerült. A düh és harag látható volt János egész lényén. A levágott fejet Naftali ben Ámócnak adta át.

– Vidd körbe a táborban, és üzend meg, hogy így jár az, aki Gischalai János ellen lázad!

Naftali elvette a fejet, és elindult a harcosokhoz. Közben János egy kaján vigyort küldött Simon felé, aki mérges szemöldökráncolással viszonzta ezt a gesztust. – Simon... ha Naftali végzett a fej körbevételével, te is tedd közszemlére a saját táborodba... a saját érdekedben.

Bar Giora értette a célzást, és kísérőivel szó nélkül elhagyta a szobát. Gischalai egy ideig a fej nélküli testet figyelte, majd intett Rúbennek, hogy vigye ki a szobából, és megkérte, hogy hagyja magára. A monstrum engedelmesskedett, János pedig az asztalhoz ült, újra bort töltött magának, amit egy húzásra felhörpintett, majd a padlón lévő vérfoltot nézte. Ekkor keserves sírásban tört ki.

– Isten! Miért kellett ezt nekem megtennem? Miért nem vagy velem? Mi rosszat vétettem? Miért kellett az egyik leghűségesebb barátomat és harcosársamat megölnöm?

A bor erőteljesen megzavarta fejét, és a gyász, amit érzett, elviselhetetlen volt. Meg akarta szagatni a ruháját, de abból a többiek látták volna, hogy gyászolja Áront, és gyengeséget nem mutathatott ki. Végül a keserűség és a borgózós állapot ringatta álomba a vezért.

Álmában azt látta, hogy ünnepi ruhába van öltözve, és a Templom közepén áll. Koronát visel, és mindenki tiszteli őt, mint messiás királyt, aki legyőzte az elnyomó hatalmat. Több év után ebben az álomban érezte magát boldognak.

Erős rázás keltette fel. Naftali volt az, akinek az arcára a rettenet ült ki.

– János, támadnak a rómaiak, már a templomkapunál vannak! – mondta remegő hangon. Gischalai felpattant a székéről, és kirohant a templomudvarra, zilált a futástól és a dühtől. Kardját kivonta és a védőkhöz szólt:

– Tartsatok ki! A Seregek Ura velünk van, nem enged minket a pogányok kezébe esnünk.

Szinte ugyanebben a pillanatba törték át a Templom kapuját, és a rómaiak megindultak. János remélte, hogy szavai meggyőzik az étel hiánya miatt legyengült és harci szellemüket veszített harcosokat. A rómaiak viszont csak tódultak előre. János vezette a védekezést, sikertelenül. Az emberek halomszámra haltak meg mellette. Naftali rohant oda hozzá.

– János, az általam irányított szárnnyal, ha ékalakot veszünk fel, akkor egy ideig feltarthatjuk ezeket a pogányokat. Menj a Felsővárosba, mi kitarunk! – bízatta őt.

– Nem hagyom magára az embereimet! – ordította János.

– János, te vagy a mi nagy vezérünk, és én úgy hiszem, hogy te vagy az a Messiás, akiről a próféták szóltak. Neked győzelmet kell aratnod! Mi elveszhetünk, de neked nem lehet elveszned. Bízunk benned! – szólt ingerült hangon Naftali, de az arca sugárzott, mert szavait komolyan gondolta. János nem vitázott, hanem a Felsőváros felé vette az útját.

A nap végére a rómaiak bevették a templomot és felgyújtották, így már csak a Felsőváros maradt hátra ahhoz, hogy Titus teljesen bevegye a várost. János Simon főhadiszállásának az ablakából figyelte az égő Templomot. Nem akarta elhinni, hogy minden és mindenki odaveszett. A Templom kincese, Naftali, Rúben, a serege. Ráadásul most ő van szorongatott helyzetben, mivel Simon táborában kell élnie.

Miközben a mindent elemésztő lángokat nézte, és lelke ezer sebből vérzett, Simon bar Giora lépett be a szobába. Nem szólt egy szót sem, csak Jánost nézte, aki először tudomást sem akart venni arról, hogy a másik ott van. Végül rátekintett Simonra, és az érzelmei legyőzték őt. Sírva fakadt ráadásul egy olyan ember előtt, akit nem nevezhetett a barátjának.

– Igaza volt, Simon, igaza volt! Minden elveszett! – mondta fájó hangon.
– Én pedig megöltem őt! Nem vagyok messiás, csak egy egyszerű gyilkos.

Simon odalépett hozzá, és érzelemmentesen nézte a lelkileg összetört embert.

– Ha rám hallgatsz, életben maradsz. Lehet, hogy nem te vagy a Messiás, és lehet, hogy nem is én, de ki kell tartanunk!

– Nem, mind elveszünk, és népünk úgy szét fog szóródni, mint pelyva a szélben. Soha többé nem lesz Izráel.

Simon bar Giora most érzett valamit Gischalai János iránt: sajnálatot. Megszánta teljes szívéből azt az embert, akivel csak azért nem háborúzik, mert a közös ellenség már a kapuknál van. Minden harag, amit iránta érzett, valahogy tovaszállt, ahogy megpillantotta az összetört férfit. Kiment a szobából, hogy magára hagyja Jánost. A saját termébe fordult, és onnan nézett az égő, üszkösödő romok felé.

– Ha már minden elveszett, akkor legalább ne adjuk olcsón a bőrünket!
– és leült az asztalához, hogy elgondolkodjon, miként tudná védeni a Felsővárost.

Öt hónappal később a rómaiak bejutottak a Felsővárosba. Nagy harc zajlott le az ostromlók és ostromlottak között, és hiába volt a hősies zsidó helyzetállás, elvesztették a várost.

Gischalai Jánost és Simon bar Giorát Rómába vitették, hogy Titus győzelmi diadalmenetében részt vegyenek, ahogy Áron ben Emmett megjósolta. Simont a menet után szinte azonnal kivégezték, János pedig a börtönben halt meg. A jeruzsálemi Templom az óta sem épült újjá.

PÓSÁN FERENC

KÁVÉSZÜNET

A nevem Ráti Oszkár, 1960-as születésű azaz, 54 éves vagyok. Ez nem mond sokat, igaz? Ha el akarnak képzelni, akkor én inkább úgy írnám le magamat, mint egy 197 cm magas, 98 kilós, kigyúrt testalkatú, tetovált fickót, hosszú bozontos hajjal.

Na, igen, legszívesebben így írnám le magam – csak nem így nézek ki. Mármint a súlyom az megüti a mércét, ám közel sem vagyok olyan kigyúrt, és sajnos, olyan magas sem. De legalább a tetoválásom igazi. „Bankós fickó” – ezt akartam magamra varratni, csak ez sem úgy sikerült, ahogy terveztem. Azt elfelejtettem számításba venni, hogy a mester egyik fülére teljesen süket, a másikra pedig félig. Így lettem „Kankós fickó”. Mondjuk, ezzel lehet, hogy jobban jártam, mert addigra már a börtönben csücsültem. Ennek is érdekes története van. Nyugalom, nem kell megijedni. Semmi olyat nem követtem el, amit ne bántam volna meg. Illetve, bocsánat... Most hazudtam, mert nem bántam meg. No, de elmondom, miért nem, és hogy mégis mi volt az én nagy vétkem.

„Mea culpa, testvérek, mea culpa!”

2008-ban még az ország egyik legnépszerűbb újságjának, a *Hős Celebek Lapjának* a kiadójában dolgoztam. Nem volt rossz melő, borzasztó hangulat, siralmas fizetéssel – szóval, csak az tipikus munkahely. A főnököm viszont, komolyan hiszem, hogy maga volt az ördög. Amúgy egy nyugdíj előtt álló, nálam 20 kilóval természetesebb fickónak nézett ki, de ez ne tévessze meg önöket, mert vöröses kopasz fejénél, már csak a halántékán díszelgő kitüremkedések voltak szörnyűbbek. Meg talán a lehelete, ami olyan volt, akár a pöcegödör bűze. Szóval, ha ő tényleg nem az ördög volt, akkor én egy 18 éves tini szóke topmodell vagyok, piros bikiniben, és a nevem Jolán. Ha már itt járunk, becézzenek nyugodtan csak Jolinak.

De a viccet félretéve, mint tudják, nem vagyok már 18, és legfőképp nem topmodell, de még hegymászó sem. Bár szerintem a főnököm mindig is ezt hitte rólam, mert naponta megmászott velem nyolc emelet lépcsőt, csak azért, hogy „minőségi” feketekávéét ihasson. Ugyanis elmondása szerint a

földszinti kávéautomata készíti a világ legfinomabb fekete kávéját. Amit el is hittem volna, hogy ha nem kezdett volna gyanússá válni egy-két apróság. Először is az, hogy az utóbbi időben már 12 kávéét ivott... DÉLELŐTT! A másik pedig hogy egyszer – ahogy ismét a kávéért kellett szaladnom – észrevettem, hogy a főnök szobája előtti páfrány lábakat növesztett, és... gyorsabban szaladt, mint én.

Mellesleg, ahogy szaladt, kávészemek potyogtak le róla, és nekem innentől kezdve betelt a pohár. Elkezdtem követni a főnökömet, és egy érdekes ténymegállapításra lettem figyelmes. A főnök odaadó önfeláldozásból és mások iránti együttérzésből, minden nap másfél órával hamarabb fejezte be munkaidejét, aminek köszönhetően végre megértettem, hogy miért kell nekem minden nap túlóráznom, és hogy honnan termett nekem – isteni csodák útján – ez a sok papírmunka.

„Senkiházi!” – dörmögtem halkán, mikor erre rájöttem, a düh szinte széjjelfeszítette minden idegemet. Képes lettem volna akár felrobbanni is, de helyette bosszút fogadtam.

S egyszer, amikor végre adatott rá alkalom, és ismét csak lelépett másfél órával hamarabb, betörtem az irodájába. Nem tudom, mit kerestem ott... illetve igen, mégis tudtam. Valami megterhelőt, valami szégyellni valót, valamit... amit az irodájában rejtegetett.

Nem sokkal később meg is találtam. Nem volt nehéz. Az irodai asztalán lévő, feleségéről készített képnek a hátoldalán volt – a képkeret belsejében – egy számára szerintem sokkal fontosabb kép!

Először azt hittem – mikor megtaláltam –, hogy kidobom a taccsot, végül inkább csak könnyesre röhögtem magam, olyannyira, hogy azt hittem, megfulladok. „Hát ez hülye, basszus. Ilyen nincs, ez egy főnyeremény!” – gondoltam magamban, és igen, tényleg az volt, egy főnyeremény!

Másnap megint csak ültem ott, a helyemen, amikor hallottam azokat a vaskos lépteket. Szinte már magam előtt láttam – ahogy a képen –, és mármár készültem, hogy ismét harcba szállhatok a földszinti „legfinomabb” fekete kávé készítő automatával, amikor belépett az ajtómon, és azt mondta, hogy ma neki délután el kell utaznia fontos megbeszélés okán, s emiatt a holnapi újság kinyomását nekem kell felügyelnem, a végeredményt pedig legkésőbb hajnalban ellenőriznem. – Mindezt mosolyogva mondta. Miután befejezte mondókáját, meg sem várva válaszomat, hátat fordított. De amivel

azt gondolta, hogy az én kedvemem letörheti, igazából csak olaj volt a tűzre. Elégedetten hátradőltem székeemben, és úgy éreztem, a mosoly túlnő az arcomon. Az öröm úgy töltött el, mint kávéautomata a kávé poharat. Igen, mert tudtam, végre én győztem.

Másnap reggel... egy gyönyörű szép reggelen, amikor végre felkeltem, kezembe vettem az aznapi újságot, és a *Hős Celebek* címlapján mit találtam? – Nem fogják elhinni. Ott volt ő, a főnököm. Ott virított... rózsaszín melltartóban, csipkés harisnyában, rövid szoknyában, kirúszozott ajkakkal. S a főcím ez volt, nagy piros, kiemelt betűkkel: „A CELEB SAJTÓ UTCALÁNYA!”

Na, ezért rúgtak ki a munkahelyemről, de a börtönbe azért kerültem, mert az ex főnököm egyik este meglátogatott – eléggé illuminált állapotában –, és be akarta verni a képemet, én meg – hogy legyen már egy kis ironia is a történetben – lelöktem a házam előtti betonlépcsőn. Véletlenül. Nem halt meg, de elég csúnyán megsérült, én pedig kaptam két év szabadságvesztést szándékos emberölési kísérlet gyanújával. De a lényeg az, hogy akkor is megérte, mert nem viszek neki többé kávé, egy csepp nem sok, annyit se.

Európa elrablása – Serfőző Attila festménye

ANDICS ALPÁR versei:

A VÉG

Csak keményen! Zúgjon, zengjen!
De félre most a dallamot,
Mert üvöltést, sirály sikolyt,
Most károgaást kell hallanod.

A keselyűhad rólunk beszél,
De se baj! –elfújja a szél.
Vágj bele! Reccsenjen, fájjon!
Szár az fa ne muzsikáljon.

Csapjunk közé! Égi paripák,
Bús lelkek. A vágta örök.
Patájuk szikrákat csíhol.
Villám villan. A menny dörög.

Ha belefárad, csend honol,
S bár elcsitul haragja,
Némán int még a torony,
De nem kondul harangja.

Fekete lelkek köröznek.
Nem jutott dal, szép ruha.
Bár hajtogatták: Kár! Nagy kár!
Senki nem figyelt oda.

Sose bánd! A telhetetlen
Mindent másét követelte.
Kapzsi, mohó és irigy volt.
Rászolgált. Kérdemelte.

Most aztán mindegy, hogyan volt.
Csak a magvető vetett,
A többi a termésre várt.
Vége! Bevégeztetett!

Minden a feje tetején.
Az öröm helyén bánat.
Senki nem néz az égre fel,
Nem mondja, hogy bocsánat.

TANGÓ

Két szeretőm van,
Az egyik az öröm
És suhanunk a fényben
Egy végtelen körön.

Két szeretőm van,
A másik a bánat,
Elfedi arcod bársonyát,
Ha vágyom utánad.

Két szeretőm van, mégis egy,
Ha felkérem egy tánra,
Mert akkor szakad a húr,
Szakad a szívek láncá.

Két szeretőm van.

MŰHELY

„TÖRÉKENY ASSZONY EZER ALAKBAN”

Holló László múzsája: Maksa Olga

Holló Lászlóné Maksa Olga portrévázlatát állítottuk össze H. Csongrády Mártával. Ő a reprodukciókat készítette, én a szöveget írtam a kis könyvhöz (az alacsony példányszám miatt gyakorlatilag csak köteles és mutatványpéldányok léteznek belőle – szinte nincs is). Ebből mutatok be alább néhány részletet.

Töredékekből formálódik a kép. Olgi, a kislány, Olga, a segítő társ, majd Olga asszony, a feleség, az özvegy képe. Az emlékek első cserépdarabjai 1936-ból villannak elő:

„Kislány voltam még, alig kilenc éves, amikor először találkoztunk. A szüleimmel akkor költöztünk oda hozzájuk. Gyakran segítettem neki, vittem a vásznát. Egyszer egy virágzó köretfával szemben állította fel az állványt. Később odalopóztam és meglestem a képet. Hát azon is egy csodaszép virágba borult fa volt. Meg is állapítottam magamban, hogy Ő varázsló.”

A „varázsló” hamarosan készített is egy diófapác grafikát a lányról, aki egy széken ül, s játék babakocsit ringat. Néhány vonallal – mindenféle háttér nélkül – nemcsak remek szituációs atmoszférát teremtett a festő, de a

lányka figurában is teljes karaktert ábrázolt. Akár a többi gyerekportrénál: már ott van a felnőtt sors is a vonásokban, az alakuló jellemében.

Holló László 1936
szeptemberében készített
grafikája Olgiról

A megismerkedésük utáni negyven év alatt, 1936–76 között Olga gyakran ült modellt a festőnek. Erről így vall:

„Szerettem modellt ülni. Akkor nem is magamra figyeltem, hanem rá. Mert egészen átváltozott. A festés megszépítette. Élmény volt őt alkotás közben látni.”

Holló László 1959. januári lavírozott tusrajza Maksa Olgáról;
lent: 1960. november 29-ére datált tusgrafikája

Bojtor Márta rádióriportja, melyben a művészettörténészek és a művészetbarátok mellett az özvegy is megszólalt, 1994-ben hangzott el. Holló Lászlóné Maksa Olga már csaknem két évtizede volt özvegy: férje, a Kossuth-díjas, Érdemes és Kiváló művész 1976. augusztus 16-án hunyt el. Másfél évtizedet töltöttek békés házasságban.

Araszolva vissza az időben, élénk kerül Cs. Nagy Ibolya Maksa Olgával készített, 1987-es interjúja. A kritikus néhány halvány vonallal rajzolt, igen érzékleletes portrét festett az akkor 11 éve özvegy múzsáról:

„Emlékszem a magas, fekete kontyos fiatal feleségre is, Maksa Olgára, mert dekoratív volt, feltűnő is, mint Holló László, egyszerűen nem lehetett nem észrevenni. Pedig jóformán semmit nem beszélt, félrehúzódott, ám a karja azonnal segítségre indult, amikor észrevette férjének egyik bizonytalan lépését.”

Maksa Olgának erre a jellemvonására – a háttérbe húzódni, mégis jelen lenni teljes lényével, s szinte küldetésnek érezni a művészfeleség státusát – aztán később is olvasunk egy apró utalást az interjúban, amikor az újságíró arról faggatta, hogy milyen ember volt Holló László:

„Magának való ember. Társaságban nem beszélt sokat, ő állandóan a képeiről gondolkodott. És én mindig tudtam, mikor kell mellette hallgatnom, azt hiszem, ez volt a legnagyobb érdemem.”

Holló László első felesége, Hrabéczy Anna 1956. január 17-én halt meg, tíz nappal a Fényes Adolf-teremben rendezett budapesti kiállítás után. Holló ennek a tárlatnak az anyagával érdemelte ki a Munkácsy-díj elismerést.

Akár szimbolikusnak (veszteségérzést és ajándéktudatot kiegyenlítő gesztusnak) is tekinthető, hogy a művész öt év múlva, a Kossuth-díj átvételére készülve, 1961. április 19-én vette feleségül Maksa Olgát, akit már gyerekkorától ismert, és portrét is készített a kilencéves kislányról.

A család a Szatmár megyei Kölcseről költözött 1936-ban Debrecenbe, Hollóékhoz. Négy évig laktak náluk, később vettek egy kis családi házat a Faiskola utcában, közel a Margit utcához. Erről az időszakról Koczogh Ákos számol be a centenáriumba megjelent albumban:

„Kapcsolatuk nem szakadt meg, Hollóék segítségére voltak szűkös napjaikban. A ház körüli két és fél hold gyümölcsöst tartották rendbe, bár később, az ötvenes években Holló László ezt maga végezte. Kiállítani nem tudott, képeit nem vásárolták, felesége betegsége rászorította a kerti munkára.”

Hollónak viszonylag kevés jegyzete maradt fenn (1929 nyarán kezdett naplója is félbeszakadt), azonban külön feljegyzést írt a feleségéről, és ennek hangsúlyos voltát azzal jelezte, hogy önálló címet adott a jegyzetnek. Az *Olgika a művészetben* című találó portrévázlatban ezt olvassuk az Olgához fűződő mély, az egymástól elválaszthatatlan művészi és emberi viszonyról:

„Ő az én kis Hendrikém, piktúráim segítője, serkentője. Fáradhatatlan, önfeláldozó munkájával lehetővé teszi számomra a nyugodt, zavartalan munkásságomat. Csodálatos, hogy ebben a törekeny testben mily nagy akarat, erős nagy lélek szorult. Nem is feleség,

hanem anyám, mint ‘Pietá’-ban az Istenanya, az ölében úgy ápol, gondoz, ha egészséges, ha haldokló beteg vagyok. Istenadta egyenes jellem, férfiúi képességgel győzi a nehezebbnél nehezebb körülmöttem lévő tennivalókat, szinte emberfeletteket. Igaz, tiszta lélek.”

Holló László hosszú életének záloga volt Olga, fáradhatatlan és önfeláldozó, ám meg nem alázkodó partner, valódi lelki társ. A törekeny és érzékeny testben állhatatos jellem lakozott. Tisztában volt vele, hogy küldetése van: Hollónak és művészetének van szüksége rá. Múzsa is volt tehát, aki – ahogy Koczogh Ákos fogalmazott – „Holló Lászlóval együtt lett eleme a magyar művészetnek”.

Számos festmény és grafika őrzi Maksa Olga portréját, a karakteres, szép emberséget sugárzó vonásokat. Alakjának, személyiségének mélysége ezekből az alkotásokból tűnik ki igazán. Kettőjük életének háttére rajzolódik meg az Olgáról készített festmények és rajzok mögött.

Olyan intimitás tárul föl, melyet a legközelebbi barátok is csak töredékesen ismerhettek meg. A külső szemlélő azt látta, hogy Olga a teremtő csöndben s a mindennapi derűben éppúgy osztozott, mint a művészi életmódot szervező szigorban. – Ugyanakkor ezek a rajzok s festmények azt is elárulják, mi játszódott le eközben az asszonyban.

*Holló László: Női portré (Olga)
(olaj, falemez, 55x45 cm, jelezve
balra lent: Holló L. 1963)*

Legalábbis azt a lelki folyamatot tükrözik, amelyet a művész vetített ki rá az alkotói értelmezés során. A vizsgálódás ezen a ponton kezd izgalmasabbá válni. Az Olgáról készített művek éppúgy árulkodnak Hollóról, mint a

feleségéről. Olga érzelmi állapotváltozásai sajátos tükröződései a művész belső életének és vívódásainak.

S ezeknek a stációknak a kifejezése talán még érzékletesebb a grafikákon. Noha számos közülük olajfestményhez készült tanulmány volt, autonóm értékük van, s önállóan is megállják a helyüket. Kiemelkedik ezek közül a *Bánat* című sorozat, melyben a szépség extázisa a melankóliával (mint a szomorúság boldogságának az örömevel) társul.

Az ötvenes években Menyhárt Béla a család legbizalmasabb barátjának számított. Többször hivatkozik a közönség előtt nem ismert, a szemtanú hitelességével írott naplójára Bakó Endre *A hűség színei* című, Holló László és Debrecen kapcsolatára koncentrált könyvében.

Innen értesülünk egybeket közt arról, hogy Anna halála után a barátok vetették föl az újabb házasság gondolatát, látva, hogy Olga milyen odaadóan lett a művész társ és támasza mindenben. Idézzünk föl két részletet a Bakó Endre által tolmácsolt naplóból:

„Megnyugvásához nagy segítséget ad Olgi, aki Annus néni elgondolása szerint diétásan főz neki, és nagyszerűen vezeti a háztartást. Egy nagyon becsületes, szorgalmas fiatal leány; igen nagy segítsége Laci bácsinak. Sok terhet és gondot levesz a válláról.”

„Olgi rengeteget dolgozik mellette, hogy művészi munkáját zavartalanul tudja végezni. Ha ez a gyenge testalkatú, gyenge tüdejű leány nem volna mellette, talán már nem is tudna alkotni, mindenestre úgy nem, ahogyan ma is alkot, töretlenül előrehaladva.”

Bakó Endre a könyv Olgáról szóló fejezetében kifejti, hogy a Holló László és Maksa Olga közötti kapcsolat emlékeztet a 16 éves Csajághy Laurát megkérő 45 éves Vörösmarty *Nem fáradsz-e* című, 1845-ben írt epigrammájának üzenetére, miszerint „nagy feladás”, ha fiatal szív lesz a nap egy megtört élet árnya fölött. Bakó hangsúlyozza, hogy Olga is meghozta a hitvesi áldozatot, és ideális Múzsának bizonyult.

„Felesége, modellje, ügyintézője, egyszóval Nemtője volt az idős mesternek; nemcsak egészségére (diétájára), alkotói nyugalomára vigyázott, de meg sokasodott társadalmi teendőiben is okosan segítette. Mert jöttek a kitüntetések, a kiállítások, a fogadások, az in-

terjük, filmfelvételek, vagyis a protokolláris elfoglaltságok, az olykor kellemes, olykor terhes látogatások, gazdálkodni kellett az idővel, az energiával. S mindezt oly diszkréten oldotta meg, hogy lényre, alakja, személyisége hamarosan 'beépült' és nélkülözhetetlen része lett a Margit-utcai műterem és otthon miliójének. Vele és általa ismét be-költözött az élet."

Végvári Lajos nemcsak azt hangsúlyozta, hogy „töretlen életerejével, áldozatkész lényével [Olga] megkönnnyítette a gondoktól gyötört művész életét, mindennapjait”, hanem a lelki és szellemi támogatást is kiemelte.

„Olga asszony nemcsak nagyszerű feleség volt, de Holló művészetének kitűnő értője, nélkülözhetetlen támasza. Megszervezte a tócskerti műterem lakójának életét, ritmust, rendszerességet vitt a művész életébe. Tizenöt éven át vigyázott Olga asszony Holló biológiai és lelki higiéniájára. Odaadó tevékenysége lehetővé tette, hogy a művész ereje fogytáig élhessen festési szenvedélyének.”

Bakó Endre sem tartja túlzásnak azt az állítást, miszerint „Olga szeretete, törődése meghosszabbította Holló László életét”. Majd hozzáteszi, hogy „alanyi moralitását, etikai emelkedettségét férje halála után is megőrizte”.

Hogy mennyire „életigenlő” volt ez a jelenlét, ennek alátámasztására olvassuk Varga Mihály 1969-es portrériportjának részletét:

Olgi olvas

„Ismét a képeket nézem. keménység, harcoss lendület, életigenlés. És olyan lelkesítő derű, lángoló életkedv, lobogás, tűz, hogy lehetetlen

nem fellelkesülni. – Honnan veszi a mester ezt a gyönyörű lelkesedést, ezt a különös erőt, lendületet?

Olgára mutat, komoly, szép arcú feleségére. Tőle kapom.”

Holló László csupán két képével szerepelt az 1960-as őszi tárlaton, amelyet a Múcsarnokban rendeztek, viszont a következő év januárjára, egy reprezentatív kiállításra kapott felkérést. A Múcsarnok mind a hat terme az övé volt, a közönség 300 képével ismerkedhetett meg. Másodszor fedezte fel Magyarországot, a gyűjteményes kiállítás erőteljes országos visszhangot keltett. Külön méltatták azokat a műveket, melyeknek Olga volt a modellje. Bógel József kritikájában így értékelte az Olga-ciklust:

„Alakábrázolásának teljes megértéséhez legjobb példa az Olga sorozat elemzése. Ezt a törekeny, finom nőalakot a művész ezer alakban formálja meg, az egyik képen olyan, mint egy modern madonna, a másikon már ijesztő rémként tekint ránk, mindig más és más oldalról világítva meg az ábrázolt egyéniséget és a művész vele kapcsolatos gondolatait, hangulatát. A leglényegesebb azonban az, hogy a felvázolások sohasem realiztikusak, s ráadásul a szó hétköznapi értelmében nem is szépek, vagy legalábbis nem harmonikusak. A művész alak- és embereszménye dinamikus, sokszínű, nem a felületi szépség, harmónia érdekli, hanem a formák mögötti lényeg, gondolat, harc – belső elképzeléseit, vízióit átviszi akár a legkedvesebb arcra is.

Az előbb az expresszív jellegű megformálásról beszéltünk mint Holló László művészetének sajátos, egyedi jellemvonásáról. A sokszínű, szenvedélyes és teljesen eredeti alakábrázolás képezi a másik, a gyakran említett példaképektől teljesen elütő jellegzetességét.”

„Derű és harmónia költözött a házba” – írta Végvári Lajos. Ezt tanúsítja Koczogh Ákos is, aki jól ismerte a művész szűkebb környezetét (az 1987-ben megjelent albumból kapjuk a legrészletesebb, a szemtanú és művészettörténész tapasztalatait összegző leírásokat).

„Számos rajz, festmény örzi karakteres, szép, emberséget sugárzó portréját. Az életük háttérét ezek mélységéből érezheti meg a kívülálló, s nem csupán a rendet teremtő, szigorú diétás étrendet biztosító,

ecsetet mosó, festéket, vásznat előkészítő teljes értékű társából, de szellemi, lelki partneréből is, aki a tiszadadai emberek derűjében éppúgy osztozott, mint a művészi élet szervező szigorában.”

Tiszadadát (mint az ő személyes Barbizonját) már a két világháború között fölfedezte magának. A nyarakat, kisebb kihagyásokkal, rendszeresen ott töltötte. Olgával rendszeresen eljárt még a faluba, az ottani lelkész kis nyári lakot épített számukra a parókia kertjében.

Olga természetesen gyakran föltűnik a tiszadadai vázlatok között és a festményeken is. A grafikákon életképi szituációkat látunk megelevenedni, a festményeken a természet és az ember kapcsolata is megfogalmazódik. A plein air környezetben az emberi természet belső működésére is válaszokat keres a művész.

Vándor Ernő is fölidézte a Hollóval történt megismerkedést, beszélt kapcsolatukról az emlékezéseket közreadó 110. jubileumi kötetben, s Koczogh Ákos szintén megörökítette a dadai nyarak meghitt hangulatát. Az időskori leltározó idill szinte szakrális áhítatú képe rajzolódik meg előttünk:

„Esténként kijártak Olgával a Tisza-partra, nézni a naplementét. A vidékről kiszakadt ember különös pogány áhítata ez, elcsendesedés az örök tűz előtt, magába fordulva, számot vetve napjaival s a színekben, a felhők négy dimenziójában kitérülve a mindenség-re. Aki egyszer-kétszer így búcsúzik a mögötte álló óráktól, azt a lemenő nap tűzkorongja vonzalmába keríti, és sajátos atavizmus-sal, mint őselményét vállalja, kívánja. Ott a csendben, a víz ritmikus dallamánál éli át a múlt időt, a tűz varázsát, s a színek tobzódásában a hangulati változások számtalan kifejezési lehetőségét. Azt a kedves és szinte mindennapi szükségletet kielégítő zenét, ami még Holló László műtermi munkáját is elkísérte halk szavával, ott a természet örök muzsikája váltotta fel.”

Végigtekintve továbbá az Olgáról készült műveken, azt is érzékelhetjük, hogy a feleség arcának tanulmányozása az évek során észrevétlenül kapcsolódott saját maga megfigyeléséhez. Holló számára Olga ábrázolása szinte szükségszerű kiegészítője lett az önarcképek újabb ciklusának.

A művész 1929-es naplójában fontos helyet foglaltak el a napi aktualitások mellett a művészi kérdésekkel foglalkozó jegyzetek. Ezekben a bejegyzésekben nemcsak a müncheni és técsői mesterét, Hollósyt értékelte, hanem az önarcképfestő, hitvallásos elkötelezettséghez egy fajta mintát kínáló Rembrandt művészetével kapcsolatban szintén állást foglalt. Nagy szerepet kapott továbbá az önnön feladatait megszabó tanulságok összegzése – a művészi alkotáshoz ugyanis Holló elengedhetetlennek tartotta a tudás, az ösztön, illetve az önkritika együttes jelenlétét.

Az ösztönök feltérképezése, a tudás tökéletesítése az önarcképfestés során sem nélkülözheti az önkritika jelenlétét. Ez vezet el a környezet hiteles kritikájához is, illetve annak fölismeréséhez, hogy a jó portréhoz nemcsak a modell hétköznapi megnyilvánuló jellemét, hanem a felszín alatt szunnyadó ösztöneit is meg kell ismerni.

Az Olgáról festett portrék és alakos zsánerek (önarcképeihez hasonlóan) megerősítik Holló atmoszférateremtő festészetének másik fontos jellemzőjét: a nyugtalanság, az emberi kín sokszor groteszkig hatoló kritikája párosult a természetes, őszinte, elfogulatlan humánus iránti olthatatlan vágygal.

Holló portréfestő karakterének egyik jellemzője az volt, hogy általában nem törekedett az arc anatómiájának pontos feltárására, inkább összefoglalt és kiemelt, amelyhez az árnyékolás és megvilágítás különböző lehetőségeit alkalmazta. Az alapvető festői eszközöket a lélekállapot jellemzésének a szolgálatába állította.

Bögel József az 1961-es, a Múcsarnokban rendezett gyűjteményes kiállítást értékelve külön szolt az önarcképekről. S az Olgáról festett képek sorozata az érzések, hangulatok és a mélyben szunnyadó lelki tartalmak hasonlóan széles skáláját jeleníti meg. Bögel ezt írja (az önarcképekről):

„Mindegyik valami sajátos hangulatot, érzést, gondolatot tükröz: vannak vidámabb, oldottabb megfogalmazásúak, akadnak keserűnyések, elborult kedélyűek, s nem egy képről a döbbenetes magány, egyedüllét érzése árad [...] Holló László [...] nem egyszerűen az alföldi festészet utóvédje, hanem izing-vérig modern művész, az

expresszív ábrázolás, a szakadatlan önfeltárás, tágabb értelemben pedig a modern vívódás, újkeresés nagy magyar mestere.”

S amiként az önarckép a belső vívódásokat állítja az önkritika éles fénykörébe, azonképpen az Olga-portré is – Holló szabadságeszméinek szigorú igazmondás-késztetésein keresztül – sorra veszi a belső stációkat, a lélekállapotokat, a ki nem mondott érzéseket.

Vidos Zoltán 1967-es leírása az Ernst múzeumi kiállításról lírai áttételekkel eleveníti meg az önarcképeket. Érdemes fölidézni ennek néhány észrevételét, mert itt is egyértelmű párhuzamokra, együtthangzásokra bukkanunk a Holló- és az Olga-portrék világa között.

„Az arcokon, ezeken a képeken át verődik vissza, amit ‘élet’-nek nevezünk. A reggel, a dél, az este. A tél, a nyár, az ősz, a tavasz. Az árnyék, a napfény, a félhomály. A mozdulatlanság, a mozgás. [...] Az idő, a változás, a háttér, a haj. [...] A színek, a kékek, sárgák, a szürkék villódnak végig ezeken az arcokon.

S érdekesnek tartom még azt az utalást, amely Vidosnál a mosoly hiányával kapcsolatban fogalmazódott meg:

„Az arcokon, az arcon, ami mindig egyforma kifejezéssel fogadja mindezt, és néz. Minden változat rajta van ezen az arcon, csak a mosoly, soha. Nevetés, görbült és megenyhült mosoly: soha. Rendíthetetlen, sziklaszerű, véglegesen lezárt. Valami rembrandti vonás is, böles változhatatlanság, a fiatalság és öregség kifejezése.”

Az Olga-portrék hangulata kicsit oldottabb, noha azokon is gyakran visszatükröződik a művésznek a világgal (léttel) szembeni gondja. A képek és lapok többségén csak *majdnem* mosolyog a feleség. A kislányportrén még nevető arcot látunk, aztán finom mosoly, jókedv, egészséges derű tündöklük a tiszadadai grafikán.

Különös a *Bánat* című kép egyik, diszsonáns érzést sugalló grafikai változata. A mély fájdalomból táplálkozó egzisztenciális felismerés lehetne akár a megnyugvás rejtett mosolya is. S miként a bánat magában rejt az öröm csírát, úgy a mosolygó karakter felé hajló ábrázolásokon mindig átsuhan a szomorúság felhője.

A feleségről és műzsájáról, Maksa Olgáról készített művekre is jellemző, hogy Holló az elemi érzések felől indul el, s belső mondanivalót épít a látványba. Alkotómódszerének lényegét ezeknek a műveknek a segítségével jól megragadhatjuk, mely Koczogh Ákos leírásában így hangzik:

„... a belülről kifelé fejlesztett kép, a dolgokban meglévő ritmikai elemekre épülő, a kötetlen ritmusból kinövő festőiség. Holló a reális élményben a dolgok alapotívumát keresi, azt, ami még tiszta érzés, ideg, muzsika”.

Maksa Olga megteremtette Holló számára a mindennapok szépségének ritmusát, melynek mélyén folyton ott dobolt a teremtés vágya, és amelynek lendülete (mint a nappal és az éjszaka) szabályosan váltakozott a simogatással. Amikor „derű és harmónia költözött a házba”, átváltozott örömmé a bánat, újraszületett a remény, a hiány és teljesség váltakozó ritmusa lendítette tovább az ecsetet.

*Olgi reménykedik
Holló László színes pasztellrajza
(1970. V. 31.)*

Az Ethnica Kiadó gondozásában kis példányszámban megjelent könyv borítóját Tímár Tamás készítette

SZÉKELY DÓZSA GYÖRGY,
A „PARASZTHÁBORÚ”
ÉS A MŰVÉSZETI REPREZENTÁCIÓK

Kulin Ferenc figyelmeztetett rá a *Magyar Művészet* 2014/3–4. száma Dózsa-összeállításában, áttekintve a történetírás Dózsa-képét, hogy alig maradt olyan momentuma a történelmi emlékezetben élő magyar „parasztháborúnak”, melyet ne kellene újraértékelnünk. S talán nem is az a legfontosabb, hogy Székely Györgynek vagy Dózsa Györgynek hívták, 1470-ben vagy 1472-ben, Dálnokon vagy Makfalván született-e – lényegesebbek azok a kérdések, melyek az indítékokkal és a következményekkel függenek össze.

Siklósi András történész a Dózsa-féle parasztháború 500. évfordulóján (2014 nyarán) rendezett hódmezővásárhelyi történettudományi találkozón történelmünk egyik „alumulthatatlan mélypontjának” tekintette a tragikus eseménysort, mely a nemzetfenntartó parasztságot hosszú időre tönkretette, hazánk önvédelmi képességeit (immunrendszerét) jelentősen meggyengítette, tovább szítva a társadalmi ellentéteket. A reformok továbbra is elmaradtak, az ország kormányzása gyengült, a társadalmi struktúra megmerevedett. A történész nem azt állította, hogy a mohácsi vésznek és az ország három részre szakadásának bármiféle okozója volt a parasztlázadás; azt viszont igen, hogy Dózsaék balvégzetű ’kalandja’ nélkül kisebb veszteségekkel is átvészelhette volna az ország a későbbi szorongatásokat. (A jóval számosabb, képzetesebb, anyagilag és technikailag egyaránt magasabb szinten álló oszmán hadak legyőzésére semmilyen esélye sem volt az akkori Magyarországnak.)

Kulin Ferenc áttekintette a történettudósok érveit. Szabó István kiemelte a hajdúk parasztháborúban játszott szerepét, rámutatva a mozgalom radikalizálódásának korábban ismeretlen okaira. Szűcs Jenő világossá tette, hogy a vallásos hit és a társadalmi igazságosság eszméjének szoros kölcsönhatása nélkül nem bontakozhatott volna ki a rendi társadalom alapjait megrengető lázadás (és itt nem feledkezhetünk meg a ferencesek agitációjáról sem).

II. Gyula pápa halála után 1513-ban Bakócz Tamás esztergomi érsek azzal a reménnyel utazott Rómába, hogy a bíborosok őt választják pápává, helyette azonban X. Leó került Szent Péter trónusára, s az új pápa az akkor már 70 éves Bakóczot pápai követként bízta meg egy törökellenes kereszties hadjárat

megszervezésével. A nemesek nem igen szerették volna, hogy a közelgő nyári munkák előtt parasztjaik hadba vonuljanak. Pedig az 1514. április 9-én kihirdetett pápai bulla a keresztes hadban résztvevők és az azt támogatók számára bűcsút ígért (túlvilági büntetéseik elengedését), de a hadjáratot akadályozók részére kiközösítést és örök kárhozatot helyezett kilátásba. Az I. Szelim ellen toborzott parasztsereg vezetését hamarosan Székely (Dózsa) Györgyre bízták. („Merész, délceg férfi, szava alkalmas parancsolásra, tekintete bátor és harcias. Ez jó lesz parasztvezérnek” – olvasható a korabeli forrásokban.) Nem véletlenül: Szapolyai János 1513-as törökök elleni hadjáratában lovaskapitány volt, majd a nándorfehérvári őrsgében vívott győztes párviadalt 1514. február 28-án a szendrei lovas szpáhik vezérével. Ezért II. Ulászló kétszeres zsold és aranylánc mellett lovagrendbe emelte, falut ajándékozott neki, valamint engedélyezte, hogy a családi címerébe egy karddal levágott vérző kart illesszen.

Időközben Bakócz elállt a hadjárattól, s az akkor már 15 ezer fős, és egyre gyarapodó (végül a 40 ezres létszámot is elérő) paraszti had a nemesek ellen fordult. „Sokan úgy látták, hogy azok a nemesek, akik gátolják jobbágyaik hadba vonulását, még a résztvevőknek ígért bűnbocsánatot is irigylük a szegényektől.” A parasztság haragja a hitetlenséggel, törökbarátsággal, ország- és vallásárulással vádolt nemességen csapódott le, ráadásul „egyes ferences és kolostoraikat önkényesen elhagyó más szerzetesek, ’hamis és hitehagyott’ prédikátorok országszerte a földesúri szolgáltatások megtagadására biztatták a zászló alá gyülekezőket”.

Jelenet a Honvéd Együttes Dózsa című táncjátékából (koreográfus: Zsuráfszky Zoltán); az előző oldalon: a Monumenta Hungarica Viennae fametszete 1800-ból, mely az 1519-es ábrázolás alapján készült

Bakócz ekkor mégis arra utasította Dózsát, hogy az addig összegyűlt keresztesekkel induljon a török ellen. Dózsa több diadalt aratott (Temesvárig veretlen maradt), és bár az egész országban kitört a felkelés, ő csak a keresz-

tes hadsereget irányította, a helyi zavargásokhoz nem volt köze. A nemesség, a király vezetésével, s a melléjük állt Bakócz püspökkel hazai ellenállást szervezett. A lázadásokkal helyben igyekeztek szembefordulni, a főszereget pedig Szapolyaira bízták.

A kortárs leírás szerint „Székely Györgyöt először tüzes vassal megkoronázták, ezután még élve, meztelenül, lábainál megkötözve a saját katonái, akiket közönségesen hajdúknak neveznek, s akiknek a cselekedetei oly sok szörnyűséget hoztak, s akiket hol tréfásan, hol komolyan bestiáknak szólított, fogaikkal széttépték és ettek belőle. Ezután testét felnégyelték és bitófára függesztették.” (A trón nem volt tüzes, csak a korona, melyet fejére raktak. A tüzes trónról szóló legenda Petőfi *A nép nevében* című költeményével – az „*izzó vastrónon őt elégetétek*” sorral – terjedt el széles körben.)

Dózsa személye a későbbi korok nemzeti történetírásában és irodalmában az elnyomó, sarcolgató nemesi hatalom elleni harc jelképe lett, a heroikus népvész alakja legendává, mítosszá nőtt. Különösen a kommunizmus alatt hangsúlyozták túl „osztályharcos szerepét.” Kulin Ferenc egyebek mellett arra is utal említett tanulmányában, hogy a történelmi alakok és események ellentétekre redukált értelmező képlete időben és térben is messze hatoló jelenség, a szemléleti sémák nemcsak a megismerésre, hanem a múlt kritikai kisajátítására is vonatkoznak. Kulin 1514 példájából néhány fontos és aktuális következtetést igyekszik levonni. Az első arra figyelmeztet, hogy „noha önmagukban sem a szociális állapotok, sem a szellemi folyamatok nem generálnak véres konfliktusokat, szükségszerűen hatnak egymásra, s a kölcsönhatásukból kirobbanó politikai krízisekben a praktikus érdekek szétválaszthatatlanul összefonódnak a vallási/ideológiai motivációkkal.” A másik tanulság szerint pedig „ha egy politikai közösség belső ellentétei csak végletes polarizációban juthatnak kifejezésre, az állam védtelenné, tehetetlenné válik a külhatalmi erők terjeszkedésével szemben. [...] 1514-gyel véglegesen lezárult Európa történetének az a korszaka, amelyben Magyarország nagy-, illetőleg középhatalmi szerepet játszhatott.”

Dózsának számos helyen emeltek köztéri szobrot (Temesvártól, Budapestig, Kalocsától Nagylakig); meghihlette Derkovits Gyula fametszetsorozatát, Kondor Béla rézkarciklusát, Szász Endre porcelán-kompozícióját, valamint Szervátiusz Tibor drámai erejű fémszobrát. Erkel Ferenc operát írt Dózsa Györgyről (Jókai Mór és Szigligeti Ede szövegei alapján), a Honvéd Együttes *Dózsa* című táncjátékában idézte meg alakját és történetét. Alább a képzőművészeti mementók néhány jellemzőjét gyűjtöttem csokorba.

Dózsáról nem maradt fenn hiteles ábrázolás, az 1519-ből ismert fametszet (egy 16. századi ismeretlen német mester lapja Dózsa György kivégzéséről) korának sematikus, krónika-irodalomhoz kapcsolódó kompozíciója – „nem élethű portré, hanem egy történelmi személyiség elképzelt, idealizált képe” – írja Eisler János a *Magyar Művészet* 2014/2–3. számának Dózsa-összeállításában. Az említett képen (lásd alább), középen, izzó vaskoronát helyeznek Dózsa fejére. Az előtérben lévő figurák egyike fuvolázik, a másik kíváncsian hajol közel a „bűnönhöz”. A háttér „díszletei” között karóba húzott figurák láthatók – egy ilyen kivégzett fekvő alakja zárja le az előteret is –; és csupán egyetlen személy harap Dózsa vállába, egy azok közül, akiket a kiéheztetés után arra kényszerítettek, hogy vezérük megégett testéből egyenek.

Ugyanő (Eisler János) ugyanitt írja, hogy a magyar liberális nemesség forradalom képét a leverett forradalom után – a kiegyezést elutasító álláspontot tükrözve – Madarász Viktor festménye, a *Dózsa népe* fejezi ki legszuggesztívebb módon. A festmény 1868-ban készült, s egyértelmű, hogy nem Dózsáról beszélt Madarász (az ő képén a vezért” ugyanis nem megégetik és felnégyelik, hanem felakasztják, akár a vértanúkat), hanem 1848-ról, illetve az 1849. októberi aradi megtorlásról.

Derkovits Gyula (1894–1934) születésének 120. jubileuma, a 2014 tavaszán *A művész és kora* címmel a Magyar Nemzeti Galériában rendezett kiállítás jó alkalmat kínált az életmű újraértékelésére. (Derkovits a kritikát megosztotta: vagy csak stílusát és kvalitásait, vagy csak társadalmi, politikai állásfoglalását tükröző témaválasztását értékelték, illetve ítélték el.)

A parasztforradoxon és a paraszvezér ábrázolása országszerte művészi feladat lett.

Gy. Szabó Béla tüzes koronás Dózsa-fametszete még 1944-es keltezésű

A Bakos Katalin és Zwickl András művészettörténészek kurátori munkájával megvalósult kiállítás vezérfonalát Derkovits műveinek közvetlenül megszólító és állásfoglalásra készítő karaktere kínálta. E szuggesztív hang érzékeltetésére irodalmi kifejezéseket választottak – a rövid művészpálya gazdag termését az elégia, dráma, satíra, esszé és a himnusz műfajai köré szervezték.

Derkovits 1928-as *Dózsa* fametszet-sorozata, egyik főműve, a fenti beosztás szerint a drámai alkotások közé tartozik. A rendkívüli helyzeteket az erős érzelmi felfokozottság jellemzi. Ugyanakkor ez a sorozat megfelel az esszé irodalmi műfajának is: a bonyolult kompozíciók rafinált térszerkezete, „a klasszikus művészettörténeti utalások és szimbólumok olyan képi rendszert alkotnak, melyeknek értelmezése tág teret hagy a nézői képzetnek is.”

A Derkovits kép-esszéit legjellemzőbb technikai megoldás egyébként a montázs – ezeken a lapokon sokszor még a képbe komponált betűk, szövegek is értelmezik a művet, hasonlóan a fametszetsorozat egy-egy lapjához.

*Fametszetes lapok
Derkovits Gyula 1928-as
Dózsa-sorozatából:*

*Fent: IV. Felkelő paraszt
Középen: VII. Leveretés
Lent: XIa. Leölt parasztok
(befejezetlen lap)*

A sorozat is tanúsítja, hogy Derkovits nem magányos proletár-zseni volt, nem külön „őstehetség”, hanem olyan alkotó, „aki kora képzőművészetében alaposan tájékozódott, ugyanakkor tudatosan merített a hagyományokból. Derkovits munkásságának jellegzetes, egyéni ízt kölcsönöz, hogy felhasználta kora vizuális kultúrájának, a fotónak, a filmnek, a karikatúrának és a plakát-nak a képi eszközeit.” A fametszeteken a szinte filmszerűen pergő expresszív látomások erejét a művész a plakátműfaj tömörítési elveinek megfelelően koncentráltta.

Kondor Béla: Jelenetek Dózsa György idejéből (1. rézkarclap)

Győri János Kondor Béla „gyötrelmes sikerének” nevezte 1950–56 között a főiskolai végzettség megszerzését, majd művésszé avatását. 1955-ben egyszerre két sorozat terve fogalmazódott meg benne: egy Hamlet-fametszet- és Dózsa-rézkarcciklus. Diplomamunkának a *Jelenetek Dózsa György idejéből* elkészült képeinek mintegy a felét bocsátotta a vitára, kiegészítve azt néhány Hamlet-fametszettel és tanulmányrajzzal. A Dózsa-téma választására lelki és

művészeti indoka egyaránt volt. Naplójában ezt olvassuk: „Érdekel a forradalom, az egyetlen és hatalmas cél leple alatt meghúzódó óriási fejvesztettség gépezete. Ekkor ugyanis képet ölt az emberiség egyetlen-élőlény mivolta.” S legalább annyira érdekelte, sikerül-e a klasszikus hagyományt és az őstőni képességet eredeti módon ötvözni.

Kondor 1956-es sorozatának 9. lapja

„Szerencsésen társította-e az eredetiség vágyával és hajlamaival mindazt, amit az erős vonzódással választott elődöktől, a késő gótika és a kora reneszánsz világképteremtő óriásaitól – Bosch, Rembrandt, ezúttal főleg Dürer műveiből – szemléletmódban, emberlátásban és eszközhasználatban tanult? – kérdezi Győri. – S mennyire segítette őt a tradíció abban, hogy meggyőződéssel és kítűzőtt céljaival összhangban a benne ’feltornyosuló aktív tartalom a legegyszerűsebben, nyilvánvalóan kifejeződhessék... és állapotának megfelelő hatást tegyen másokra?’” A „forradalmi romantika” Kondornál egészen más töltésű volt, mint ahogyan azt a szocreál ideológia képzelte.

Eisler János a már említett elemző tárcájában (*Néhány Dózsa György-höz kapcsolódó képzőművészeti ábrázolásról*) megállapítja, hogy a sorozat lapjaiba szándékosan kódolt anakronizmusok „nyilvánvalóan nem a Dózsa-felkelés eseményeire utalnak, hanem egy esztelen, népet pusztító háború szimbolikusan értelmezhető fantázia-képei”. S a művész nem riadt vissza az olyan részletek ábrázolásától sem, melyek nem illettek az ötvenes évek prúd etikettjéhez: Eisler példaként említi, hogy a „győzelem és dicsőség” lapján megerőszkolt nők elnyújt testét látjuk, egy másikon (*Fegyverbe!*) „maga képzelte játék-hadiszekeret tolnak egy sziklameredély felé”.

A Kondor-sorozat 8. és 12. rézkarclapja

Kiemelésre méltó továbbá Kass János megközelítése (Nemeskürty István Dózsa-könyvéhez készített illusztrációkat, az 1974-es kiadást kilenc, egész oldalas fametszet gazdagítja). – Noha a stílus a korabeli (15–16. századi) német fametsző iskolák stílusához igazodik, a Kass-lapok közül csak a *Dózsa megégetése* követi a korhű ábrázolást, „a többi jelenetézése egyéni invenció eredménye”.

Tüzes trónon – Szervátiusz Tibor Dózsa-ábrázolása az állandó életmű-kiállításról

Az egyik legmeggrázóbb plasztikus ábrázolás Szervátiusz Tibor *Dózsája*. Csoóri Sándor *Tenger és diólevél* című kötetében olvassuk az 1971-es esszét: „Szervátiusz Tibor ‘Dózsá’-ja az egyetlen Dózsa-szobor, amely nem robbant ki irodalmi képzettársításokat. Nem a történelmi esemény jut az eszünkbe róla, hanem az esemény ereje, kiterjedése. Nem a tüzes trón vagy a fölزابáltott parasztkirály, hanem egy minden időknél szóló forradalmár magatartása. Teste és elképzelt mozdulatai helyett egy tűzzel maratott arc tüzet legyőző hatalmát látjuk. Szögletek, gyűrődések szigorú és fájdalmas lázadását. A dózsai arc így azonosul a dózsai igazsággal. Szervátiusz nem a hőst keresi Dózsa Györgyben, nem is a vértanút. De azt, ami mindkettőben közös és visszafordíthatatlan. Tudja, hogy a történelem csupán azoknak tágas és mellkast hullámozgató tér, akik inkább csak ábrándoznak a cselekvésről. Akik cselekszenek, azoknak mindig sebesülés. A kettős szoborarc kivésve, kifaragva, kiégetve is csupa seb. Ájulás és tiltakozás egyszerre. Erije nem a nagyarányúságban van, s a túlméretezett tékozlásban, hanem a végső dolgokhoz való súrlódásban. Mert Szervátiusz nemcsak mint szobrász, de mint töprengő ember is tudja, hogy a nagyság sosem arány kérdése, hanem a lényeglátásé.”

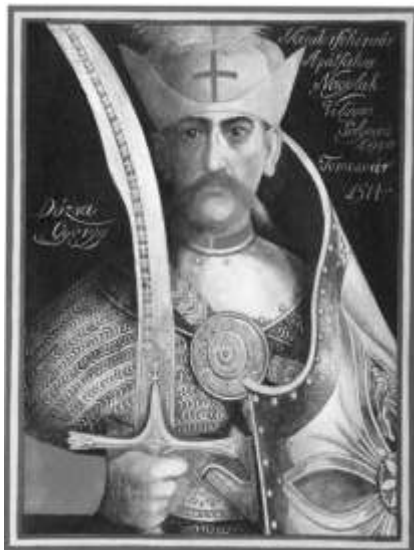
A megvetettek királya című írásában – mely Szervátiusz Tibor honlapján megnyitó szöveggként szerepel – Csoóri úgy fogalmaz: a művész a *Dózsát* építette. „Mint ahogy hidat, székesegyházat, Eiffel-tornyot s mindenségzörejeiket kihallgató műszereket épít az ember. [...] a fiatal Szervátiusz azért választotta

a lenyűgöző kuszaság csapdáit, a pusztulásra emlékeztető vasréz-lángergyveleget, hogy Dózsa szobrát ne ideológiákból, ne történelem-magyarázatokból és ne hőselképzelésekből indítsa, hanem a halálból. A saját idegrendszerében fölhalmozódott halálból: lássuk: mire megyünk, ha már semmi sincs, ha a bordarácsok közé beesik az eső, benéz a csillag. A szobor tehát a kíméletlen üresség fölé épült, hogy uralkodjék.”

S a költő szerint e szobor minden addigi Dózsa-értelmezést magába foglal, összesűrít, átlényegít és nyitottá tesz. „Nem egy test anatómiáját idézi föl, hanem egy szellemét.”

Szintén egy szellemet-szellemiséget kívánt megjeleníteni Somogyi Győző a *Magyar hősök arcképcsarnokába* (1986–1996) készített idealizált Dózsa György-portréjával. Somogyi száz portrét festett a millenniumra, s köztük a Dózsaé a 23. A magyar hősök a magyar szentek ikonosztázával együtt olyan portréfalat alkot – írja Dvorszky Hedvig művészettörténész –, mely „az emberi érték időtlen megőrzését példázza, folytatva a reneszánsz, a barokk ilyen, ábrázoló stílusú képcsarnokát”.

Személyes hangvétellű az ábrázolás, eltér a megszokott, a korabeli lapok és a nagy sorozatok által „kanonizált” Dózsa-képünktől. De az egyértelműen szakralizáló szándékú Dózsa-portré mellett van egy korábbi, még 1974-ben készített szitanyomata is, mely szinte karikatúraszerűen profanizál, és ezzel – mint Eisler János írja – a „hétköznapok elnyomorodott, megcsúfolt hőseinek típusát ábrázolja: kezével-lábával merevgörcsbe merevedett, haláltusáját vívó paraszt fejezi ki 1514 tragikumát”.

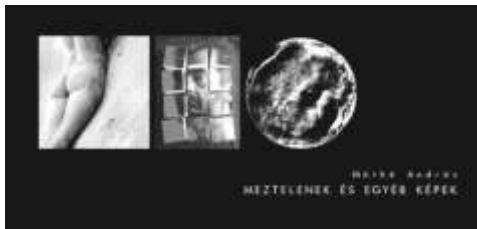

Somogyi Győző Dózsa Györgye a Magyar Hősök Arcképcsarnokából (1986–1996)

MEZTELENEK ÉS EGYÉB KÉPEK

Máthé András fotóművész jubileumi kiállítása a Bényi Árpád Teremben

Máthé András fotóművész, a Debreceni Fotóklub vezetője 2014-ben volt 60 éves. Ebből az alkalomból előbb egy szűkebb körben, a Debreceni Borbarát Galériában *A Bermuda alatti háromszög* címmel mutatta be erősen erotikus töltésű fotográfiáit, majd a Kölcsey Művelődési Központ Bényi Árpád Terme adott otthont egy átfogóbb, ám szintén az aktábrázolás – a szépség és annak metamorfózisai vagy éppen múlandósága – köré koncentrált válogatásnak. A tárlatra hívogató gondolatok szintén a szépség viszonylagosságának kérdését és a határok kijelölésének képességét faggatták: Csúnyaságában szép, avagy tud-e vonzó lenni az egy átlagember szemében „nem szép” ember, vagy tárgy? Hogyan viszonyulunk az élő-élettelen, szép-csúnya, vonzó-taszító jelenségekhez a fotókon keresztül...?

Máthé Andrászt gyakran érte a vád, hogy mindig csak a szépet, a fiatalokat fotózza – így könnyű dolga van. „Igaz is, meg nem is – mondja a művész –, hiszen valóban vonzódunk a széphez, harmonikushoz, esztétikushoz, és ez a témaválasztást gyakrabban határozza meg. Ugyanakkor, ha a nézőknek nem a megszokottat, a kiegyensúlyozottat, nem a békését vagy kellemest mutatod meg, jön a szolid, vagy határozott megrökönyödés, esetenként döbbenet... Mintegy húsz éve fotóztatom az általam 'penészvilágnak' nevezett háztartási hulladékokat, maradványokat. Később magam is elkezdtem hozzásegíteni témáimat a penészedés megindulásához, a rothadáshoz. Az enyészet útja, a szerves anyagok lebomlása a szemnek szokatlan és érdekes látványt nyújt.

A ruhátlan emberi test ábrázolása pedig klasszikus téma. A fotográfusok visszatérő témája az akt, a fiatal, idealizált nőalak megjelenítése elfogadott

és kedvelt. A tárlat együtt mutat be szépet és csúnyát, vonzó és taszító témákat. Bár: minden szép, csak jól kell tudni nézni...”

A képek forrása: meghívó, illetve: www.fotoagora.hu

A tárlatnyitón élőzenére, performansz keretében változtak táncá a képek, történeteket mesélt a test, néha valóban hangszerré vált (vagy hangszervággal szólaltatta meg az ölelésbe fulladt örökkévalóság-pillanatot), mint egy-egy Máthé András-képen. S végig ott kísértett a harmóniaképzetekben az elmúlás szívszorító mámora. Szándékoltnak, hiszen a meztelenség mellé társított egyéb, az *Enyészet*- és a *Penészvilág*-képek a dolgok másik oldalát tárták föl: az elmúlóban a művészi erőt, akár a szép női testben tárggyá vált félelmeket. Azt is lehetne mondani, hogy a főtéma és a témapárosítás határokat feszeget, magam azonban a határok körbejárásáról beszélnék inkább, mely a megismerés elengedhetetlen része.

A debreceni hírportál, a *Dehír.hu* munkatársa, Vajland Judit készített interjút a kiállítás előtt Máthé Andrással, egyebek közt azt faggatva, hogy számít a modell egyénisége. „A modell fontos része a műalkotásnak. Sokat segíthet. Vannak lányok, asszonyok, akiket szívesen fotózok. Ötletet adnak. A választás érdekes, hisz nincs ráírva az emberekre, hogy aktmodellek szeretnének lenni, vagy szeretnének pucérkodni, s mivel kisváros vagyunk, nincsenek hivatásos modellek. Baráti kapcsolatokból adódik, hogy kit fotózok. Megkérdezek arra alkalmasnak vélt lányokat, hölgyeket, hogy lenne-e kedvük hozzá? A kisgyerek meztelenkedik. Lényünk része a megmutatás, aztán a neveltetés és más egyéb okoknál fogva sokan úgy gondolják, egy bizonyos kor után nem szabad megmutatnunk magunkat. Amolyan szemérem elleni tett lesz, de a megfelelő szituációban, helyen, környezetben visszatalálunk ehhez. Na, ilyen az, amikor a debreceni szürke hétköznapokból kiszakadunk, akár a fotós a művészetek által, akár a modell, hogy megmutathatja magát. Tegyük hozzá, hogy a legtöbb itt élő modell nem is fedi fel az arcát, hisz’ ki van téve a közvélemény megítélésének. De az én stílusomban az arc nem is szükséges...”

Ahhoz ott vannak a kiváló portrészorozatok, a város arcát pedig a rendhagyó városképek tükrözik. S minden felvételben viszontlátjuk Máthé András arcát. Az aktban és penészben, a hangszerek halált cicomázó testében-dallamában.

ERWIN OLAF KÖRHINTÁJA A MODEMBEN

A holland fotográfus és kísérleti filmes, az 1959-ben született Erwin Olaf első átfogó magyarországi kiállítását a MODEM mutatta be – a holland euro-érme tervezőjeként is ismert művész, számos nemzetközi kiállítással maga mögött, 2014. október végén érkezett a debreceni művészeti központba, fotóit és videóit – elsősorban az elmúlt évtizedben készült (*Alkonyat, Pirkadat, Kuleshyuk, Bánat, Berlin*) sorozatokat – 2015. február 1-jéig tekinthette meg a közönség.

„Teátrális és meghökkenítő dizájnelemekkel tarkított, tökéletesen felépített kompozíciói mindennapi életünk esszenciáját ragadják meg. Formabontó stílusa mindig elevenünkbe vág, drámai vizuális és érzelmi hatást gyakorolva a befogadóra. A művész legtöbb képe grandiózus amszterdami műtermében készül díszlettervezők, sminkesek, fodrászok alkotta csapat közreműködésével. A gondosan berendezett enteriőrök a való világ egy szeletét ábrázolják. Olaf saját álomvilágát jobban szereti a valóságnál; képein a külvilág történéseit, illetve a társadalom által tabuként kezelt témákat fordítja le egyéni vizuális nyelvére. Fotói az élet azon részleteit jelenítik meg, melyekről nem beszélünk, átsiklunk rajtuk vagy szégyelljük őket; olyan dolgokat, melyeket nem könnyű dokumentálni. Első ránézésre úgy tűnik, mintha Olaf inkább egy színházi rendező lenne, mintsem fotográfus, de képei egy gondosan megrendezett film képkockáira is emlékeztethetnek. [...] kifinomult és provokatív stílusa meghódította a reklámvilágot is, a kilencvenes évek óta a legnépszerűbb reklám-fotósok között tartják számon.”

(Forrás: www.modemart.hu; illusztráció: a Körhinta meghívóképe)

KÖTŐJELEK – RIPPL-RÓNAI-REFLEXIÓK

A Magyar Nemzeti Galéria és a Magyar Telekom együttműködésében a fenti címmel láthattak rendhagyó kiállítást az érdeklődők 2014. október közepétől egy hónapon keresztül a Magyar Telekom Krisztina körüti székháza fedett belső udvarában.

A Múzeumok Őszi Fesztiváljának keretében lépett ki külső helyszínre a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményének hét szobra, melyekkel a rendezők Rippl-Rónai József (1861–1927) képeit állították párba, a művek közti hasonlóságok és a szabad képzelettársítások mentén. A nagyméretű vászonnymatokon reprodukált Rippl-Rónai-művek egyfelől a modern magyar szobrászat

alkotásaival folytathattak diskurzust, másfelől a nézővel, aki minden előzetes vagy háttértudás nélkül bekapcsolódhatott ebbe a párbeszédbe, sőt, zenét is hallgathatott hozzá (a kép–szobor páros elé helyezett tableteken a nem mindig szerencsésen választott zenei aláfestés mellett további szöveges információk birtokába juthatott, s interaktív kvízzjáték segítségével ellenőrizhette frissen szerzett tudását).

Vajon mi kötheti össze Rippl-Rónai József pöttyös ruhába öltözött párizsi nőalakját egy légzésfunkciós modellel? Milyen kapcsolat lehet az öngyilkosságba menekülő első magyar szépségkirálynőről készült életnagyságú szobor s Rippl-Rónai egy olyan festménye között, amelynek nőalakja később a budai Andrásy-palota falikárpitján is visszaköszön? S hogyan állítható párba a *Béke* allegorikus szobra a *Kalitkás nő* szimbolikus jelentésével? Mi köti össze a pincérnőt és a legújabb párizsi divat szerint öltözködő újságíró-feleséget (vagy a spanyol és görög táncosnőket)? Ilyen kérdéseket is megfogalmaznak a Kötőjelek.

Rendhagyó helyszín és rendhagyó forma – az ötlet a multi és a Magyar Nemzeti Galéria (illetve a Szépművészeti Múzeum) együttműködése során született meg. Ahogy a beharangozók s a PR-anyagok hirdették: a kooperáció egy olyan szellemi mecenatúra, amelynek alapja a szokásostól eltérően nem a pénz, hanem a „know-how”: mindaz a tudás, tapasztalat, melynek birtokában a képzőművészet és telekommunikáció vezetői, a művészettörténészek és pénzügyi/marketinges szakemberek együttgondolkoznak.

Kiállítási enteriőrök a Magyar Telekom székházának fedett belső udvarából

Mit tudunk meg például a Rippl-Rónai *Nő fehér pettyes ruhában* (1892) című képéhez társított Bencsik István-szobor, a *Csíkos női mellkas* (1968) előtt? A 2x2 cm-es eltérő anyagú és színű fakockákból álló akt torzó eredetileg orvosi célra készített légzésfunkciós modell (a szobrász egy tüdőgyógyász felkérésére modellezte szobrászati eszközökkel a lélegző ember mellkasát). A Bencsik-modell pusztán orvosi számadatok alapján készült, Pauer Gyula 1985-ös aktja (*Magyarország szépe*) azonban a Molnár Csilla testéről közvetlenül levett gipszminta alapján kívánta a női testet a lehető legpontosabban leképezni, az alkotó ezzel a dokumentarista szobrászat hazai alapjait vetette meg. A vele párba állított *Rózsát tartó nő* (szintén 1892-ből) szerepel az Andrassy-palota falikárpitján is, és hasonló „vándorlások” tanúi lehetünk a többi páros előtt.

Strobl Alajos modellje az *Ifjú hölgy mellszobrához* (1916–18) a Gerbeaud-cukrászda egyik pincérnője volt, s „finom arcával” hívta fel magára a művész figyelmét. A *Tavaszi (Primavera)* címen híressé vált szobor elkészült bronz, márvány, gipsz változatban, különböző színezéssel és fehérben is. A figyelem nem oszlik meg, az arc vonalának szépségére és a kifejezésre összpontosul. Míg Strobl modellje kávéházi pincérnő volt, a vele párba állított Rippl-Rónai festményen (*Patakiné portréja*, 1892) az előkelő „párizsi asszonyt”, Pataki Bernát újságíró, a budapesti lapok párizsi tudósítójának feleségét láthatjuk.

Strobl Alajos másik szobra, az *Anyánk* (1894) a művész édesanyját ábrázoló bensőséges portré (viszont a többes szám első személy arra utal, hogy általános anyai karakterjegyeket fogalmazott meg). Rippl-Rónai szintén 1894-es képe (*Öreganyám*) hasonlóan méltóságteljes, az időskor ünnepléses, komoly és szűkszavú megfogalmazása. Strobl Alajost az 1900-as párizsi világkiállításon az *Anyánk* teljes alakos márvány változatáért nagydíjjal tüntették ki

Medgyessy Ferenc *Táncosnője* (1954) nemcsak Medgyessy egyik főműve, de a 20. századi magyar szobrászat kiemelkedő alkotása is. Strobl nőalakjához hasonlóan a leheletfinom bőrfelülettel szinte egybeolvadó drapéria látható. A klasszikus görög mintázás követelményeit is szem előtt tartó mű a mozgás tökéletes illúzióját kelti a mozdulatlan anyagban, pusztán a ruhadredők finoman sodró impresszionista formázásával. Rippl-Rónai rajzán is (*Beatrix*) egy táncoló nőalak látható, s itt viszonylag sok hasonlóságot lehet megfigyelni a szobor és a rajz között. A két művész egyébként jó barátságban volt, a festő Medgyessyt a legnagyobb magyar szobrásznak tartotta, Maillollal egyenrangú művésznek (a francia szobrász is nagy hatást gyakorolt a festőre).

Kerényi Jenő *Béke* című szimbolikus bronzszobra (1955) galambot és olajágot tart, Rippl-Rónai képén (*Kalitkás nő*, 1892) szintén a madár és a nő néma párbeszédét látjuk, ám az egyik a béke ószövetségi jelképéhez mint időtlen motívumhoz nyúl, a festő pedig a rabságot (illetve a szabadság és fogva tartás kettősségét, relatív jellegét) is allegorizálja.

Majdnem egy időben született Rippl-Rónai *Öltözködő lányok* című képe (1912–13) és Vedres Márk *Ülő női akt* című szobra (1910 körül). Rippl-Rónai művészetére erős hatással volt a francia művészet (1887-től Párizsban tanult, majd 1892-ben Neuilly-ben telepedett le; 1902-ben hazatért Kaposvárra, de újra Franciaországba utazott, az első világháború kitörésekor ott fogták el és internálták) – a Rippl-Rónai és Vedres Márk pároshoz fölített kvíz-kérdés megválaszolása nem is jelenthet nehézséget (Melyik alkotás kapcsolódik a századvégi Párizs kabarészínpadához?)

A telefonomra még ott helyben letöltve a *Kötőjelek* mobil alkalmazását, és arra gondolva, hogy a zeneválasztást azért meghagyhatták volna a nézőnek – a Medgyessy-szoborhoz társított Chick Corea-rumba kifejezetten idegesítő volt, a Pauer Gyula-szoborhoz játszott ZAZ-felvétel semmitmondó... –, azt is följegyeztem azonban a Telekom székházából másik úti célom, a TIT Stúdió Egyesült székháza felé villamosozva, hogy hasonló művészeti akciókat akár a köztereken is megvalósíthatnának.

Hiszen játszani szeretünk, az asszociációs képességeink a kereskedelmi televíziók minden törekvése ellenére működnek még, és semmi profán nem lenne abban, ha éppen művészet köszönne ránk egy utcasarkon.

AMBRUS ÉVA ÉS JÁGER MARGIT KERÁMIA-TÁRLATA

Noha kamaratárlatnak hirdették, a XXV. őszi kerámia kiállítás a TIT Stúdió Egyesület budapesti, Zsombolyai utcai székházában igazi iparművészeti csemege, gazdag áttekintés volt a 2013. évi Gádor István-díjas keramikusművészek újabb alkotásaiból. A Ferenczy Noémi-díjas Ambrus Éva Művészeti Akadémiai székfoglalójának címe („*Megteremteni az egyensúlyt ember és környezete között*”) Jäger Margit művészetére is érvényes – s mindkettőjük mestere volt Schrammel Imre az iparművészeti főiskolán.

Jáger Margit 1979 óta kiállító művész. Egyedi és kisszerűs mázas kerámia használati tárgyakat, illetve kisméretű porcelán plastikákat készít. Munkáit felismerni jellegzetes motívumáról, a tárgyakhoz kapcsolódó figuráról is. A művein mitologikus és groteszk fejek jelennek meg, továbbá szívesen készít önálló plastikaként formált, talapzatra helyezett büsztöket. Jáger Margitot és Ambrus Évát egyaránt vezérli a szándék, hogy egy-egy tárgya a funkcionális cél teljesítése mellett szerezzen örömet is a használójának. Az ember és környezet közötti egyensúlyteremtés fent idézett mottóját Ambrus Éva Le Corbusier-től kölcsönözte, s ezt már a porcelángyári munkája során igyekezett érvényesíteni (1984-ig a hódmezővásárhelyi Alföldi Porcelángár tervezője, majd művészeti vezetője volt. Számos sikeres, díjjal is elismert edényterv fűződik nevéhez).

Budapestre visszatérve saját műhelyt alakított ki, az Iparművészeti Vállalat és a Képcsarnok részére készített dísz tárgyakat; később (a műhely fejlesztésével) nagyobb méretű munkák készítésére is megbízásokat kapott – egyre több falburkolatot, ivó- és díszkutat tervez.

Ambrus Éva és Jáger Margit kerámiái között járva, a labirintustól az életfáig, intim hangulatokkal ugyanúgy lehet találkozni, mint szimbolikus megjelenítésekkel vagy az esetlenül rejtőző szépség megnyilvánulásaival

GYERMEKRAJZOK ÁLLATI VERSEKRE

Óvodások és kisiskolások (4 és 9 év közötti gyerekek) Kányádi Sándor, Csukás István, Hajnal Anna, Csoóri Sándor, Tamkó Sirató Károly versei nyomán készítettek rajzokat kedves állataikról – a Gázsó Edit és Kovács Katalin által indított akció végén be is mutatták a gyerekek munkáit a TIT Stúdió Egyesület székházában.

A NAP ADTA TÖRVÉNY ALAKZATAI

Majdnem 100 kiállító részvételével rendezték meg a fenti címen a *Tájoló* tűzzománc szakkör 30 éves jubileumi kiállítását a Debreceni Művelődési Központ Belvárosi Galériájában.

A szerves szemléletű pedagógia régóta jelen van a debreceni rajztanításban. A november elejétől december 15-ig nyitva állt jubileumi kiállítás képet adott arról a harminc éve folyó munkáról, amely vállalta a szerves szemléletű oktatást-nevelést.

Ennek a pedagógiának az alapja a gyermek képírás-nyelve, mely hasonló a népművészet képi kifejezéséhez. Tevékenységük során az élő hagyomány szimbolikus tartalmú jelei által a szerves magyar műveltség mondavilágát, népmeséjét, tárgyi népművészetét s ehhez való igazodásuk mértékét fejezik ki. Ahogyan Makoldi Sándor fogalmazta meg célként: a tiszta forrással a rajzban is „az anyanyelvi szintű vizuális kibontakozást” kell elősegíteni.

A jubileumi kiállítás mintegy száz résztvevője különböző korcsoportokból tevődött össze: általános, közép- és felsőfokú oktatási intézmények diákjai ugyanúgy járnak a műhelybe, mint a művészetet kedvelő vagy a kreatív kibontakozást vágyó felnőttek (utóbbiak közül többen évtizednyi ideje tagok).

A több mint 300 tűzzománcot bemutató kiállítást az a Bobonkáné Papp Antónia tervezte, akinek munkája fémjelzi a *Tájoló* tevékenységét.

A SZERETET FÉNYEI

A Koncz Művészeti Galéria állította össze a debreceni Agrár Múzeum Kisgalériájában (a Böszörményi úti campuson) megnyílt adventi kiállítás anyagát.

A Debreceni Egyetem Agrártudományi Központja ősszel kötött együttműködési megállapodást a Koncz Galériával a közös kiállítások szervezésére, lehetőséget nyújtva a bemutatkozásra az egyetem polgárainak is. A Debreceni Egyetem honlapja számolt be *A szeretet fényei* című tárlatról, melyen Bényei József költő saját versével a művészek nevében köszöntötte a vendégeket.

„Én hiszek abban, hogy az embert nemcsak a gazdasági javak, nemcsak a sportesemények tartják meg, adnak neki erőt, pénzt, megmaradást, hanem a művészet is. Mert a művészet olyasmi, mint a body buildingeseknek az edzőterem. A művészet a szellem, a lélek edzőterme, az ember belső rétegeit mozgatja” – idézte a honlap Bényei József szavait.

Az adventi időszakot jellemző várakozás fontosságáról beszélt Felöldi László plébános. „Az advent benne van az emberben, mert az emberi életnek két sarokpontja van, amely meghatározza mindannyiunk életérzetét: a szenvedés és a várakozás. A várakozás valójában egy készüllet és egy törekvés. Nem tétlenség, hanem valóságos feladat és munka. Ezen a tárlaton is nagyon sok képnél lehetne azt a címet adni, hogy várakozás, advent, mert van bennük az emberi élet lényegéből.” (Kép és szöveg forrása: www.unideb.hu)

(Dél-Koreából visszatérve, 25 éves jubileumát Derecskén ünnepeelve, most ismét az észak-amerikai kontinensen tervez bemutatót a Koncz Galéria.)

„ÍMÉ NAGY ÖRÖMÖT HIRDETEK NÉKTEK”

Ezzel a címmel mutatta be adventi tárlatát a Debreceni Pasztellfestők Egyesülete december 11-étől az MTA Debreceni Akadémiai Bizottságának székházában.

(Fotó. Derencsényi István; www.haon.hu)

KÖLTÉSNET A TEMPLOMOKBAN

A Déri Múzeum Baráti Körének LYRA Művészeti Csoportja az elmúlt években több alkalommal is rendezett irodalmi, zenés költői esteket Debrecenben és a régióban. Erdélyi Márta versmondó – aki a baráti körön belül lelke és motorja nemcsak a művészeti csoportnak, hanem a Holló László baráti társaságnak is – két évvel ezelőtt éppen a versek és művészeti alkotások köré közösséget szervező és előadói tevékenységéért érdemelte ki a Sesztina Jenő-díjat.

Számos meghívót kaptunk tőle a 2014. évben is, a távolabbi helyszínekre azonban nem jutottunk el. Mivel lassan már számon tartani is nehéz azokat a közösségeket, melyeket verses, irodalmi zenés műsoraival ajándékozott meg, év végi visszatekintésre kértem. A mustrát Andics Árpád Holló László-díjas fotóművész képeinek segítségével tesszük meg (Andics Árpád amúgy szinte mindenhová elkísérte a versmondót, nem egyszer közreműködője, narrátora volt a műsoroknak, melyekből nem hiányoztak a komolyzenei betétek sem).

Talán feltűnik, hogy Erdélyi Márta az utóbbi időben nemcsak irodalmi kávézóknak, könyvtáraknak, művelődési házaknak, kluboknak mutatkozik be, hanem egyre több alkalommal adnak otthont templomok a műsoraiknak. Ezzel is azt a kulturális értékorientációt erősíti, mely szerint a normatív és expresszív értékkeretek (a művészet és a vallás – szélesebb értelemben pedig az alkotás és a hit) szoros rokonságban állnak egymással.

„ISTEN-LÁNGOT GYÚJTOK SZÍVEMBEN” címmel a nagykárolyi Kalazanci Szent József Római Katolikus Templomban tisztelgett műsorával Pakocs Károly (1892–1966) vértanú pap-költő emléke előtt Erdélyi Márta Sesztina Jenő-díjas versmondó 2014. május 11-én – közreműködtek: Beerl Debóra (fuvola),

Andics Árpád (narrátor).

Ugyanezt a műsort a nyíradonyi római katolikus templomban is bemutatta október 10-én, Dalmi Dóra közreműködésével (lásd a fenti fotón)

„A SZERETET NAGY KOZMIKUS TITOK”.

Magyar költők hitről, reményről, szeretetről írott verseiből válogatta újabb műsorát Erdélyi Márta melyet 2014. július 13-án mutatott be Nyíregyháza–Oroson, a Szent Kereszt Római Katolikus Templomban; közreműködött: Kelemen Ágota Aranypáva-díjas népdalénekes.

ISTEN AJÁNDÉKA című versműsorát Boldog Romzsa Tódor görög katolikus vértanú püspök emlékére állította össze Erdélyi Márta, melyet augusztus 18-án a létavérsesi görög katolikus templomban adott elő

„ISTEN TENYERÉN”. 125 születési évfordulóján Sík Sándor pap-költőre emlékezett Erdélyi Márta augusztus 24-én Debrecenben, a Szent Anna Székesegyházban; közreműködött: Rácz-Fodor Sándor és Beeri Debóra (fuvola); a közönséget Orosz Lőrinc prépost-plébános köszöntötte

„ISTEN NÉLKÜL ÜRES A VILÁG”

Pilinszky János (1921–1981) verseit olvasta újra s állította össze műsorát Erdélyi Márta; az irodalmi délutának a debreceni Méliusz Juhász Péter központi könyvtár volt az ott-hona október 14-én, közreműködött: Dalmi Dóra (fuvolán)

Fotók: ANDICS ÁRPÁD

„ÉDESSÉGEM, KENYEREM... BOLDOGSÁGOM, MAGYAR NYELV”

Ez a Márai Sándor-idézet lett Erdélyi Márta Magyar Nyelv napja alkalmára összeállított verses irodalmi műsorának, melyet a püspökladányi városi könyvtárban tartott Dalmi Dóra közreműködésével november 13-án.

FILEP MÁRIA ÉS KOZMA IMRE ATYA A 2014. ÉV PETŐFI-DÍJASAI

Filep Mária, a páneurópai piknik főszervezője és Kozma Imre atya, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat elnöke, az 1988–89-ben Magyarországra menekülő keletnémetek segítőtje, befogadója kapta 2014-ben a Petőfi-díjat a közép-európai népek szabadságáért kifejtett tevékenységük elismeréseként a XXI. Század Intézetétől a Terror Háza Múzeumban december 15-én tartott ünnepségen.

Filep Mária és Kozma Imre atya a Petőfi-díjjal; Petőfi bronz mellportréja Juha Richárd szobrászművész alkotása

Balog Zoltán miniszter kiemelte: „azért élhetünk ma külső szabadságban, mert a kommunizmus ideje alatt, a diktatúrában voltak, akik belül szabadok voltak”, köztük a két díjazott. A határok megnyitását eredményező 1989. augusztusi páneurópai piknik mérföldkő volt a közös európaiság megteremtése felé vezető úton. Mindkét díjazott a „bátrak közül való”, akik kezdeményezőkézségükkel, tetterejükkel, elszántságukkal nagy szerepet játszottak a vasfüggöny leomlásában. A miniszter szerint a segítség-nyújtás méltóságát, kultúráját lehet megtanulni Kozma Imrétől, aki úgy tud segíteni, hogy abban nincs leereszkedés, és a megsegített embertől nem is vár el megalázkodást.

Filep Mária építészmérnök alapító tagja volt a Magyar Demokrata Fórum debreceni szervezetének, az első ellenzéki szervezetnek a városban. A tagok hétvégeként vendéglőkben, kocsmákban gyűltek össze, s egy ilyen gyűlésen merült fel először a páneurópai piknik gondolata. A Filep Mária szervezte piknik végül az MDF debreceni és soproni önkénteseinek segítségével valósult meg (NDK-s állampolgárok százait juttatva át a határon Ausztriába).

Kozma Imre atya, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alapítója 1989. augusztus 14-étől a zugligeti plébánián fogadta a menekülteket, s az első este csaknem ezer embert helyeztek el, a következő hónapokban pedig ott és a sorra megnyíló menedékhelyeken csaknem 48 600 ember fordult meg.

A Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Közalapítvány 2009-ben alapította a Petőfi-díjat a közép-európai népek szabadságáért meghozott áldozatok és teljesítmények elismerésére. A kitüntetéssel – a Juha Richárd által alkotott bronz Petőfi-mellportréval – a régió és világ olyan kiemelkedő személyiségeit ismerik el, akik a személyes helytállásukkal és áldozatukkal mutattak példát és mozdították előre a szabadság ügyét.

EMLÉKTÁBLA RAPCSÁK-CENTENÁRIUMRA

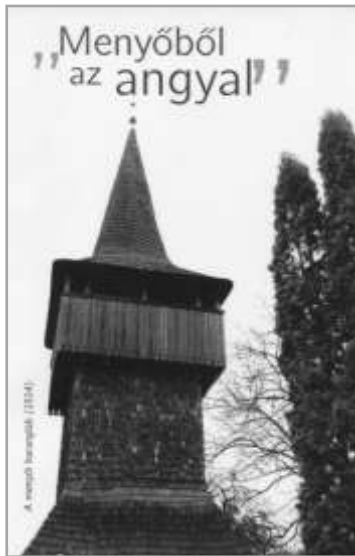
Rapcsák András (1914–1993) akadémikus (a Kossuth Lajos Tudományegyetem volt rektora, a természettudományi kar dékánja és a geometriai tanszék professzora) születésének centenáriuma alkalmából avatott emléktáblát a KLTE Baráti Köre december 12-én az egyetem Kémiai Épületének homlokzatán; a bronz portrédombormű Máté István szobrászművész alkotása.

MILENA MLADENOVA
bolgár képzőművész
kiállítását rendezte meg
2014. december 7-étől
Kecskeméten, az evangé-
likus templomban a
bolgár települési nemze-
tiségi önkormányzat

*Milena Mladenova
festménye*

„MARADOK, MÁSKÉNT NEM TEHETEK”

„Amikor 1989 'Szabadító karácsonya' Menyőben reánk köszöntött, Erdély író-prédikátora, Bálint Tibor ünnepi énekünk szavával szólva, ekképpen örökítette meg a páratlan csodát: 'Menyőből az angyal eljött hozzátok...'. 'Eljött, kit sok nép vára!' Igen: akkor a Menny magasából és Bethlehem távolából a Szilágységben érkezett el hozzánk a Messiás – olvasom a főtiszteletű Tőkés Lászlótól, az Európai Parlament erdélyi képviselőjétől kapott karácsonyi üdvözlőlap sorait. A kép az 1514-ben fölhúzott menyői haranglábat ábrázolja, s az áldott ünnepkívánás fölött az említett, Bálint Tibor-féle szójátékos parafrázis:

„Menyőből az angyal”. – S visszatértek Vele a „szármaszegett angyalok”, a „megfélemlített pásztorok és a kifosztott három-királyok [...] Akkor a Temesvárról és szerzte, Ceaușescu heródesi országából Menyőbe térő népek és hívek az angyalok kórusának ujjongó szavára ekképpen válaszoltak: 'Mily nagy ragyogás látszik, / Nap s hold csillaggal játszik, / Menjünk arra!’” S a 2014 adventjében írott laphoz Tőkés László csatolt egy „könyvjelzőt” is, egyik oldalon Oláh Tibor 1989-es fotójával (Tőkés László a menyői táblánál), hátoldalán a mellette idézett szöveggel:

„Ma találkoztam egy kopaszra nyírt fiatalemberrel. A Lech-mezei ’gyászmagyarokra’ emlékeztetett. Kétszer kísérelte meg a szökést – mindkét alkalommal visszahozták a határról. Megúsza veréssel.

Kilátástalannak ítéli helyzetünket, s konokul fogadja, hogy mire kinő a haja, újból megpróbálja. De addig is: perére vár.

Mondtam neki, hogy helyzet-értékelésünk azonos, csupán a következtetésünk különbözik.

Én is peremre várok... Én is szeretnék kitörni – de: befelé. Csatlakozom Sütő Andráshoz: ’Maradok, másként nem tehetek’. És szólok, mert másképpen már végképp nem tehetek. Nehogy megszólaljanak helyettünk – a kövek. Lebontott városaink, falvaink, omladozó műemlékeink kövei.

A ’botránkozás köve’.

Az egyetemes kihívásnak Dávidként kísérel megfelelni egy Gyülekezet. S ha nem is a várvédők biblikus hősiességével, de a gyötrő hétköznapiok dicstelen helytállásával tudatlanul is egész egyházáért és nemzetéért veti meg lábát egy talpalatnyi helyen, az Ige szellemében: „harcoljatok testvéreitekért, fiaitokért, leányaitokért, feleségeitekért és házaikért!” (Neh. 4,14). Teljes azonosulással éneklő vasárnaponként és éli meg naponként, hogy ’Erős várunk nekünk az Isten’.

Temesvárrott, 1989. október 6-án, az Aradi Vértanúk Napján”

SORSOK – KUSZTOS ENDRE KIÁLLÍTÁSA

„Kusztos Endre gazdag tónusú tus- és szénrajzainak naplószerű képi szekvenciái európai színvonalú szakmaiságáról, valamint egyéniségének lenyűgöző puritánságáról tanúskodnak – írja Vécsi Nagy Zoltán művészettörténész. – Szimbolikus mondanivalója a kisebbségi lét valóságából emelkedik, egy sor egyetemes emberi értékkel átítatott képi állítás – összetéveszthetetlenül egyéni hangú megfogalmazásban – a bölseleti vízióik magasságába. Ezek a valóságból szublimált látomások, a művész érzelmi telítettsége és erkölcsi tartása állhatatosságának köszönhetően életművének – éppen megformáltságukon keresztül – kivételes lélektörténeti folyamává teljesednek ki.”

Az erdélyi festő- és grafikusművész *Sorsok* című kiállítását Prokopp Mária művészettörténész, professzor emerita nyitotta meg 2014. november 26-án a budapesti Forrás Galériában, a Kárpát Haza Galéria rendezvényeként.

Kusztos Endre az idén 90 esztendő – 1925-ben született Makfalván. Elemi iskoláit a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte. A kereskedelmi középiskola elvégzése után a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Jogi és Közgazdasági Karára iratkozott be, ám 1949-ben a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben folytatta tanulmányait.

Döntésében olyan emberek be-
folyásolták, mint Gy. Szabó Béla
grafikusművész és a székelyföldi
származású László Gyula régész-
professzor.

*Válogatás Kusztos Endre
grafikáiból*

1955-ben a Kolozsváron szerzett oklevelet festészet szakon. 1962–65 között az Erdőszentgyörgyi Múzeumban volt muzeológus, 1966-tól Szovátán, majd Kolozsváron dolgozott szabadfoglalkozású művészként. Tapasztalatait külföldi tanulmányutakon gazdagította: Közép-Ázsiában, 1977-ben pedig az Amerikai Egyesült Államokban járt. A hetvenes évektől rendszeresen meghívást kapott hazai és külföldi alkotótáborokba (Makó, Gyergyószárhegy, Zimnicea, Valeanucarilor, Medgidia). Első egyéni kiállítása 1958-ban Erdőszentgyörgyön volt, melyet számos egyéni és csoportos kiállítás követett. 1994-ben az újjáalakuló Barabás Miklós Céh alapító tagjai között találjuk. 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Kusztos Endre szénrajzaiban a szintén erdélyi Nagy István művészetének örökségét vélhetjük felfedezni, de ő maga is hatott a következő generációra –

tájszemlélete és szimbolikus fa-ábrázolásai visszaköszönnek pl. a Szovátán Kusztos-tanítványként nevelkedett Katona Györgynél. A nagyobb méretű, tónusos rajzok a szülőföld tájait, a Kis-Küküllő mentét és az erdélyi Sóvidéket jelenítik meg. „A táj apró, megbúvó részleteiből alakítja ki világát, melyben a jelentéktelennek tűnő tárgyakon keresztül vezet el

minket a jelentős mondanivaló felé. E megfogalmazásban a kisebbségi lét kiemelésének, az emberi értékek egyetemessé való emelésének szimbolikájával találkozunk. Kifejezőmódjára az egyszerűség jellemző, ám ez a tömör, velős ábrázolás több jelentésréteget hordoz magában – fogalmaz Süveg Katalin. – E jelképteremtő képesség által mutatkozik meg Kusztos Endrének a költészet, vagy a zene nagyjaival egy vonalba hozható művészete.

A *Sorsok* című kiállításon bemutatott szénrajzok szereplőinek, a tájban meghúzódó jelenségeknek, a természet elemeinek a sorsa szintén párhuzamba állítható az emberi sorssal.

TISZADADA ELSŐ DÍSZPOLGÁRAI

Első alkalommal avattak díszpolgárokat 2014. szeptember végén, Tiszadadán.

A képviselő-testület posztumusz díszpolgári címet adományozott néhai Gedeon Árpád gyógyszerésznek, Tiszadada első polgármesterének (a bronzplakettet és az oklevelet felesége, Gedeonné dr. Timári Mária Anna vette át).

Szintén a település díszpolgárává avatták dr. Sipos Andor állatorvost a helyi állategészségügy terén elért fél évszázados kimagasló gyógyító és megelőző munkájáért, példás közéleti és több évtizedes önzetlen, helyhatósági tevékenységének elismeréseként *(a képen, jobb oldalon)*.

Díszpolgári címet kapott dr. Ujváry Zoltán néprajztudós professzor *(a képaloldalon)*, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett a Kossuth-díjas festőművész, Holló László (1887–1976) életművének és szellemi örökségének gondozásában. Egyebek mellett szorgalmazta Tiszadadán egy emlékház létrehozását (a házban a művész számos alkotása kapott helyet), és az ő inspirációjára viseli az általános iskola a művész nevét. Az iskola díszparkjában felállította a művész mellszobrát (Balogh Géza műve), a Kossuth-térre pedig dombormű készült Holló László egyik festményéről, az *Almahámozóról* (ez utóbbi mű Kövér József alkotása). Nagy értékű festmény- és grafikai anyagot adományozott Tiszadadának. Szerepe van a dadai Holló László-kultusz virágoztatásában, az ő példája nyomán rendezik meg az iskolában a Névadó Hetét és a Holló László körzeti rajzversenyt; alkotótábor is viseli a művész nevét. Holló László évtizedeken keresztül járt Tiszadadára, kedvelte a Tisza-partnak ezt a vadregényes szakaszát, gyakran emlegette úgy a települést, mint az ő szeretett „Barbizonját”. Sok festményén jelenített meg tiszadadai témát.

Ujváry Zoltánt korábban két szlovákiai település: Lévárt falu és Tornalja város, valamint öt hazai település: Mátészalka város és Hét, Gömörszőlős, Konyár, Nyíracád falvak avatták díszpolgáraiknak sorába.

ÚJLENYOMAT – KÉPNOVELLÁK ÉS SZÜRREALISTA SZIMFÓNIAK

Újlenyomat címmel nyílt meg 2014 novemberében a Pálfy Julianna és Pálfy István Putyu művészpár retrospektív kiállítása az újonnan kialakított nyíregyházi EASTART Galériában.

„Különös, ízes kettősség érvényesül ezekben az alkotásokban – mondta a megnyitón Cservényák László, a mátészalkai Szatmári Múzeum igazgatója. – E kettősség egyik eleme a vizuális élményt szolgáló tárgyi valóság, másik eleme pedig az a sajátos látásmód, mely által a művész magához hasonlítja, egyéniségének megfelelően átalakítja ezt a valóságot.”

Pálfy Júlia képeinek egyedi stílusa szinte tapinthatóvá teszi az élményt, amint a megnyitón elhangzott: e másokéival össze nem téveszthető kompozíciók maradandó benyomást keltenek, s tobzódnak a színek gazdagságában. „Minden kép egy-egy novella, melyben nincsen semmi fölösleges, és nem hiányzik semmi, telítve vannak a művész életörömeivel, mondanivalójuk és melódiájuk van.

Pálfy István Putyu bizarr, groteszk világa hol kulisszaszerűen térben, hol a sík mentén szerveződik. A magyar szürrealista festészet markáns képviselője.”

A kép kontextusában jelképként értelmezhető élőlények, tárgyak, eszközök montázsát alkotja meg – „egy olyan virtuális közegben, amely az érzékeinkben perog le elvonatkoztatott térben és sűrített időben”. Cservényák László ezeket a képeket a szimfonikus művekhez hasonlította.

Pálfy Julianna: Fehér Tulipán
Pálfy István Putyu: Helyzetben

FLÓRA FÉNYE

Kéry Anna Lilla új könyvének bemutatója

Vitték-e előrébb a könyvek a világot? – kérdezhetjük Vörösmarty Mihály és Márai Sándor után (mindketten megírták ugyanis a maguk művét *Gondolatok a könyvtárban* címmel). Szívesen idézem válaszként Márai Sándor 1942-es vasárnapi publicisztikájának zárását, noha úgy tűnik előbb, hogy Márai a 2. világháború derekán már nem hitt a könyvekbe nemesített erkölcs megmentő erejében. Nem lettünk jobbak és türelmesebbek általuk, mondta, s nem tudtuk fegyelmelni az önzést, az erőszakot, ugyanis minden veszélyben van, és elsősorban azt a kultúrát fenyegetik, amelyet a könyvek magukba zárnak.

Majd ezt írta: „S mégsem igaz, ha e pillanatban úgy tetszik is, mégsem igaz, hogy a könyvek nem segítettek. Az emberi szenvedély a tenger, melynek áradása végtelen, s a könyvek – a világ minden könyve – centiméter magas gátak csak e tenger dagályával szemben. Minden ezredév egy centiméter. S minden könyv ad valamit a gáthoz, mely felépül egyszer a szenvedély, az önzés, a butaság, az erőszak, a tájékozatlanság és a büntudat óceánjának partjain. Építsük ezt a gátat: talán ennyi az emberi élet értelme.”

Nos, Kéri Anna Lilla a maga „ő még csak most múlt tizennyolc” egzisztenciájában már a második könyvet rakja oda ehhez a láthatatlan gáthoz a szenvedély és az önzés ellen, a butaság és az erőszak, a tájékozatlanság áradatának ellenállva. A *Flóra és a csillagfarkas* után itt van a folytatás, a *Flóra fénye*! S valóban nem egy egészen új könyvről van szó, hanem az első Flóra-könyv folytatásáról, a történet második részéről, hiszen itt kerül új megvilágításba minden, ami korábban történt (még a sötétség is).

Hallhattuk már a méltatásokat a felnevelő „kályha-meleg szeretet” varázsáról, a kistestvéreinek színes és

lelkes szavakkal, no meg beszédes képekkel mesélő csodalányról, Kéry Anna Lilla *Flórájának* szelíden ismerős teremtett világában valahol már magunkra ismerhettünk. Flóra egy új, varázslatos világ részese lett, ahol ezért a szép dolgokért keményen küzdeni kell. S miközben Flóra a föld alá vagy egy rengeteg mélyére száll a barátaiért, megtanulja, mi a türelem, az elfogadás, az önfeláldozás vagy a tiszta szeretet. „Rájön, hogy a kicsik bátorsága nem a félelem vagy a veszély nagyságán múlik, és hogy a szeretteinkért hozott áldozatok a legszebbek.” Talán a szerzői vallomásból is kitűnik, hogy a mese mennyire a valóságból táplálkozik, a valóságot tanítaná a szebbik életre.

*Tímár-Szabó Tímea
vallomások ajánlásának
egy lapja Kéry Anna Lilla
könyvben szereplő képeivel*

Az egy éve még az érettségire készülő lány (ma már a Pázmány Péter Katolikus Egyetem elsőéves hallgatója) lelki gazdagságára s hihetetlen fantáziavilágára a rajztanárnője is felfigyelt. Timár-Szabó Tímea kiadót és nyomdát keresett, s egy példás összefogás eredménye lett a megjelent könyv, Kéry Anna pedig nem hiába áhította: „Ha csak egy ember elmosolyodott egy sze-

replómön, egy soromon vagy akár egy rajzomon, ha csak egy mondaton fel-sziissent, felkacagott vagy elgondolkozott, már boldognak érzem magam.”

S ha a rajztanárnőt említettük, a Svetits gimnáziumi magyartanáráról sem szabad megfeledkezniük: Erdeiné Poráczi Judit szerint meglepően kiforrott a stílusa, sablonoktól mentes, eredeti ötleteket felmutató a képvilága, megragadó a történetesség, biztos a cselekményvezetése és hiteles a jellemalkotása, erős az atmoszférateremtő képessége, elbűvöl a tiszta lelkisége, és lírai finomságára csodálkozik rá még a naiv felnőtt is.

Azt hiszem, ma sem lehet más az ifjú szerző célja és vágya, mint amit egy évvel ezelőtt fogalmazott meg: hogy történetei minél több emberhez eljussanak, s elmondhasson minden szépet és igazat, amit egy mese elmondhat. „Hiszem, hogy egy mese nemcsak a gyermekekhez, de a felnőttekhez is szólhat, és hogy ebbe a gyakran fénytelen világba egy kis szeretetet vihet – vallja a szerző. – Szeretnék adni mindenkinek egy picinyke fénysugarat, annak, aki kéri, annak, aki elfogadja, és annak is, aki nem meri bevallani, hogy szüksége van rá. Számomra ez az írás lényege.”

A fénysugár most a címbe költözött, noha a legnagyobb otthona a szívben marad. Nemcsak a bátorság és szeretet, hanem az önismeret fénye is ez, hiszen maga a történet értelmezhető akár úgy is, mint az önmegismerés könyve. Olyan ez a mesei utazás az ébrenlét és az álmodás, a hétköznapi és a teremtő fantázia, a változó életkor és a mindig új kihívásokat jelentő élethelyzetek között, akár a labirintusban való bolyongás, melynek középpontjában – vagy az elágazó ösvények mentén – mindig van egy tükör is. Az útvesztőből pedig csak akkor találunk ki, ha képesek vagyunk önmagunkká változni.

Kreatív írás óráimon mindig figyelmeztetem a történetíró egyetemi hallgatókat az első és utolsó mondatok kiemelt szerepére. A hosszú példaszorok és a részletes szövegértelmezések lényege, hogy az első mondatban már ott van összesűrítve az egész történet, a zárás pedig nemcsak pusztán keretdíz, hanem tanulság és biztos támasz az olvasónak, amikor elengedjük a kezét.

A *Flóra és a csillagfarkas* első mondata, illetve első mondatában az egész történet „a haraggal kezdődött”; az utolsó mondat (illetve két mondat) pedig így hangzott: „– Bátorság – motyogta [Flóra], és elmosolyodott. Majdnem úgy hangzott, mint a barátság.”

Éreztük, még nincs vége a történetnek, ez csak a Kéry Annára már most is jellemző frappáns epizódzárás, a cselekménynek még lesz folytatása. (Ez az igény olvasható az új kötet ajánlásban: Kéry Anna mesei idealizmusa képes a művészet eszközeivel kifejezni a maga csodatévő erejét, s mivel Csillagfarkasa

már az első könyv végén a történet folytatásáért sóhajtott, az irodalomban és a képzőművészetben korán megmutakozó tehetsége mellett embersége, szeretetkultúrája is további példa- és erőforrás lehet mások számára is.)

A *Flóra fénye* most a következő szavakkal indul: „Csikorgó fagyot hozott a november, füstillattal, fogvacogtató hideggel terhes levegőt.” A tél közeleg, jó a mese ideje, a belőlünk teremtett kis lényeinknek is szükségük van továbbélhető fantázia-melegünkre, szeretetünkre. A barátságura utaló fejezetcím pedig össze is kapcsolja az előző történetet a mostanival: „*Barátrabló korcsolya*” – s észrevesszük, hogy visszatérnek az első részből megismert szereplők. A tükörből még félig ismeretlenül néz vissza az Alice-ből és Kishercegből, némi varázslóiskolás árnyalatból, leginkább azonban Kéry Annából és roppant képzeletéből összegyűrt leány, s a napok szépen visszalendülnek a maguk varázslatos menetükbe.

Bár szöveg- és képvilág szervesen egybetartozik, egylendületű íve van az elbeszélő és a képsoroknak, úgy tűnik, hogy szinte szünet nélkül született meg a folytatás, bizonyos ötlet- és árnyalatgazdagodás, a mesemondó rutin, jellemzőerő és atmoszférateremtő képesség bővülése azért jól látható a második részben. A játékos ujjgyakorlatok mögött már érzékelhetően komoly írói munka áll, sőt, az első részben kialakított vizuális atmoszféra az érzelmek (és konfliktusok vagy éppen játékos szituációk) kifejezésének elmélyülésével vált jelentősebbé.

Egyszerre érzem erősebbnek és finomabbnak a szöveg játékoságát, különben humorát, mely egyrészt a névadásokban nyilvánul meg. III. Vakondusz, Vakranc és Vakcina, Sernyő Borbála Livia stb. báróné mellett érkeznek az újabb szereplők, a tündemolyok, böhmök, Degeszke, a hősszelmes Sártapodi Benyó, mellesleg trubadúr kobold; Berreg bácsi, az öreg órás- és asztalosmester személyében pedig megtaláljuk a rokonszenves és titokzatos kitérőt a felnőttvilág rejtelmei felé. Megtudjuk, hogy a bánatos ember szívébe a fényt a vigasz viszi el, és hogy léteznek még olyan felnőttek, akik szerint természetes a mese mindennapi jelenléte az életünkben. Fokozódott továbbá a szituációs humor, biztosabb lett az epizódalkotó hajlam, olykor bravúros, mégis szelíden mosolygós csattanókkal zárul egy-egy jelenet. A verselő- és mondókadaloló kedv formailag színesíti az elbeszélést, nem beszélve az ironikus önreflexiók soráról.

A karakterek fejlődésével a szereplők közti viszonyok többrétegűek, a játék- és konfliktushelyzetek változatosabbak lettek, bár a fantáziavilágban való vándorlás szerkezetileg az első részt követi. Sőt, még a befejezés is hasonlít az

első rész végére: „– Egész jó dolog ez a barátság – dörmögte Brezovnyik. – De még mennyire – bólintott Flóra. – Nagyon jó dolog.”

Csakhogy a két barátság-kinyilatkoztatás között micsoda nagy a különbség! A Szénszívű Brezovnyik, a fény-tolvaj és reménycsaló negatív hős jobb lényé válik: megszelídül, mert megszeretik. Egy másik alkut kötnek vele, amely már nem is alku, hanem szövetség. Barátság a neve. Flóra megéri a reménység és a vigasztalás erejét. Rájön arra, hogy ha valaki megismeri önmagát, jobban látja mindazt, ami kívül van rajta, és a félelmet is át tudja alakítani szeretetté.

S reményeink szerint Kéry Anna *Flóra és a csillagfarkas* című könyve után a történet folytatása, a *Flóra fénye* is egy kicsit előrébb viszi a világot. Megmozgatja, reményfénytel tölti el a bensőnket, ami előbb-utóbb kifelé is sugározni fog. Azt üzeni például, hogy „aki magányos és szomorú, annak vigaszra van szüksége. Főleg akkor, ha valami nagyon fontosat veszített el.” Ezzel építi a gátat az önzés, a butaság, az erőszak, a tájékozatlanság és a bűntudat óceánjának partjain.

JÁMBOR ZSUZSÁNNA: KÉK NAGYAPÓ TÖRTÉNETE

A *Kék nagyapó történetéről* még Kisújszálláson hallottam Jámber Józseftől, a debreceni Csokonai Nemzeti Színház színművésztől, rendezőtől, aki beszámolt a történet bábszínpadai bemutatójáról is a zalaegerszegi Griff Bábszínház társulatával. 2013 őszén Kiss Tamás költő születésének centenáriumát ünnepeltük, és barátom (szombathelyi katona-, majd egy ideig kollégiumi szobatársam) akkor beszélt erről a családi vonatkozású vállalkozásról.

A szerzőt ugyanis Jámber Zsuzsannának hívják, aki az ő nagynénje. Az 1930-as évek közepén Kunhegyes mellett, egy aprócska tanyán élt három testvér: a kamasz Bátyus és két kishúga, a hétéves Kis Zsuzsó és a nyolcéves Jucika. A hosszú téli estéken mesékkel, nyelvi és irodalmi játékokkal, verscsatákkal

múlatták az időt. Ekkor pattant ki Kis Zsuzsó – Jámbor Zsuzsanna – fejéből *Kék nagyapó története*, s nyomban megírta verses mese formájában, még-hozzá (ez a szöveg nyelvi unikuma) nagykunsági, úgynevezett „í”-zós tájszólásban. A mesét Bátyus (Jámbor József) illusztrálta szellemes-ízes rajzokkal egy korabeli filléres irkafüzetbe. A füzet a szöveggel és a rajzokkal évtizedekig hanyódott padlásokon, fiókokban, túlélte egy világháborút, egy forradalmat, több rendszerváltást. 2006-ban előkerült, s az akkor 77 esztendőes Jámbor Zsuzsanna (Zsuzsó néni) átdolgozta, újraírta a gyermekkori meséket, melyekhez további új történeteket talált ki.

A Griff Bábszínház 2013 októberében mutatta be Jámbor Zsuzsanna *Kék nagyapó története* című művének feldolgozását, s a premier előtt tartották a verses–mesés–rajzos kötet bemutatóját is. „Kis Zsuzsó meséit Bátyus rajzaival” a Napkút Kiadó jelentette meg, a könyv második felében az egyfelvonásos mesedarab („Kis kék mese Nagyapóról”) szöveggönyve olvasható, melyet a nagynéni, Jámbor Zsuzsanna mellett a rendező dramaturg ifj. Jámbor József is jegyez. A bábszínházban tárgy-animációval, videó vetítéssel, élő- és árnyjátékkal jelenítették meg a Kék nagyapó mesevilágát. A keretjátékban néhány olyan történetet meséltek el, amelyek egy része a múlt század elején, a Nagy-kunságban, a Hortobágyon játszódik.

Kék nagyapó szinte követelte a bábszínházi feldolgozást. A történet szerint bepottyant egy tintáshordóba, amely kékre színezte a bőrét. Elkeseredésében a javasasszonyhoz fordult, aki megajándékozta egy kék tollal, de utasítást is adott hozzá: hét mesét kell írnia, közben a tinta át fog vándorolni a papírra, a mesék világába, és ismét tiszta lesz a bőre.

A rendező törekedett arra, hogy a bábéledés és a könyv egységet alkosson. Az előadás látványvilágának, vizuális struktúrájának a 80 esztendővel ezelőtt készült rajzok (és Farkas Julianna grafikai restaurációi) szerves részei. A történetben megelevenedik a korabeli Nagykunság „speciális, tiszta, egyben kontúros” világa, tájszólása, derűje, mely a múlt század derekán az itt élőket jellemezte.

*Jámbor Ildikó, Bak Anita,
Farkas Júlia és ifjabb Jámbor
József a könyvbemutatón
(Fotó: Zalai Hírlap, Pezzetta
Umberto)*

VITÉZ ANNA VERONIKA

(A Kölcsey Ferenc Református Gyakorló Általános Iskola 5. B. osztályos tanulója. Az alábbi mese első díjat – arany minősítést – nyert a Református Általános Iskolák Országos Meseíró, Kéz- műves és Szépiró seregszemléjén 2014. november 7-én, Tiszakécskén az 5. osztályos kategóriában. A pályázati kiírás szerint egy klasszikus mesét kellett egyes szám, első személyben megírva, mai környezetbe helyezni.)

RÓZSI A MOZIBAN

Egy nyári hajnalon arra ébredtem, hogy még mindig nem csókoltt meg senki. Ugyanakkor egy világító és csipogó táblácska feküdt mellettem.

–SMS,SMS – mondogatta a lapos táblácska.

Felültem az ágyamon. Megnéztem ezt az érdekes tárgyat. Véletlenül hozzáértem, és a táblán lévő felirat megváltozott. Elolvastam, mi van ráírva:

„Kedves Csipkerózsika,
bocsi a késésért, de dugóba kerültem a Plázánál.
Üdv: Herceg.”

Azon gondolkoztam, hogy mikor találkoztam utoljára a herceggel, amikor éles, trombitaszerű hang ütötte meg a fületem.

Kiszaladtam az erkélyre. A rózsabokrok mellett egy hófehér kocsi állt, de egy ló sem volt előtte. A herceg vidáman integetett:

- Siess, Rózszi! Elkésünk a moziból!

Nagyon kíváncsi voltam, mi lehet az a mozi, ezért beszálltam a járműbe.

A herceg egy palotához vezetett, aminek az volt a neve, hogy Pláza.

Megkérdeztem, hogy itt van-e az a mozi, amiről még mindig nem tudtam, hogy micsoda. A nagy hangzavarban a herceg nem hallotta a szavaimat.

Megpillantottam egy lépcsőt, ami magától ment felfelé. A herceg már rá is lépett, és láttam, ahogy egyre magasabban áll. Én az első pillanatban megbotlottam, de sikerült megkapaszkodnom.

Az emeleten nagy betűkkel láttam kiírva a nevemet.

CSIPKERÓZSIKA

„Te jó ég, itt minden nézőnek kiírják a nevét?!” – kérdeztem magamban csodálkozva.

Kerestem a herceg nevét is, de nem találtam.

Talán úgy hívják, hogy Shrek? Vagy Harry Potter?

De ekkor felém fordult és azt mondta, hogy ne bámészkodjak, mert lekéssük a filmet.

– Egyébként a Csipkerózsikát fogjuk megnézni – mondta. – A film egy történet, amely a te életedről szól.

– Az én életemről? Hát, akkor az nagyon unalmas film lehet.

– Miért gondolod?

– Mert én semmi mást nem csináltam az elmúlt száz évben, csak aludtam...,aludtam... és aludtam.

Néhány ember ekkor felém fordult, és érdekes pillantásokat vetettek rám.

Egy üveg mögé zárt nénihez értünk. Az volt kiírva a feje fölé, hogy „3-as kassza”.

– A Csipkerózsikára kérünk két jegyet – mondta a herceg.

Én egyre izgatottabb lettem. Vajon hogy rajzolnak le engem? A tündérek úgy fognak kinézni, mint a valóságban?

Nem volt több időm gondolkodni. A herceg a kezembe nyomott egy szemüveget. Azt mondta, vegyem fel, mert ez 3D-s. Fogalmam sem volt, hogy mi az a 3D, de felvettem.

A teremben sötét volt, és a székekkel szemben egy óriási lepedő volt kifeszítve. Azon mozogtak az emberek, felismertem a várunkat is.

Láttam magamat kisbabaként, és ahogy fölém hajol előbb Fiona, utána Fauna és Flóra.

Milyen érdekes! – Én ezekre a nevekre nem emlékeztem.

Megböktem a herceg oldalát, megkérdeztem, hogy kik ezek, mert nem ismerem őket.

Ő erre azt válaszolta, hogy ne törődjek vele, ez csak egy film.

Egy Disney-film.

Amikor véget ért a film, olyan boldog lettem, hogy még a könnyeim is eleredtek. Mindig szerettem volna menyasszony lenni.

Arra lettem figyelmes, hogy az előttem ülő kislány ezt mondja az anyukájának:

– De jó lenne találkozni Csipkerózsikával!

Én erre finoman megérintettem a vállát.

Ő hátranézett. Örömeiben és meglepetésében felvisított.

– Anya, anya, tényleg itt van Csipkerózsika! Alig akarom elhinni!

Aztán megkérdezte tőlem:

– Kaphatok egy autogramot?

Kicsit megszeppentem, mert nem tudtam, hogy mi az az autogram. Helyette adtam neki egy nagy puszit.

Ekkor a herceg is megfogta a kezemet.

Hozzám hajolt, de ő nem puszit adott, hanem a várva várt csókot.

VITÉZ KATA BORBÁLA (2. osztályos) versei:

GYERTYAFÉNY

Hipp-hopp, meggyulladt.

Hipp-hopp, elolvadt.

Hipp-hopp,
meggyulladt a gyertya!

Hipp-hopp,
elolvadt a lángja!

Újra meggyújtották,
az Adventot várták,
hogy Karácsony este
Jézust megláthassák.

EZEN A KOPÁR TÉLEN...

Ezen a kopár télen,
finom holdsütésben
megállok, az eget nézem
ezen a kopár télen.

Amikor az eget nézem,
fény csillan az ég szemében,
öröm tündöklök a fényben
ezen a kopár télen.

HA MADÁR VOLNÉK...

Ha madár volnék,
felröppennék, elszállnék.
Látnám a földet,
a nyüzsgő embereket.
Látnám a vizet
és benne a halakat,
ó, milyen szépek!
És látnálak téged is.
Válladra szállnék,
hallgatnád az énekem,
ha madár volnék.

ÜVEGGOLYÓ

A bölcsességolyó
smaragdzöld – és meleg;
ahová gurul,
ott jók az emberek.

KÖDÖBÖ CZ GÁBOR:

SZÉPEN MAGYARUL,
SZÉPEN EMBERÜL*Esszék, tanulmányok, pályaképek**Magyar Napló – Írott szó Alapítvány
Budapest, 2014., 286 oldal*

„E kötetbe a szerző olyan írásokat zárt, amelyek között a láthatatlan aranyfonál, összetartó szál a tisztelet: számára meghatározó költők, életművek előtti tiszteletadások sorát olvashatjuk, pályaképek, személyes emlékezések, köszöntők formájában. A szerző elsősorban kortárs (ma is élő vagy nemrég lezárult) életművekre helyezi a hangsúlyt, de számára kedves klasszikusairól szóló tanulmányok is helyet kapnak könyvében. Hiszi és vallja, hogy a költészet gyógyító, megtisztító és megtartó erővel bír; a vers segít tudatosítani a tájhoz, szülőföldhöz, közösséghez való kötődést. Olyan alkotókat helyez el az emlékezés térképén (határon innen és túl), akik szépen tudtak, tudnak magyarul, emberül. Az irántuk való, megbecsülésből táplálkozó szeretet minden íráson átfénylik. Mivel Ködöböcz Gábor nemcsak irodalomtörténész, hanem tanárember is, így a tudás közzététele természetes dolog a számára. Írásai olyanok, mint a hamuban sült pogácsák: jó útravalók, jó egyet-egyet magunkhoz venni, táplálkozni belőlük. Az írások hűen tükrözik a szerző értékrendjét, oktató- és kutatómunkájának főbb irányait, és alapvetően líratörténeti beállítottságát. Legfőbb törekvése a részekből összeálló egész fölmutatása, a nyelvben megélhető otthonosság érzékeltetése. Az egybegyűjtött anyag az egy és oszthatatlan magyar irodalomban gondolkodó ember értéktudatát fejezi ki.”

Ez volt az új kötet fülszövegben olvasható ajánlása, most pedig lapozzunk bele a három nagy fejezetre tagolt negyven tanulmányt, esszét, pályaképet és kritikát közreadó kötetbe. (A három fejezet tulajdonképpen négy: a negyedik mintegy toldalék, az a beszélgetés Ködöböcz Gáborral, melyet Lengyel János folytatott, és a *Búvópatak* című folyóiratban jelent meg 2013-ban; s ebben a szerző interjúformában vall kötődéseiről, földrajzi s szellemi gyökerei mellett

irodalomszemléletéről, az „önmagával határos” magyar irodalom elrendeléséről, kiterve például az *Agria* folyóirat élén követett szerkesztői elveire is. A *Mindig meg kell tenni, amit lehet* című beszélgetés záró kerete a bevezető kisesszének (*A költészet mint megtartó és megtisztító erő* címmel), amelyben a versek küldetéséről is vall. „A vers ugyan sohasem praktikus céllal születik, de mégis a létben való eligazodást, a szabadabb lélegzetvételt, a félelem nélküli életet segíti elő, azzal is, hogy az adottságok és kötöttségek hatalmán túlmutatva a lehetőségek, a bennünk rejlő értékek, a lehetséges világok felé jelzi az utat. A költészet az önmegértéshez és létmegértéshez vihet közelebb azáltal, hogy látni, érezni, gondolkodni, egyszóval élni segít. Élni segít azzal is, ha a feszültségek, fájdalmak és rettenetek kibeszélésével, a lelki-szellemi járatok tisztításával a derűt, a harmóniát és a belső békét munkálja bennünk.”

Ködöböcz Gábor számára (az egi Eszterházy Károly Főiskolán folytatott oktató és kutató munkája során egyaránt) József Attila és Shakespeare életműve mellett – mely két név mintegy emblemikus formában összegzi a 20. századi és a klasszikus magyar és világirodalom mértékeit és értékeit – elsősorban az erdélyi magyar líra, különösképp Kányádi Sándor versvilága jelenti a költészetet. Az 1959-ben Vásárosnaményban született irodalomtörténész a szakdolgozatát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen Nagy László hosszú énekeiről írta, PhD-disszertációját pedig (2005-ben) Kányádi Sándor költészetének vizsgálatából készítette (témavezetője Görömbei András volt mindkét munkájánál). Első jelentős kötete ehhez a kutatáshoz kapcsolódott: *Hagyomány és újítás Kányádi Sándor költészetében* címmel látott napvilágot (2002). Az óta már több könyvvel jelentkezett: *Értékvilág és formarend* (2003); *Megtartó párbeszéd* (2009); *Erdélyi élmény – erdélyi gondolat* (2011), valamint kiadásra vár a Kiss Benedek költészetéről írott monográfia.

Az új válogatáskötetben szereplő tanulmány (*Pannon derű, életszépség és szakralitás Kiss Benedek bordalaiban; Parnasszus*, 2013) a „személyesen kozmikus” és „kozmosisan személyes” versvilágból a boros tematikát emelte ki, de az is kitűnik, Ködöböczöt a témán túlmutatva miért foglalkoztatja Kiss Benedek, miért fordul megkülönböztetett figyelemmel alakja és a lírája felé. Azt érzékeli, hogy a költő a hagyomány újítását az újítás hagyományával ötvözi, s Kiss Benedek líravilágában „sok-sok emlékezetes szépségű versben jelenik meg a múltó idő és a telő idő paradox párhuzamossága, a belső békét és külső harmóniát feltételező szép öregedés művészete”.

Kányádi költészetének tanulmányozását a szerző tovább folytatja, s ebben a kötetben is olvashatók ennek nagy ívű dokumentumai. A tapasztalat és a

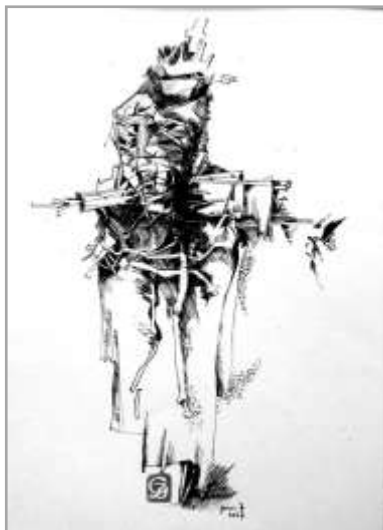
fantázia szerepét értelmezi Kányádi gyerekverseiben a „*rigófüttynek volna jó / lenni bár egy hangnak*” című írása (Agria, 2013); bemutatja Weöres Sándor és Jékely Zoltán alakját Kányádi költészetében (Somogy, 2013); a „*fényből s gondból egyberostált ember-vándor*” című tanulmány pedig Nagy Gáspár Kányádi-élményét tárja föl (Új Hegyvidék, 2007). A „*Boldog, akinek térdén / egy nemzet lovagolhat*” című írás (Agria, 2009) szintén Kányádi Sándort köszönti, akit 2009-ben – a korábbi Kossuth-, Herder- vagy Magyar Örökség-díjak és a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztje után – a Partiumi Írótábor irodalmi díjával tüntettek ki, s a laudáció ebből az alkalomból adja a költő irodalmi kisenciklopédiába illően tömör, lényeglátó jellemzését. Ebből idézek: „A magyar líra törzsfajlását a nagyköltészet jegyében újragondoló Kányádi Sándor a kortárs irodalom egyik legnépszerűbb és legolvasottabb szerzője. A leginkább ráillő jellemzés szerint az egyedülállóan természet- és valóságközeli szemléletmód alapján teremti meg a nyelvi, történelmi és kulturális sokféleségből táplálkozó közérthető összetettséget líráját. Személyesség és egyetemesség, tradíció és modernség szintézisére ügyelve hozza létre korszakos jelentőségű életművét, amely éppen azért tarthat számot sokak érdeklődésére, mert a kommunikációképesség és a korszerűség követelményének egyaránt megfelel. [...] Kányádi Sándor költői, műfordítói, mese- és drámaírói munkássága a művészi, emberi kvalitás, az írástudói hitelesség és helytállás tiszteletreméltóan szép megnyilvánulása. A megtartó hagyományra és példaadó ősökre figyelő önzonosság legfőbb záloga a székely származás tudata, a Küküllő-menti Nagyalambfalva s benne a szülői ház emberségből

tarisznyaló mikrovilága. A szülőföldnek és anyanyelvnek való elkötelezettség a 'minden más táj csak óceán / ez itt a föld / a föld nekem' (*Mikor szülőföldje határát megpillantja* című vallomásában), illetve az 'egyetlen batyunk botunk fegyverünk az anyanyelv' (*Apáczai*) hitvallásában szólal meg maradandó érvénnyel."

A Ködöböcz Gábor könyvéről szóló ismertetést Gonda Zoltán tollrajzaival illusztráltuk

Természetes, hogy egy „alkalminak” tűnő összeállításban is a nagyobb ívű tanulmányok alkotják a kötet fő irányvonalát, hiszen a szerzőnek itt nyílik rá jobban lehetősége, hogy a tárgyalt téma során az esztétikai elvárások mellett az elvi és eszmei, illetve morális, történeti s nyelvi vagy más szempontjait szintén kifejtse, tehát a teljes értékszemléletről tegyen bizonyosságot. Értékszemléletét a téma (a tárgyalt alkotó) már magában is jelölheti, így mások mellett Kányádi Sándor, Jékely Zoltán, Weöres Sándor és Nagy Gáspár művészetének emberi-etikai, lírai-eszmei, szellemi-szemléleti s a megértés-megítélés szempontrend-

szerének a közösségi erkölcszövhöz illeszkedő, azt egyúttal alakítani képes személyes világmépből való érvényesülése-érvényesítése Ködöböcz Gábor emberi és tudós elkötelezettségét is meglehetősen pontosan rajzolja körbe. Már eme rövid névmustrából is kitűnik, hogy fontos számára az a magatartás, melyben az „esztétikai létmód” nem választható külön a morális küldetés vállalásától. Nehezen tudná elképzelni a Kosztolányi-féle „homo aestheticus” és a babitsi „homo moralis” különválasztását, már csak azért sem, mert az irodalom, ezen belül a költészet feladatát egy meghatározott történelmi léthelyzetben s olyan nemzeti sorsküldetések függvényében vizsgálja, ahol a lényegi kérdések közt nem egyszerűen a szabadság, hanem a megmaradás problémája áll. Nyelvben és nemzetben való megmaradás a tét, s ezért lehet fontos a periférián létezők által fölvetett határhelyzetek értékelése is. A száz évvel ezelőtt született egri Kálnoky László költészete sem kapta meg a tágabb irodalmi közvéleményben azt a figyelmet és megbecsülést, melyet megérdemelve munkásságának súlya és líratörténeti jelentősége. S noha meghatározó létélménye volt az „egriség”, rendkívül művelt és bámulatós esztétikai érzékkel megáldott, tág horizontú, kivételes érzelmi intelligenciájú, egészséges humorérzékű és irigylésre méltó módon fegyelmezett alkotó volt. Ködöböcz Gábor egyébként 1999 óta elnöke a Kálnoky László Irodalmi és Művészeti Egyesületnek. Olyan értékeket követ, melyet a névadó állít példaként nemcsak elé, hanem útravaló mintaként is az irodalomban-nyelvben otthont keresők számára. S miben is áll ez az attitűd?

Viselkedését „a visszafogott elegancia, a bölcs mértéktartás, a kisszerúségeken fölülemelkedő távlatosság” határozta meg. Nekem úgy tűnik, hogy jellemzi Ködöböczöt is az eleganciát és mértéktartást ötvöző távlatos és értékközéppontú magatartás, ezért nemcsak a monografikus megközelítések és részletes pályakép-elemzések jelölik az ő erkölcsi-esztétikai létmódját, hanem a kisebb portrék, köszöntők és emlékezések, recenziók, műkritikák is.

Amivel ugyanis a fenti kötelezettségek jegyében foglalkozik, azonnal nem a periféria, hanem a középpont lesz. S nemcsak alkalomszerűen, még ha egy adott évforduló vagy éppen gyász, illetve kitüntetés apropóján született is az írás, hanem következetesen művelt értékrendbe helyezve minden egyes szót. Ezért nem lehet alkalminak titulálni magát a kötetet sem, mert ahogy a szerző számára egy és oszthatatlan a magyar irodalom – földrajzi vagy történelmi és stílushatároktól függetlenül –, úgy az érte való gondolkodás, az értékörző és értékkeremtő megismerés/közvetítés szintén szerves egységet alkot Ködöböcz Gábor minden munkás megnyilvánulásában. Főiskolai tanáremberként és az irodalmi közélet alakító szereplőjeként – 2000 óta írószövetségi tag, 2002-től a Tokaji Írótabor kuratóriumának tagja, 2011 óta az Észak-magyarországi Írócsoport titkára – és a 2007-ben alapított *Agria* folyóirat főszerkesztőjeként. A kárpátaljai, felvidéki, s a legnagyobb számban a partiumi és erdélyi magyar költők rendszeresen publikálnak a folyóiratban, és ahogy a nagyobb lélegzetű írások között a kortárs magyar próza újrealista törekvéseire is kitekint (Nagy Zoltán Mihály, Mezey Katalin és Oláh János művein keresztül), úgy a váradi költők (Barabás Zoltán, Gittai István, Lipcsei Márta és Pataki István) portréjához, líra- és szerepértelmezéséhez – a váradiság költői arcképéhez – is megkerülhetetlen adalékokat kínál (*Visszhangos költők Váradról; Kapu*, 2012).

A tanulmány- és esszékötet második felében fellapozható emlékezések és köszöntések ugyanebbe a tiszta szellemi-érzelmi és esztétikai-erkölcsi rendbe illeszkednek. Az *Agriához* szintén kötődő alkotók (Serfőző Simon, Anga Mária, Oláh János, Mezey Katalin, Bertha Zoltán, Cseh Károly vagy Kovács András Ferenc) mellett a hasonló értékörökbe tartozó Görömbei Andrásról, Utassy Józsefről, Csoóri Sándorról olvasunk, de itt emlékezik meg Ködöböcz Gábor Gárdonyi Géza születésének 150. évfordulójáról (*Földre néző szem, égre néző lélek; Bécsi Napló*, 2013), valamint itt olvasható a címadó írás, amelyet Mikes Kelemen halálának 250. évfordulójára jelentetett meg a *Lyukasóra* 2011-ben. A másik, Mikes Kelemenről szóló tanulmány („*Úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont*”; *Magyar Napló*, 2011) a nyelvt teremtető erő és a „csillámló játékoság” megnyilvánulásait vizsgálja Mikes Kelemen műveiben.

Szerb Antal szintén kiemeli irodalomtörténetében Mikes Kelemen művészi és emberi kvalitását, a „legerdeleyibb erdélyi szerzőnek” nevezve őt. Ködöböcz Gábor figyelmeztet rá, hogy ez a jellemzés aztán sokak Mikes-képébe beépült. „Tamási Áron például székelyes-góbés elmésségét, csillámló játékosságát, nyelvteremtő zsenijét dicséri, Páskándi Géza pedig az egyik legnagyobb próza-nyelv-teremtőnk, az első modern prózaírónkat tiszteli benne. Végső soron Mikes teremti meg annak a ’tündéri realizmusnak’ az alapjait, amely aztán Krúdy Gyula, Tamási Áron, Gelléri Andor Endre, Gion Nándor és mások írásművészetében teljeseedik ki.”

Nem hiányozhat tehát ebből a kötetből sem az „erdélyi élmény – s erdélyi gondolat” (mint az előző tanulmánykötet címe is): az élménykör adott, mely tovább mélyül, és szélesedik az általa belátható szellemi-erkölcsi-esztétikai horizont. S ezt a folyamatot természetes módon szolgálják a könyvkritikák, melyek válogatása a kötet harmadik részében olvasható (Németh László, Kiss Benedek, Bozók Ferenc, Holló József, Farkas Gábor és mások műveiről). A kötetben található írások túlnyomó része folyóiratokban jelent meg (néhány cikk kötetajánló volt, illetve konferenciakötetben látott napvilágot), zömmel 2010–2013 között születtek, a legtöbb írás első megjelenési helye az anyalap, az *Agría* volt, de több írást adott közre a *Magyar Napló* is, összesen több mint tíz különböző folyóirat publikációiból válogatott a szerző.

TÍZEDIK ÉVES A SZERZŐI FILMKLUB

A *Szerzői Filmklub* (melynek internetes közösségi csoportja jelenleg másfél ezer tagot számlál: facebook.com/groups/szerzoifilmklub) 2006-ban alakult meg azzal a céllal, hogy a „*szerzői film*” fogalmát újra felelevenítse, hatékony ágenssé tegye a magyar kultúra vérkeringésében, s egy-egy, Magyarországon kevésbé ismert szerzői filmes rendező életművét, a teljességre törekedve, heti rendszerességgel, magyar nyelven az érdeklődő közönség elé tárja. A *Szerzői Filmklub* animátora Pentelényi László, ő egyúttal a *Francia Új Hullám Kiadó* vezetője is – a klub múltjáról, céljairól és terveiről tőle kértem a beszámolót.

Az első sorozat (természetesen) Jean-Luc Godard filmrendezőt mutatta be a Ferencvárosi Művelődési Központban, ezzel a címmel: „(erősen csonkított) *Jean-Luc Godard-portré (magyar módra)*”. Majd 2007-től a Ráday Könyvesház pinchehelyiségében heti rendszerességgel olyan alkotók dolgozatai peregtek, mint például John Cassavetes, Michelangelo Antonioni, Robert Bresson, Eric Rohmer, Orson Welles, François Truffaut, Tony Richardson, Ingmar Bergman, Louis Malle és Ken Russell. Eközben 2008-tól a budai Nyitott Műhelyben is alkalmi vetítéseket tartottak: többek között Tarr Béla és Fehér György, Yasujiró Ozu és Robert Bresson filmjeit mutatták be.

„Fontos feladatunknak érezzük a kortárs magyar filmművészet nehezen elérhető darabjait is közkinccsé tenni. Ennek jegyében indítottuk el 2009-ben a *Kortárs Magyar Kis- és Rövidfilm-est* elnevezésű sorozatunkat, és annak keretében minden nyár elején izgalmas magyar kisjátékfilmekből válogatunk. Itt mutattuk be Reisz Gábor *Külalak* című kisfilmjét; ő 2014-ben új alternatívát mutatott a magyar szerzői film létező jövőjére (*VAN, valami furcsa és megmagyarázhatatlan*): vagyis kisjátékfilmes költségvetésből, cassavetes-i módon 'amatőr' körülmények között, baráti közreműködéssel, lelkesedéssel, szabad, független és természetes magyar filmet LEHET csinálni! Két éves kihagyás után, 2015. június 5-én 19:00 órai kezdettel *VAN magyar filmművészet – V. Kortárs Magyar Kis- és Rövidfilm-est* címmel új válogatást mutatunk be a budai Nyitott Műhelyben.”

Jelenleg már csak a budai Nyitott Műhelyben (Budapest, Ráth György u. 4.) zajlanak az ugyancsak havi rendszerességre fogatkozott vetítések, de változatlan koncepcióval: Eric Rohmer, Jacques Rivette, Maurice Pialat és Jean-Luc Godard után most Michel Deville dolgozatai peregnek a vásznon... Bikácsy Gergely filmtörténész, aki a legjobban ismeri a francia filmművészetet, ekképpen méltatja a rendezőt: „Michel Deville a francia film Marivaux-ja.

Színháztörténész legyen a megmondhatója, mikor volt utoljára fényes Mari-vaux-bemutató Magyarországon. Pedig boldog és irigylésre méltó közönség, mely ezen az írón mulathat.” (*Titkos találkozások a kékruhás nővel*, Filmvilág 1989/9. pp. 16-21.) És valóban, Deville filmjein a közönség elgondolkodva mulathat: „Az valódi csak, aminek tétje is van” – írta blogjában Pethő Anita, a filmklub lelkes látogatója az idei első (*A hazudós lány* [1962]) vetítés után (on-line: egyolvasonaploja.blogspot.hu/2015/01/az-valodi-csak-aminek-tetje-is-van.html).

„TITKOS TALÁLKOZÁSOK A KÉKRUHÁS
NŐVEL, AVAGY MICHEL DEVILLE,
AZ ÖRÖK LIBERTINUS”

A legújabb sorozat keretében tavasszal a következő filmek láthatóak: *Mona Lisa tolvaja* [1966] (2015. március 6.), *Benjamin, avagy egy szűz emlékiratai* [1968] (2015. április 10.), *Bye-bye, Barbara!* [1969] (2015. május 1.). A közel két éves ciklus tervezett darabjai még: *A medve és a játékbaba* [1969], *Raphael, a kicsapongó* [1971], *A kékruhás nő* [1973], *A veszett bika* [1974], *Az 51-es dosszié* [1978], *Titkos utazás* [1980], *Mély vizek* [1981], *Kölyökbanda* [1983], *Veszély a lakban* [1985], *A felolvasónő* [1988], *Nyáréjszaka a városban* [1990]. A sorozatban látható összesen 16 filmmel a hazai közönség előtti legteljesebb portrét igyekeznek felrajzolni a francia rendezőről.

A szűk körű vetítések terén túlnyúlva, 2010-től az első, nemkülönben az egyetlen magyar nyelvű filmművészeti szakkönyvkiadó, a *Francia Új Hullám Kiadó* ([facebook.com/fuhkiado](https://www.facebook.com/fuhkiado)) égisze alatt megjelenő *Szerzőifilmek Könyvtár* köteteit (Walter Murch: *Egyetlen szempillantás alatt – Gondolatok a filmvágásról*; Paul Schrader: *A transzcendentális stílus a filmben: Ozu / Bresson / Dreyer; JLG/JLG – Jean-Luc Godard dicsérete, avagy a filmművészet önfelszámolása*) már határon innen és túl olvashatják az érdeklődők. A kiadó további tervei között szerepel a következő művek megjelentetése is: *Az arcok iskolája – Bevezetés Fehér György operatőr-(tévéfilm)rendező világába* (~2016), Pascal Bonitzer: *Eric Rohmes meséi* (~2017), valamint Jean-Luc Godard: *Bevezetés egy (valódi) filmtörténetbe* című szubjektív beszélgetés-sorozata, több kötetben (~2018–2024).

A Szerzői Filmklub ajánlásával:

SZEKFŰ ANDRÁS:

„MAGÁNKALÓZ A FILMDZSUNGELBEN”

A Szerzői Filmklub és a Francia Új Hullám Kiadó kiemelt ajánlásával mutatták be az Uránia Nemzeti Filmszínházban Szekfű András Gondolat Kiadó által megjelentetett „Magánkalóz a filmdzsungelben” című, Georg Hölleringről, a Hortobágy film rendezőjéről szóló könyvét. A január közepén tartott könyvpremier előtt levetítették az 1936-ban forgatott filmet is – Szóts István

filmrendező gondolataival ekképp ajánlva a művet: „1934-ben... egy osztrák filmművész jött a Hortobágyra. Két évig leste a napfelkeltét, várta a vihart, fényképezte a ménesek vad robogását, a puszta komor és titokzatos életét. Filmet készített számadók, csikósok, parasztlányok és gulyások egyszerű életéről. Megmutatott valamit; egy tájat – egy elfelejtett emberi közösséget. Egy darab Magyarországot. (...) Egy osztrák jött – egy osztráknak kellett felfedezni azt a gazdagságot, amiben öntudatlanul éltünk.”

Georg Höllering (1897–1980) a *Hortobágy* című filmjével írta be a nevét a magyar filmtörténetbe. A puszta addig nem ismert szépségű dokumentum felvételeit egyesítette egy helybeli pásztorok és parasztok által eljátszott történettel (a filmnovellát Móricz Zsigmond írta), és Lajtha Lászlótól rendelt hozzá népdalokból, illetve eredeti szimfonikus tételekből összeállított zenét. Angliába emigrálva, mozi-tulajdonosként és filmforgalmazóként ő mutatta be a hatvanas évek legjobb magyar filmjeit.

A további ízelítőt olvashattunk a könyvhöz és a filmhez a Szerző Filmklub közösségi oldalán (forrás: <http://magyar.film.hu/filmhu/magazin/georg-hollering-magankaloz-a-filmdzsungelben.html>):

Höllering valahol egy nyugat-európai kávéházban beszélgetett Schäffer Lászlóval, akit operatőri munkája már Szumátrára is elszólított. Höllering exotikus filmet szeretett volna készíteni, valahol a déli tengereken, mire Schäffer azt mondta: elég, ha Magyarországra megy, ott van a Hortobágy, ahol táj, állatok és emberek legalább olyan érdekesek. Bár Hölleringnek, aki a készülő film producere is lett, csak szerény anyagi eszközei voltak, belevágott

a vállalkozásba. A következő két évben a legváltozatosabb pénzügyi manőverekkel tudta a munkálatokat úgy-ahogy finanszírozni.

1934 nyarán Höllering és kis csapata több hétre leköltözött a Hortobágyra, és ott filmfelvételeket készítettek a napszakokkal változó tájról, az állatokról, a gémeskutakról, az épületekről és az emberekről is. Schäffer (aki korábban Walter Ruttmann egyik operatőre volt a „*Berlin, egy nagyváros szimfóniája*” című filmben) rendkívüli szépségű képekben rögzített mindent.

Az ősz folyamán Höllering arra a következtetésre jutott, hogy filmjét csak akkor fogják a mozik bemutatni, ha abban valamilyen történet is lesz. Megkereste tehát Móricz Zsigmondot: írjon filmnovellát és forgatókönyvet, hogy kiegészíthessék a leforgatott anyagot. Móricz két részletben meg is nézte az addigi „musztereket”. Az első nap után csalódottan írta naplójába: „Ez egy olyan magánkalóz lehet a filmdzsungelben, aki a Hortobágyot felfedezte magának.” A második vetítési napon azonban megváltozott a véleménye. „... egy olyan téma, ami méltó hozzám.” – írta, és 1934. december elején vonatra ült Debrecenbe, majd kihajtatott a Hortobágyra, ahol a felvételeken látható csikósokkal és másokkal beszélgetve tájékozódott, történeteket gyűjtött. A *Pesti Napló* karácsonyi számában már meg is jelent a *Komor ló*. – S Móricz hamarosan forgatókönyvet is írt elbeszéléséből, és hosszas tárgyalások, viták és megegyezések következtek Hölleringgel, amíg végül is kialakult a rendező elképzeléseit is tükröző változat. (A filmnovellától az elkészült filmig mindegyik változatban közös, hogy az ősi életforma csodálatos, de a múlté – át kell adnia helyét egy új, modern világnak.)

A *Hortobágy* dokumentum-játékfilm, de az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság (a filmcenzúra) csak négy rövidítéssel engedte itthon bemutatni, a teljes film külföldre vitelét megengedte (ezért látható ma a csonkítatlan film). „Elrendeli a bizottság a lovak és gólyák párzási jeleneteinek (...) továbbá az ellési jelenetnek (...) végül az elpusztult ló temetési jelenetének (...) kivágását.” A határozat nem nyilvános (pro domo) részében pedig felkérték a céget, „hogy

a kivágott részeket csak tudományos célra használja fel.” A veszteség mértéke azon is lemérhető, hogy külföldön, ahol a teljes filmet vetítették, a kritikusok szinte mindig kiemelték a kicsikó születését, az ellési jelenetet (mint az egyik legszebb képsort). A forgalmazók fellebbeztek, s bár az érintett jelenetek nem kerülhettek vissza, az alkotást ismeretterjesztőből játékfilmmé minősítették át.

Márai Sándor tárcakritikát írt a *Pesti Hírlap*ba a filmről; *A felfedezés* című publicisztikai írásából idézek alább:

„... ez a film, melynek nincs egyetlen hivatásos színészszerelője – számadók, gulyások, csikósok, parasztleányok 'játszanak', s pontosan azt beszélnek, amit életük valamely hétköznapján beszélhetnek –, s minden, legkisebb kelte is magyar, mert az állatok, a fák, a felhők is odavalók a Hortobágyra, ez a film szomorú vád mindazok ellen, akik eddig 'magyar film' címén jórészt paraszt-operetteket vagy kabaréba való, utálatosan együgyű viccekkel megtömött álművészetet mutattak nekünk. [...] Íme egy film, melyhez mindent magyarok adtak össze, s végül mégis egy osztrák volt az, aki megérezte, lefotografálta, összeállította az első mozgóképet, mely szűkszavú drámaiságában, primadonnamentes egyszerűségében megéreztet valamit egy nép sorsáról. [...] Ebben a filmben nem 'pereg' a párbeszéd, s főként nincs megtűzdelve a szöveg húszéves viccekkel, melyeknek egyetlen tartalma, hogy két ember vitatja, melyik hülyébb kettejük közül. Nincs benne más, csak a Hortobágy. Fölkél a nap, s élni kezd egy táj, egy emberi közösség, arcok merülnek fel, félelmesen ismerős, s városi néző számára ismerősségükben számon kérően elfeledett arcok, élni kezd egy világ, ősi szertartásai szerint, lovak bámulnak az égre, emberek kémlelik a felhőt – miért, hogy e néma jelenetek, melyeket ritkán zavar meg egy konda rőfögésének vagy egy pulikutya féltékeny ugatása, ilyen sötét erővel idéznek valamit, ami több, mint *folklór*, ami nem népszínmű, nem érdekeskedves, tűzről pattant menyecskeké, villogó magyarba öltözött emberek meszterkél és hazug színpadi ügye, hanem *sors*, komor sors? Valami végzetszerű lappang itt a tájban és emberben – időtlen végzet, amelyet az állatok is érzene, engesztelhetetlen végzet, amelynek már szava sincs! Hogyan érezte meg az osztrák rendező ezt a végzetet?... Nem 'történik' ebben a filmben semmi; miért, hogy mégis minden benne van, egy-egy nézésben, egy napnyugtában, egy alkonyi viharban, egy kútba eső parasztyerek sikolyában, egy szerelmes gulyás szemérmes pillantásában, egy hortobágyi vásárcépi sístergő, keleties izgalmas pillantásában – minden, amit erről a népről évszázadok óta talán csak a költők mernek néha elmondani? [...] Hétköznap és ünnep, élet és halál, hagyomány és reménytelenség, méltóság és okosság, tehetetlenség és kevély bölcsesség,

nyomorúság és végzetesség áradnak felénk minden képből. Íme, mégis lehet magyar filmet csinálni. [...] 'Magyarország fölfedezése' elkezdődött.”

Móricz Zsigmond a forgatásra is elment 1935 augusztusában, s riportban (*Forog a film a Hortobágyon*) számolt be róla, ebben olvassuk a következőket (s összezsengenek a Móricz által leírtak Márai filmbeszámolójával):

„Filmet forgatnak a Hortobágyon. Hozzájuk jöttem ki. Egy német rendező tavaly májusban egy filmriportot csinált, beleszeretett a Hortobágyba, itt maradt őszig, felvett 16 000 méter filmet: mindent, a föld, az ég, a ló és a csönd. A télen megbíztak, hogy írjam bele a Hortobágyba a legendát, a kultúrát és a szerelmet. Most azt szemezik bele a sivatagba.

A film elgondolása az, hogy egyetlen színész se lépjen bele. Ne legyen semmi hamisítás, semmi ferdtítés, az arcokon semmi festék, a beállításokban semmi erőszakosság, a mesében semmi operett. Itt csak a tiszta, élő hortobágyi élet jelenik meg: a csikósok saját magukat játsszák, a maguk szavaival.

Az ember azt képzelné, hogy így játék filmet csinálni. A Hortobágy a ki-mondhatatlan nyugalom és csönd hazája, ahol éjjel-nappal mindenki jelen van s a helyén áll. Az operatőr csak kimegy és hozzáfog filmezni... És íme, már másfél éve folyik a munka, s még mindig messze van a vége.

[...] A reggel azzal kezdődik, hogy öt órakor mindnyájan készen vagyunk az expedícióra, csak a lányt várjuk a vonattal. Tudni kell, hogy a pusztán asszonyi állatnak nincs helye. Minden csikósnak van egy tanyása, aki férfiember, az asszony csak a hídi vásárkor szokott kijönni, máskor nincs itt semmi keresnivalója. Miért is? A tanya körül nincs kert, mert ebben a földben nem nő meg a virág, se a sárgarépa vagy a borsó... Szikes talaj, nem nő itt semmi, csak a vadfű. A szerelemhez azonban lányra szükség vagy, így a szomszéd falvakon kerestek lányt. Most azt várják. A vonat megjön, a lány nem.

– Nem baj – mondja Höllering mester –, érte küldjük az autót Egyekre.

Egyek itt van a szomszédban, a Hortobágy határán, alig 28 kilométer. Éppen annyira, mint Leányfalu Budapesthez. Nyolc órára meg is jön Egyekről az autó. Benne ül a kislány, az édesanyjával; mert az édesanya nem ereszi a lányát magában a csikósok, gulyások és a filmesek közé. Mi is beülünk, s indulunk a tövig kiszáradt Hortobágy folyó partján. [...]”

Móricz Zsigmond 1937-ben, néhány héttel a budapesti bemutató előtt, a bécsi premieren látta a (teljes) filmet. A *Pesti Napló* tudósítója szerint: „Meghatottan nézte végig az előadást, és kijelentette, hogy ez a legjobb magyar film, amelynek nem lehet felbecsülni a propagandaértékét. A felvételek tökéletesek, Höllering rendezése páratlan, Lajtha László kísérőzenéje drámai színes és izgalmas. A siker igen nagyoknak látszik.”

HIMNUSZ AZ IDŐBEN

Az „ismeretlen” Kölcsey Ferenc (1790–1838)

Lapzárta után készült el az alábbi publicisztika a *Reformátusok Lapja* január 18-i *Gondolatok* rovatába, és a Magyar Kultúra Napja előtt szinte természetes volt, hogy a *Himnuszról* (is) szóljanak a gondolatébresztő sorok. Bevallhatom továbbá, hogy készültem egy nagyobb előadásra is a témában – január 20-ára kértek föl: beszélnek-e a nemzeti imádságunkról hosszabban és nagyobb közönség előtt a Méliusz Központi Könyvtárban. Az előadás címe *Himnusz az időben* lett, játszva egyúttal az egészen más jelentésű Nagy László-verssel és asszociációival, az alcím pedig azt jelezte, hogy az „ismeretlen” Kölcsey Ferencről lesz szó, mondandómat természetesen a *Himnusz* köré építve. A tervezett előadásnak mintegy gondolati vázlata volt e publicisztikai írásmű, egyszerre apellálva a sztereotip Kölcseyre és a közhelyektől megfosztott költőre, legalábbis azt sürgetve, hogy tekintsünk ezek mögé a közhelyek/sztereotípiák mögé. Ha összegeznénk, mit tudunk Kölcseyről, az eredmény meglepő lenne: ahhoz képest szinte semmit, hogy a legfőbb ország-jelképek közé sorolandó *Himnusz*t ő írta (himnlőben elveszítette az egyik szemét, sok nyomorúság érte, ezért lett ő is kritikus másokkal szemben, magányos alkat volt, de folyton cselekvésre sarkallt, képes volt az áldozatra a hazáért stb.), de már iskolásemlekezetünk sem nagyon tud többet felidézni az énekelt első versszaknál. A nemzeti önkép-alkotásban meghatározó ódából kiérezzük a keserűséget – meg is kérdezzük, hogy miért van nekünk ilyen szomorú himnuszunk –, felismerjük a vigasztalásvágyat, és kicsit dacosak leszünk, mert előre megbűnhődtünk mindent – itt az ideje a jóvátételnek. A sztereotípiák a jelkép-megjelenítés szintjén hozzájárulnak egyébként a kulturális identitásképzéshez, másrészt akadályozzák saját magunk (múltunk) megismerését, mert nem engednek az érték magváig hatolni. Az előadásból tanulmány is készül, de egyelőre olvassuk a publicisztikai vázlatot.

A Kölcsey Ferencet ábrázoló szobor- és festményportrék alapján s a kortársak által leírt „igen sovány és gyöngéd alkotású”, Szókratész-fejű költőről sok mindent el tudunk képzelni, azt kevésbé, hogy kiváló szónok volt. Toldy Ferenc írta Bajza Józsefnek 1826-ban, hogy „az egész alak a világtól elkese-*rített, de mélyen gondolkodó férfit képezi*”. A jobb szemére megvakult tekintetben is volt valami nemes lobogás – és némi ravaszságot is tükröz az 1836-ban készült portré, melyből a többi ábrázolás merít. Az 1814-ben Álmosdról Kazinczynak címzett levelében Kölcsey még ezt panaszkolta: „Az én belsőm

tűzzel teljes, de külsőm, ezen nyomorult alkotmányú test, mindenre alkalmatlan. Szerfelett puha vagyok, s ezen rövidlátású szem, ezen többnyire zúgó fej azt tesz, hogy félve lépjek minden társaságba, hol nagyon ismeretes emberekre nem találhatok.”

Majd a gazdálkodni visszavonult költő sokat változott jellemében és bátorságban, országgyűlési képviselőként a reformellenzéki ifjak példaképe lett az 1832-ben indult diétán. Belső tűztől égő szavai átlelkesítették hallgatóságát. A korabeli retorikai irodalom kiemelkedő műveként, egyszersmind Kölcsey erkölcsi végrendeleteként számon tartott, a Vörösmarty által szerkesztett Athenaeum folyóiratban a halála előtti évben, 1837-ben folytatásokban közölt *Parainesis* üzeneteiben a retorikai cselekvés visszatérő feladatként jelentkezik. Állhatatosság, küzdő szellem, összefogás, tettekrezség, szeretet és hit, a hajlandóság önmagunk alakítására, közéleti hivatástudat, elvszerűség; közügy, közjó, közdolgok és közélet – emelte ki Fenyő István a szónoki prózamű kulcsszavait. Fontos üzenet, hogy a tanulás legfőbb célja a tudás másoknak való átadása, a költő számára tehát a nemzet érdekében kiművelt és megszerzett tudás az egyik főerény.

Közéleti lírája a Himnusz írásakor érlelődött, vele párhuzamosan született a mindent megvető bölcsesség verse (*Vanitatum vanitas*), s mellette már kereste (Herder alapvetése nyomán) a köznépi dalokban a nemzeti hagyományok gyökerét. Vallomásában írja: „1818–1823. Kölcse és Csekén igen-igen keveset dolgoztam, de dalaim alakja ekkor fejlett ki. reggeltől más hajnalig szobámban járkáltam...” Romantikus nemzetmítosz, buzdító csatadal és szabadságallegória helyett olyan történeti és erkölcsfilozófiai zsolnárt, a reformátorok hangját követő könyörgést kapunk, mely a népdalok (vagy kuruc dalok) hangnemében képes önmeghatározó és mozgósító erővé összesűríteni a nemzeti fájdalmakat.

Az 1823. január 22-én Szatmárcsekén keltezett Himnusz Kölcseynek legalább annyira szónoki teljesítménye, mint költői műve, s 1844-től nemzetünk önmagáról kialakított képéhez a legerőteljesebben járult hozzá. A kulturális kánon nemzetösszetartó erejű művének nem a könyörgés vagy az Istentől való áldáskívánás a meghatározó aktusa, hanem az „ösbűn” és a bűnhődéstudat megfogalmazása. Az előre ’megbűnhődött’ jövő nem áll összhangban sem Szent Ágoston, sem Kálvin teológiai felfogásával, hiszen Isten kegyelme ingyenes, azt nem lehet kiérdemelni sem jócselekedettel, sem bűnhődéssel. Kölcsey makacs reformátusként – a „szív felvilágosodásáért” küzdve – ízekre szedte a reformációt, azt róva fel például vétkeként, hogy a racio-

nális vizsgálódást bevitte a vallásba, de ő épp azon dolgozott, hogy a racionális és érzelmi érvelést egy szintre emelje.

A Himnusz születésnapja előtt idézzük föl költője összetett és ellentmondásos karakterét is. Halász Gábor érzelmes lírikusnak és kemény hangú irodalombíróként, szinte embergyűlölőnek, de a közügyekért a végsőkig harcoló hazafinak, a retorikát lenéző íróként, mégis a legjobb szónokok egyikeként tartotta Kölcseyt, aki a Berzsenyit niklai remetességében megerősítő kritikájában riadtan ítélte el a dagályosságot, Döbrentei Gábornak viszont azt írta, hogy a maga „homályos, dagadó énekét” a génusztól kapott „határtalan lángoló szíves [...] hév beszédnek” tulajdonítja. Halász szerint a szentimentális Kölcsey nem tud sírni, a lelkesedő nem tud hinni, és a romantikus „csak önmagát nem tudja meggyőzni pátozásával”.

A Himnusz az időben is meghatározza önmagát – és nemzetét. Noha 1823-ban zárul a történelmi mustra, melyben nemcsak a dicső, de a vesztes, a pártviszályokkal önsorsrontó múlt is helyet kap, benne van már a szabadságharc és annak bukása, a kiegyezés és a két világháború, '56 és a kádárizmus, a rendszerváltozás és a mai nap is. Bár teológiailag kérdéses a múlt és jövő mellé állított bűnhődés, az igazságvárás örökérvényűségét éppen ez a retorikai fogás adja meg.

 REFORMÁTUSOK LAPJA

*Ráthonyi József debreceni
Kölcsey-szobra;
a köztéri művet eredetileg a
szocreál Kölcsey művelődési
központ előtt helyezték el,
annak lebontása és az új
Kölcsey Központ felépítése
után a Debreceni Református
Hittudományi Egyetembe
integrálódott Kölcsey Ferenc
Református Tanítóképző
Főiskola (ma a Református
Kollégium Gimnáziuma)
előtt látható*

A NÉZŐ • PONT MEGJELENÉSÉT 2014-BEN TÁMOGATTA

Nemzeti Kulturális Alap

BLONDEX KFT. – Debrecen
CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. – Debrecen
KAPITÁLIS KFT. – Debrecen
MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen
SER-MÜLLER KFT. – Serfőző Attila – Debrecen, Hajdúböszörmény
SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd
TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest
UJVÁRY ZOLTÁN PROFESSOR EMERITUS – Debrecen

www.titstudio.hu

A NÉZŐ • PONT ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSA

A folyóíratra 2015-ben is változatlan feltételekkel lehet előfizetni.
Az előfizetési díj: **5.000 Ft.**, amely magában foglalja a postaköltséget és az előfizetői ajándékkötet.

A Néző • Pont hat alkalommal jelenik meg, az alábbi ütemezésben:
63. kötet – február; 64. kötet – március/április; 65. kötet – május/június;
66. kötet – július/augusztus; 67. kötet – október; 68. kötet – december;
az ajándékkötetet, a *Kis esti könyv* című kiadványt, az első előfizetett folyóiratpéldánnyal együtt postázom.

Az előfizetési díj átadható személyesen,
átutalható rózsaszínű postai utalványon a következő címre:
Dr. Vitéz Ferenc – 4027 Debrecen, Füredi út 67/B. fszt. 2.;

és banki átutalással az Oberbank AG bankszámlaszámára:
18400010-03516724-61000016

Kérem, hogy a megjegyzés rovatban tüntessék föl a számlázási címet is!

TARTALOM

Tizedik évfolyamába lépett a <i>Néző • Pont</i>	1
Versek a labirintusokból	2
Dolgok; A hegyek természetéről (<i>Versek Bothné Dóra cserépképeihez</i>)	4
A fák égig érnek (<i>Keresztes Zsuzsa rongyképezés kiállítása</i>)	6
Tanulmányok a Múzsához I-II. (<i>Versek Turcsányi Béla festményéhez</i>)	13
A szenvedély szépségétől a szenvedés értelméig (<i>Turcsányi Béla festőművész kiállítása</i>)	14
Tanulmányok a Múzsához III–V. (<i>Versek</i>)	20
A tekintet mozgásteret (<i>Fátyol Zoltán képzőművész jubileumi tárlata</i>)	22
VENDÉGSÉG	
Fátyol Zoltán versei	24
Székely Géza: A táj arca	28
Páva Szilárd versei	31
Gánóczy György versei	34
Rácz Gábor: A jóslat	36
Pósán Ferenc: Kávészünet	41
Andics Alpár versei	44
MŰHELY	
„Törékeny asszony ezer alakban” (<i>Holló László múzsája: Maksa Olga</i>)	46
Székely Dózsa György, a parasztháború és a művészeti reprezentációk	57
Meztelenek és egyéb képek (<i>Máthé András fotóművész kiállítása</i>)	66
Erwin Olaf Körhinta a debreceni Modemben	68
Kötőjelek – Rippl-Rónai-reflexiók	69
Ambrus Éva és Jáger Margit kerámiatárlata	72
HÍREK	
(Gyermekrajzok állati versekre; A Nap adta törvény alakzatai; A szeretet fényei; Költészet a templomokban – Erdélyi Márta műsorai; Filep Mária és Kozma Imre atya a 2014. év Petőfi-díjasai; Emléktábla a Rapcsák-centenáriumra; „Maradok, másként nem tehetek”; Sorsom – Kusztoz Endre kiállítása; Tiszadada első díszpolgárai; Újlenyomat)	74
MARGÓ	
<i>Flóra fénye</i> – Kéry Anna Lilla új könyvének bemutatója	86
Jámbor Zsuzsanna: <i>Kék nagyapó története</i>	90
Vitéz Anna Veronika: <i>Rózi a moziban</i>	92
Vitéz Kata Borbála versei	94
Ködöböcz Gábor: „Szépen magyarul, szépen emberül”	96
Tizedik éves a Szerzői Filmklub	102
Szekfű András: „Magánkalóz a filmdzsungelben”	104
Himnusz az időben (Az „ismeretlen” Kölcsey Ferenc)	108